

Veldgids DAZEN
(Diptera -Tabanidae)
van Noordwest-Europa

Theo Zeegers & André Schulten

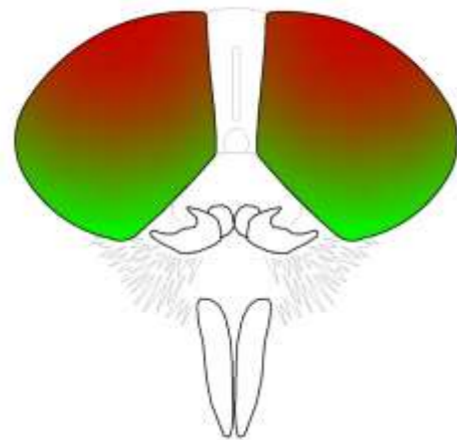
Deze digitale gids is gratis en mag vrij verspreid worden. © Het auteursrecht blijft echter onverminderd van kracht en de foto's mogen dan ook niet voor andere doeleinden gebruikt worden zonder toestemming van de fotograaf.

This digital guide is for free. We would like to thank everybody who kindly granted us permission to use their images. Without these, this would be a dull guide indeed. The photographs are not to be used for any purpose without the explicit permission of the photographer.

Snelkoppelingen

Vanuit de inhoud op pagina 2 kan direct doorgelinkt worden naar de genera-tabel op pagina 7 en naar de beginpagina van de genera die ook een tabel hebben. Vanuit de genera-tabel kan ook worden doorgelinkt. Met dank aan Bart van Hoogstraten.

Er is bewust voor gekozen om geen koppeling naar de soortbeschrijvingen te maken. Dit omdat de determinatie vaak afhangt van erg kleine kenmerken die in de diverse tabellen aan de orde komen. Dit voorkomt, zeker in het begin, misdeterminaties.

Colofon

Theo Zeegers, teksten
André Schulten, illustraties, opmaak

Foto voorpagina

© Frank Vassen, Paardendaas *Tabanus sudeticus* mannetje

INHOUD

Inleiding	3
Hoe herken ik een daas?	3
Morfologie	4
Bouw	4
Oogkleur	5
Verschillen vrouwtje - mannetje	5
Dazen waarnemen	5
Larven	6
Vangen	6
Fotograferen	6
Verwantschap	6
Soortbespreking	6
Nomenclatuur	6
Verantwoording	6
Waar is deze gids te gebruiken?	6
Tabel naar de genera	7
Soortbeschrijvingen	
<i>Pangonius</i> - Snuitdazen	9
<i>Chrysops</i> - Goudoogdazen	9
<i>Silvius</i> - Spoordazen	14
<i>Dasyrhamphis</i> - Roetdazen	14
<i>Philipomyia</i> - Bloemdazen	15
<i>Atylotus</i> - Gifoogdazen	15
<i>Haematopota</i> – Regendazen	20
<i>Heptatoma</i> - Langsprietdazen	25
<i>Hybomitra</i> – Knobbeldazen	26
<i>Tabanus</i> – Runderdazen	40
<i>Theriopectes</i> – Hommeldazen	55
Voorkomen per land en vliegtijden	56
Waarnemingen doorgeven	57
Bronnen	57
Fotografen	57
Websites	57

INHOUD

Wetenschappelijke namen

Atylotus		Dasyrhamphis	- expollicata	39	Tabanus	
- fulvus	19	- ater	- kaurii	34	- autumnalis	50
- latistriatus	18	Haematopota	- lundbecki	37	- bovinus	50
- loewianus	19	- bigoti	- lurida	35	- bromius	45
- plebeius	17	- crassicornis	- micans	36	- cordiger	46
- rusticus	18	- grandis	- montana	37	- eggeri	43
- sublunaticornis	17	- italica	- morgani	38	- glaucopis	49
Chrysops		- pluvialis	- muehlfeldi	32	- maculicornis	46
- caecutiens	11	- scutellata	- pilosa	39	- miki	45
- divaricatus	13	- subcylindrica	- solstitialis	33	- nemoralis	48
- relictus	12	Heptatoma	- tarandina	33	- paradoxus	53
- rufipes	13	- pellucens	- tropica	37	- quatuornotatus	58
- sepulcralis	11	Hybomitra	Pangonius		- rectus	54
- viduatus	12	- arpadi	- micans	9	- spodopterus	54
		- auripila	Philipomyia		- sudeticus	51
		- bimaculata	- aprica	15	- tergestinus	49
		- confiformis	Silvius		Theriopectes	
		- distinguenda	- alpinus	14	- gigas	55

Nederlandse namen

Avondrunderdaas	53	Goudhaarknobbeldaas	36	Roodbuikrunderdaas	53
Aziatische knobbeldaas	38	Grauwe runderdaas	46	Roodpootgoudoogdaas	13
Beekgoudoogdaas	11	Grijze regendaas	25	Roodspruitknobbeldaas	37
Bolle knobbeldaas	35	Grijze runderdaas	50	Rosse knobbeldaas	33
Bonte runderdaas	54	Grote regendaas	23	Snorknobbeldaas	39
Bosknobbeldaas	31	Grote roetdaas	14	Stipgoudoogdaas	12
Bosrunderdaas	45	Grote runderdaas	50	Taigaknobbeldaas	34
Diksprietregendaas	22	Grote veldknobbeldaas	38	Toendragnobbeldaas	34
Donkere goudoogdaas	11	Hartvlekrunderdaas	46	Veengifoogdaas	17
Gele gifoogdaas	19	Hommeldaas	55	Veenknobbeldaas	32
Gewone bloemdaas	15	Hoornaarknobbeldaas	33	Veldknobbeldaas	37
Gewone goudoogdaas	12	Kleine runderdaas	45	Vlekregendaas	24
Gewone regendaas	24	Kuifgifoogdaas	17	Vroege knobbeldaas	35
Gewone spoordaas	14	Kweldergifoogdaas	18	Vroege runderdaas	48
Glanzende knobbeldaas	36	Langsprietdaas	25	Wimperrunderdaas	48
Glanzende snuitdaas	9	Langsprietregendaas	23	Zilte knobbeldaas	22
Gouden gifoogdaas	19	Noordse goudoogdaas	13	Zilte regendaas	39
Gouden knobbeldaas	32	Paardendaas	51	Zwartneusrunderdaas	49
		Riviergifoogdaas	18	Zwartsprietrunderdaas	54
		Rode runderdaas	49		

Gewone regendaas, *Haematopota pluvialis* © Bert Oving

Dazen zijn grote, opvallende vliegen. De vrouwtjes zijn berucht vanwege hun steekgedrag. Anders dan andere vliegen, zijn stekende dazen bijzonder hardnekkig. De familie van de dazen behoort tot de vijf families van opvallende vliegen die in ons land relatief goed bestudeerd zijn, de zogenaamde 'leuke vliegen'. Van de andere vier families zijn reeds veldgidsen verschenen: Blaaskopvliegen (Smit, 2013), Roofvliegen (Van den Broek & Schulten, 2017), Wapen- en Bastvliegen (Reemer, 2014) en Wolzwevers (Smit, 2013). Met deze veldgids is de serie compleet.

Deze veldgidsen zijn opgezet om de herkenning mogelijk te maken met makkelijke kenmerken. Door de opkomst van de digitale fotografie en fora als dat van waarneming.nl, is het aantal goede foto's de laatste jaren sterk toegenomen. Het is geen toeval dat de veldgids voor de dazen als laatste verschijnt. Het herkennen van dazen van foto's is, ondanks hun grootte, geen sinecure. Veel soorten lijken sterk op elkaar. Dat veel soorten ook variabel van kleur zijn, helpt niet. Dat gezegd hebbende, kunnen kenmerken die juist aan levende beesten te zien zijn de determinatie soms vergemakkelijken. Zo levert de oogkleur en het patroon van banden of vlekken op het oog van levende beesten bijzonder nuttige kenmerken. Dergelijke kenmerken zijn geïntroduceerd in de laatste tabel voor Nederland en België (Zeegers & van Haaren, 2000). Deze veldgids breidt dit verder uit.

Hoe herken ik een daas?

Dazen zijn middelgrote tot zeer grote vliegen. De vrouwtjes zijn berucht als bloedzuigers bij zoogdieren, ook bij de mens. Omdat maar weinig andere grotere vliegen bloed zuigen zijn dazen doorgaans direct aan dit gedrag te herkennen. Andere bloedzuigende vliegen zijn te vinden in de families Echte vliegen (Muscidae: de stalvlieg *Stomoxys* verwanten), de Snipvliegen (Rhagionidae), Waterdazen (Athericidae) en de sterk afwijkend gevormde Luisvliegen (Hippoboscidae). Overigens zuigen niet alle soorten dazen bloed en de mannetjes doen dat sowieso niet.

De familie van de dazen, de Tabanidae, is te herkennen aan de volgende kenmerken.

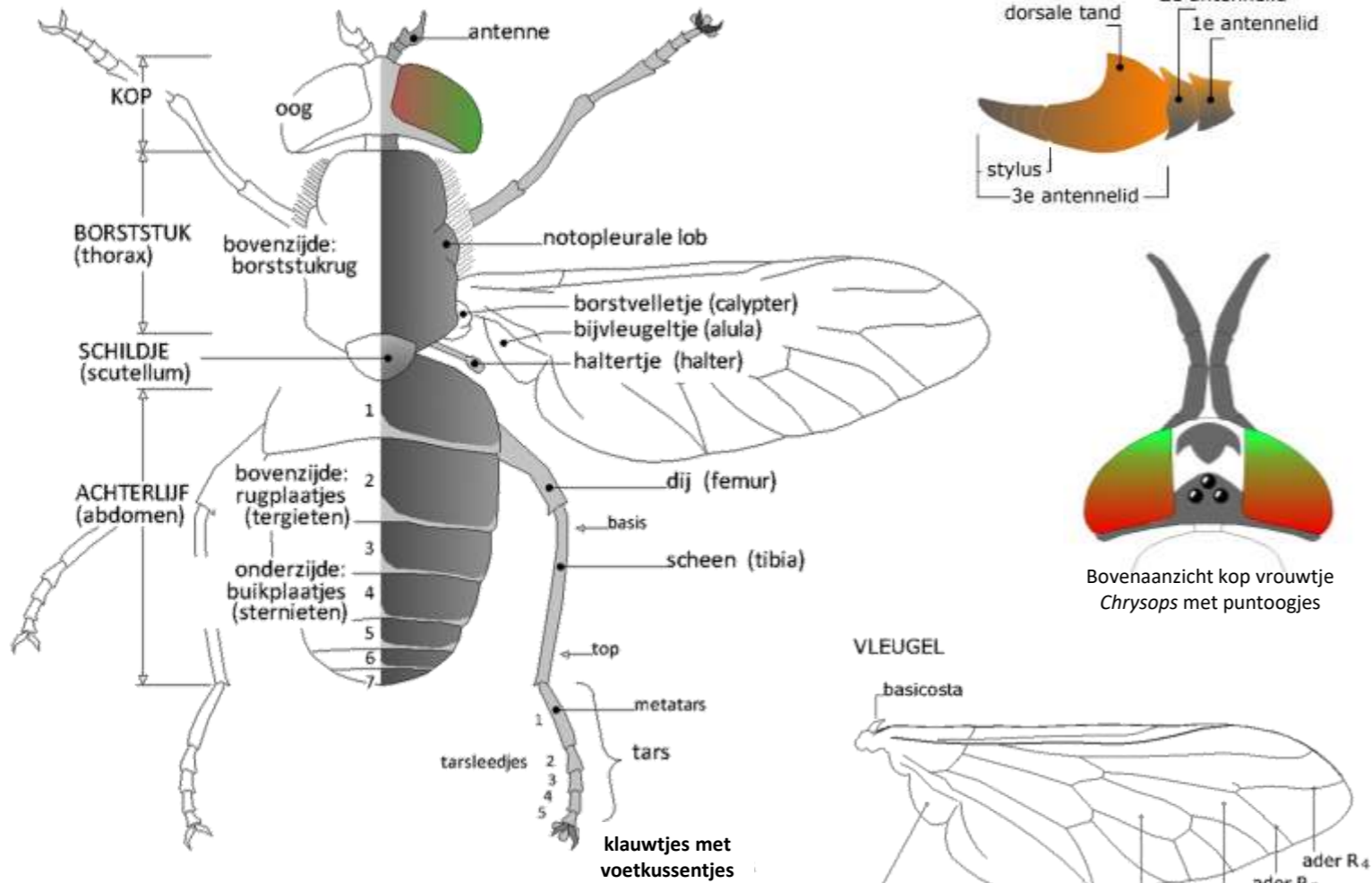
- Vlieg groter dan 6 mm.
- Antenne schijnbaar drieledig. Wanneer deze wel duidelijk meerledig is dan is het derde antennelid veel groter dan de volgende leedjes.
- In de vleugeltop vormen de aders R_4 en R_5 een breed uitlopende vork en er is een duidelijk langwerpige discaalcel D.
- De poten hebben aan het einde, naast de klauwtjes, altijd drie voetkussentjes (bij de meeste families zijn er slechts twee kussentjes).
- Het schildje heeft nooit een paar sterke doorns op de achterrand (die zijn wel aanwezig bij de Geurvlieg, *Coenomyia ferruginea*; de enige vlieg die alle andere kenmerken met dazen gemeen heeft).
- Bij de vrouwtjes zijn de ogen van elkaar gescheiden. Bij de mannetjes raken de ogen elkaar in de regel over een aanzienlijke afstand. In een enkel geval (*Chrysops rufipes*) raken de ogen elkaar net niet.

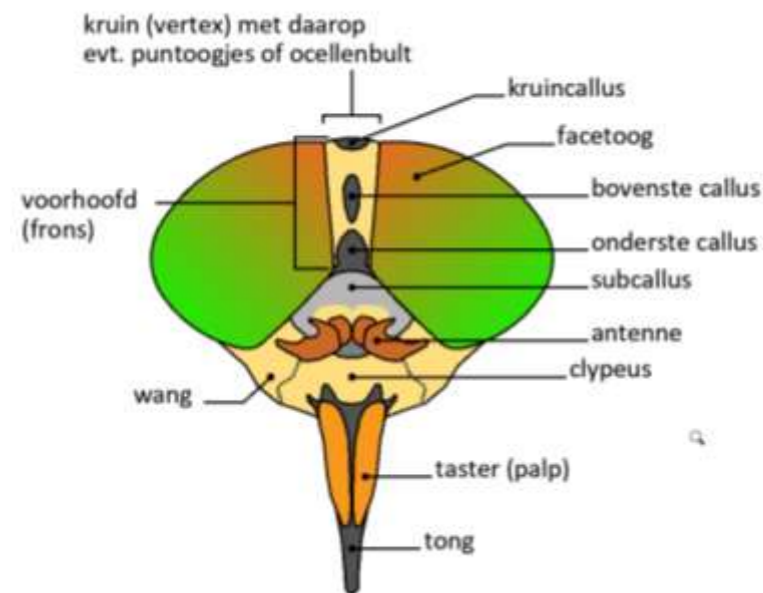
Geurvlieg, *Coenomyia ferruginea* © Frank Vassen

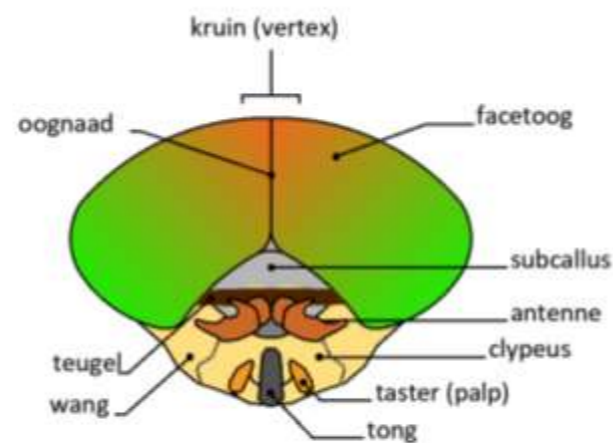
Morfologie

KOP VROUWTJE

KOP MANNETJE

Bouw

De bouw van een daas komt in grote lijnen overeen met die van vele andere vliegenfamilies. Er zijn dan ook weinig specifieke lichaamsdelen van dazen te benoemen. Hieronder volgt een overzicht van de termen die in deze gids gebruikt worden.

Voorop de kop zit een paar **antennen**. Deze zijn meestal (schijnbaar) drieledig, maar bij sterke vergroting blijkt het derde antennelid uit een groot basaal lid en een meerledige stylus te bestaan. Alleen de Langsprietdaas *Heptatoma* heeft 6-7 duidelijke leedjes.

De **tasters**, die onderaan de kop zitten, zijn meerledig, maar alleen het laatste lid is duidelijk te zien. Gemakshalve zullen we dit laatste, dominante lid van de taster simpelweg met 'taster' aanduiden. De vorm en de kleur van de tasters zijn belangrijk voor de determinatie. De lengte/breedte verhouding wordt in zijaanzicht bepaald. Dat wat op de afbeelding van de kop de tong wordt genoemd is in feite een ingewikkeld orgaan dat bestaat uit snuitzuig, zoals alle vliegen hebben, en – bij de vrouwtjes – een aantal mesachtige organen die tezamen een steeksnuit vormen. Deze steeksnuit gebruiken de vrouwtjes om bloed te zuigen bij de gastheer.

De **ogen** zijn kaal of behaard, en zijn vaak opvallend gekleurd of hebben opvallende (kleur-)banden. De kleur en de banden verdwijnen bij gedroogde (collectie-)exemplaren. Het is dan ook van groot belang bij het verzamelen van dazen om de oogkleur en het aantal banden op het etiket te noteren. Bij de mannetjes raken de ogen elkaar middenop de kop (holoptisch), of -in zeldzame gevallen- raken ze elkaar bijna maar net niet (dichoptisch). In tegenstelling tot bij de vrouwtjes zijn bij de mannetjes de **facetten** in het bovenste deel van het oog vaak groter dan in het onderste deel. De grens tussen beide kan scherp of geleidelijk zijn. Alleen bij de Goudoogdazen *Chrysops*, de Spoordazen *Silvius* en de Snuitdazen *Pangonius*, staan drie functionele, vaak goed zichtbare, puntoogjes (ocelli) bovenop de kop. De Knobbeldazen, *Hybomitra*, hebben op die plek een verhoging, de **ocellenbult**. De ogen worden aan de achterkant begrensd door de

Kop vrouwtje *Hybomitra* met ocellenbult © Dick Belgers

achteroogrand. De aanwezigheid van langere haren op deze rand is soms van belang, met name bij de mannetjes.

Bij de vrouwtjes zijn de ogen gescheiden door het **voorhoofd** (frons). De vorm hiervan, met name de hoogte-breedte verhouding en de vraag of de randen parallel of convergerend zijn, is belangrijk voor de determinatie. De breedte van het voorhoofd wordt altijd onderaan gemeten. In het geval van (naar beneden) convergerende oogranden, is dat dus het smalste punt van het voorhoofd. Tussen het voorhoofd en de antennen bevindt zich de **subcallus**. De subcallus is meestal bestoven, maar soms geheel of gedeeltelijk zwartglimmend. Op het voorhoofd zijn in de regel donkere vlekken aanwezig, de calli (enkelvoud: **callus**). Vaak zijn er twee calli; de onderste callus, gelegen net boven de subcallus, en de bovenste callus, ongeveer midden op het voorhoofd. Soms vloeien beide calli samen tot een enkele callus. In enkele gevallen is er bovenop de kruin een derde callus: de kruinallus.

Bij de Runderdazen, *Tabanus*, hebben sommige mannetjes een **opvallend grote kop**, al geldt dat ook voor enkele soorten van andere genera. Bij sommige *Tabanus* soorten loopt er over de wangen ter hoogte van de antenneinplanting een horizontale, donkere band; de **teugel**. De antennes lijken dus op de teugel ingeplant te zijn.

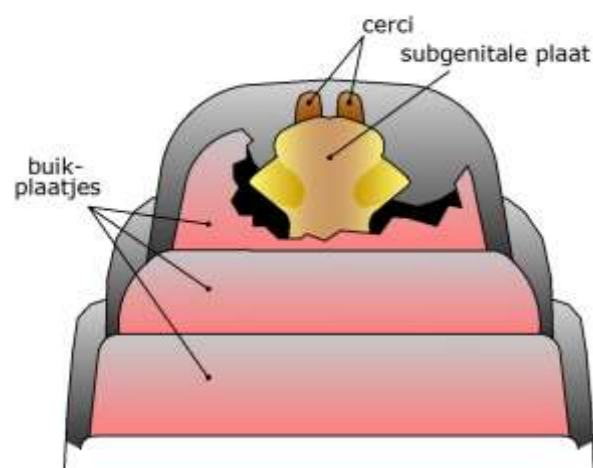
Op de zijkant van het borststuk, net voor de vleugelaanhechting, zit de **notopleurale lob**; een kleine uitstulping waarvan de kleur eveneens belangrijk voor de determinatie is, al is deze vaak iets variabel.

De adering van de **vleugels** is opvallend uniform door de gehele familie. Het al dan niet behaard zijn van de **basicosta**, een schubje aan de basis van de voorrand van de vleugel is taxonomisch van belang, maar in het veld lastig te zien en daarom niet als determinatiekenmerk gebruikt. In een enkel geval is de vorm van de eerste achterrandsel en het **bijvleugeltje** (alula) van belang.

Het **achterlijf** bestaat uit zeven zichtbare rugplaatjes. Kleur en beharing zijn hier de belangrijke kenmerken. De beschrijving slaat steeds op de bovenzijde van het achterlichaam, tenzij anders vermeld. Bij de Runderdazen, *Tabanus*, en de Regendazen, *Haematopota*, zijn de kleurverschillen nogal subtiel en bij veel Knobbeldazen zijn de kleuren op het achterlijf juist vaak opvallend, alleen helaas ook nogal variabel binnen een soort. Nat geworden of vervette exemplaren zijn dan lastig te determineren.

Bij een aantal vrouwtjes van de Knobbeldazen, *Hybomitra*, is de vorm van de **subgenitale plaat** cruciaal voor de determinatie. Zie bij de beschrijving van dat genus voor de wijze van uitprepareren van deze

VROUWTJE, BUIKZIJDE

plaat. Daarnaast speelt de lengte van de **cercus** mee bij het bepalen van een soort. Voor zover bekend bieden mannelijke genitaliën geen aanknopingspunten voor de soortherkenning.

In de tabellen en beschrijvingen wordt voor gepaarde organen het enkelvoud toegepast, omdat het evident is dat het een paar betreft. 'Poten' betekent daarmee 'alle poten', zowel voor-, midden- als achterpoot.

Oogkleur

De meeste dazensoorten hebben opvallend gekleurde ogen. De pracht daarvan is bij een aantal ongeëvenaard. Bij de Goudoogdazen *Chrysops*, de Spoordaas *Silvius*, de Bloemdaas *Philipomyia* en bij de Knobbeldazen *Hybomitra*, is de basiskleur helder metaalgroen. Bij de Runderdazen *Tabanus*, en de Knobbeldazen *Hybomitra*, hebben de ogen vaak een tot drie rode banden. Bij de Regendazen *Haematopota* en de Langsprietdaas *Heptatoma*, hebben de ogen een grillig patroon van banden; bij de Goudoogdazen *Chrysops*, en de Spoordaas *Silvius*, een grillig patroon van vlekken. De ogen van de Gifoogdazen *Atylotus*, daarentegen zijn bijzonder geelgroen met doorzichtige lenzen.

De **oogkleur** bij insecten wordt meestal bepaald door het vocht in de oogfacetten. In die gevallen zijn de lenzen geheel transparant. In 1997 hebben Knüttel & Lunau aangetoond dat bij dazen de lenzen juist het licht weerkaatsen, waardoor de oogkleur ontstaat. De dazen zien deze kleuren zelf niet. Een uitzondering hierop vormen de Gifoogdazen *Atylotus*. Eerder, in 1995, ontdekten zij al dat bij de Regendazen *Haematopota*, de bovenste oogfacetten ultraviolet licht weerkaatsen. Dit laatste geeft het effect van een spiegelende zonnebril. Door het overdadige uv-licht van boven weg te filteren worden andere kleuren beter zichtbaar. Mogelijk hebben ook andere kleuren in het oog eenzelfde functie. Dit laat vele fascinerende vragen nog onbeantwoord; waarom heeft de ene soort een anders gekleurde 'zonnebril' op, wat is de functie van de rode banden en waarom heeft het mannetje Goudoogdaas *Chrysops*, meer groen in het oog en het vrouwtje meer rode banen?

Atylotus – Gifoogdaas © Albert de Wilde

Chrysops – Goudoogdaas © Jan van Duinen

Haematopota – Regendaas © Dick Belgers

Hybomitra – Knobbeldaas © Dick Belgers

Verschillen tussen vrouwtjes en mannetjes

Mannetjes zijn makkelijk te herkennen aan de ogen die elkaar raken of vrijwel raken. Bij vrouwtjes zijn de ogen gescheiden door het voorhoofd. Alleen de vrouwtjes steken bloed. Mannetjes hebben dan ook een veel kortere snuit en tasters dan vrouwtjes. Naast deze verschillen zijn er vaak ook andere verschillen tussen de seksen. Mannetjes zijn over het algemeen roder van kleur op het achterlijf dan vrouwtjes. Veel mannetjes hebben opvallend grote ogen. De oogpatronen liggen bij de mannetjes veel lager op het oog dan bij vrouwtjes. Tenslotte zijn mannetjes vaak gemiddeld iets kleiner dan de vrouwtjes van dezelfde soort.

Dazen waarnemen

Vanwege hun steekgedrag zijn vrouwtjesdazen veel gemakkelijker te vinden dan de mannetjes: meestal vinden de vrouwtjes jou! Vrouwtjes kunnen op mensen en vee gevangen worden, maar daarnaast worden ze sterk aangetrokken door grote, donkere, warme voorwerpen. Een auto in de zon zetten met de ramen open is absoluut de beste methode om vrouwtjesdazen te vangen. Dit komt door de verhoogde concentratie CO₂, dat de dazen kunnen detecteren. Daarnaast kan het de moeite lonen om modderpoeltjes en waterkantjes op eileggende vrouwtjes te bekijken. Uithardende, net uitgekomen exemplaren zijn prima te vinden op weidepaaltjes.

Mannetjes komen niet op mensen af en zijn doorgaans veel minder opvallend. Sommige soorten zijn geregeld op bloemen aan te treffen. Andere soorten zweven op bospaden of langs bosranden. Net uitgekomen mannetjes zijn zonnend aan te treffen bij poelen, drinkbakken en dergelijke.

Larven

Dazen hebben als alle vliegen een volledige gedaanteverwisseling. De larven leven in vochtige omgevingen. Sommige soorten zijn volledig aquatisch, veel meer zijn semi-aquatisch (modder etc.), en anderen nog droger, bijvoorbeeld in mos (soorten Knobbeldazen *Hybomitra*). Alleen de larven van de Beekgoudoogdaas (*Chrysops caecutiens*) en Hartvlekrunderdaas (*Tabanus cordiger*) leven in stromend water. Meer informatie over larven is te vinden in Zeegers & van Haaren (2000).

Vangen

Dazen kunnen gewoon met een insectennet gevangen worden. Vrouwetjes die om je heen cirkelen, kunnen gevangen worden door tegen de vliegrichting in te slaan. Dazen vliegen weinig in automatische vallen, tenzij daar kooldioxide aan toegevoegd wordt. De automatische vallen in paardenweitjes vangen voornamelijk regendazen (*Haematopota*).

Fotograferen

Het fotograferen van dazen vergt geen speciale aanpak, al is het fotograferen van baltsende mannetjes een hele uitdaging. Voor een goede herkenning zijn meestal meerdere gezichtspunten nodig. Fotografisch bewijsmateriaal moet dan ook bestaan uit foto's van boven, van de zijkant en vooral ook van de kop van voren. Wanneer de vleugels het achterlijf bedekken, moet ook het achterlijf zelf gefotografeerd worden door de vleugels weg te duwen.

Verwantschap

De dazen vormen een relatief primitieve (= vroeg ontstane) vliegenfamilie. De meest nauwverwante familie is die van de Waterdazen (Athericidae) en ook de Snipvliegen (Rhagionidae) staan dicht bij de dazen. Al deze families hebben tarsen met drie

voetkussentjes, maar andere families met drie voetkussentjes, zoals de Wapenvliegen (Stratiomyiidae), zijn minder nauw verwant. Binnen de familie van de dazen onderscheiden we drie subfamilies: Pangoniinae, Chrysopsinae en Tabaninae. De eerste twee subfamilies zijn heel rijk aan genera en soorten in de tropen en op het zuidelijk halfrond, maar hebben weinig vertegenwoordigers in het Palaearctisch gebied.

Binnen de Tabaninae worden twee tribi onderscheiden: de Diachlorini (basicosta kaal) en de Tabanini (basicosta behaard).

De bespreking van de genera in deze gids gaat volgens bovenstaande volgorde en binnen de tribi alfabetisch. De volgorde van de soorten binnen een genus is bepaald door gelijkenis en/of door soortgroepen (Knobbeldazen *Hybomitra* en Runderdazen *Tabanus*) Meer details bij de bespreking van dat genus.

Ibisvlieg, *Atherix ibis*, een waterdaas © Jan Slaats

Gele snipvlieg *Rhagio tringarius* © Bert Oving

Soortbespreking

De bespreking per soort gaat volgens een vast stramien:

- **Wetenschappelijk naam.**
- **Nederlandse naam.**
- **Buitenlandse namen.**
- **Lengte.** De lengte wordt gemeten van kop tot kont zonder antennes en snuit aan de hand van collectiemateriaal. Levende beesten zijn iets groter.
- **Herkenning.** De kenmerken die een identificatie mogelijk maken.
- **Gelijkende soorten.**
- **Habitat.**
- **Gedrag.**
- **Voorkomen** (naar land), gevolgd door een beschrijving van de verspreiding en talrijkheid in Nederland en waar mogelijk België.
- **Vliegtijd.** De vermelde vliegtijd voor Nederlandse soorten heeft betrekking op 90% van de waarnemingen. De 5% vroege en late vondsten worden hier niet vermeld. Van soorten die niet of slechts eenmalig in Nederland gevonden zijn, wordt de vliegtijd in de omliggende landen vermeld (p.56).

Nomenclatuur

Ten opzichte van Zeegers & van Haaren (2000) zijn twee naamsveranderingen doorgevoerd, die beide te maken hebben met de interpretatie van de betrokken soorten.

- Onlangs is gebleken (Zeegers 2018) dat sinds Lyneborg (1959) het type van *Hybomitra solstitialis* (Meigen, 1820) onjuist geïnterpreteerd is. *Solstitialis* blijkt de soort te zijn die in de recente literatuur bekend stond als *ciureai* (Séguy, 1937). *Solstitialis* van Lyneborg nec Meigen is ons inziens niets anders dan een lichte vorm van *bimaculata* (Macquart, 1826).
- *Hybomitra confiformis* Chvála & Moucha, 1971 moet naar onze mening als aparte soort naast de Oost-Palaearctische *nitidifrons* (Szilády, 1914) gezien worden.

Verantwoording

De verspreiding en vliegtijd voor Nederland is gebaseerd op het databestand zoals aanwezig bij EIS Kenniscentrum Insecten, waaronder de gedocumenteerde waarnemingen van waarneming.nl en het collectiemateriaal van de belangrijkste collecties. Vanwege de grote hoeveelheid misdeterminaties op internet zijn alleen gevalideerde waarnemingen van waarneming.nl geaccepteerd. De verspreiding in België is minder goed bekend. Wij baseren ons op waarnemingen.be en de collecties van het K.B.I.N (Brussel) en Gembloux Agro-Bio Tech, alwaar de collectie Marcel Leclercq ondergebracht is. Luxemburg is nog slechter onderzocht, wij beschikken eigenlijk alleen over waarnemingen in de collectie Marcel Leclercq.

Over de verspreiding van dazen in Frankrijk is recent gepubliceerd door Reumaux (Les mouches a sang, Atlas des Tabanidae de France, 2018). Probleem hierbij is dat hij de waarnemingen van Leclercq niet herziet. Wij nemen meldingen van Reumaux (2018) alleen over wanneer hij zich niet op Leclercq baseert.

Voor het noordwestelijke kwart van Duitsland en Denemarken zijn geen recente bronnen beschikbaar. Voor het Verenigd Koninkrijk en Ierland van Stubbs & Drake (2017).

Waar is deze gids te gebruiken?

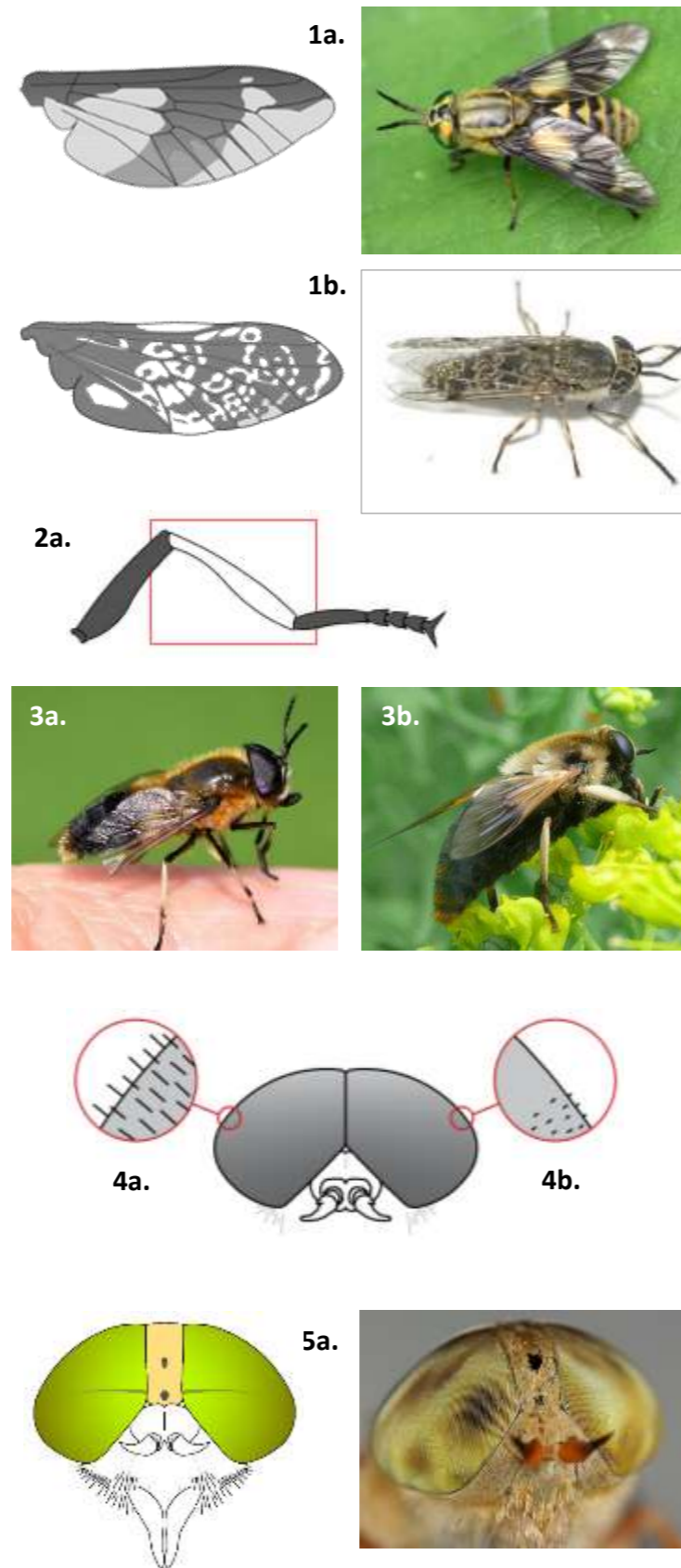
In deze gids zijn alle soorten opgenomen die bekend zijn uit Nederland, België, Luxemburg, Denemarken en de Britse Eilanden. Verder beslaat de gids het grootste deel van Duitsland, behalve de Alpen en het uiterste oosten en het noorden van Frankrijk, noordelijk van Parijs.

Tabel naar de genera

- 1a.** Vleugel met grote zwarte vlekken.
..... **Goudoogdazen *Chrysops*** (p.9)
- 1b.** Vleugel grijs gemarmerd.
..... **Regendazen *Haematopota*** (p.20)
- 1c.** Vleugel zonder vlekken, helder of egaal verdonkerd.
..... **2.**
- 2a.** Poten zwart-wit gekleurd, tenminste midden- en achter-scheen opvallend wit. Dicht behaarde, bij- of hommelmachtige dazen.
..... **3.**
- 2b.** Schenen niet opvallend wit, maar oranje, rood, bruin of zwart. Geen bij- of hommelmimicry.
..... **4.**
- 3a.** Antenne opvallend lang, ongeveer tweemaal zo lang als de kop. Middelgrote daas.
..... **Langsprietdaas *Heptatoma*** (p.25)
- 3b.** Antenne niet langer dan de kop. Zeer grote daas.
..... **Hommeldaas *Theriopectes*** (p.55)
- 4a.** Oog duidelijk en lang behaard, makkelijk te zien met het blote oog of met een loep (10 x).
..... **5.**
- 4b.** Oog kaal of schijnbaar kaal, beharing hooguit met grote vergroting te zien (25 x).
..... **7.**
- 5a.** Oog bij levend dier geelgroen van kleur met doorzichtige lenzen; bij dood dier bruinrood. Oog zonder band of met één band. Vrouwtje: calli klein en cirkelvormig.
[Dit geldt voor alle mannetjes van dit genus en vrouwtjes van *A. latistriatus*, *A. plebejus* en *A. sublunaticornis*.]
..... **Gifoogdazen *Atylotus*** (p.15)
- 5b.** Oog groen of roodachtig met reflecterende lenzen, als bij een zonnebril met spiegellazen. Oog met drie (of twee bij sommige mannetjes) banden, zelden slecht ontwikkeld. Vrouwtje: tenminste onderste callus groter.
..... **6.**

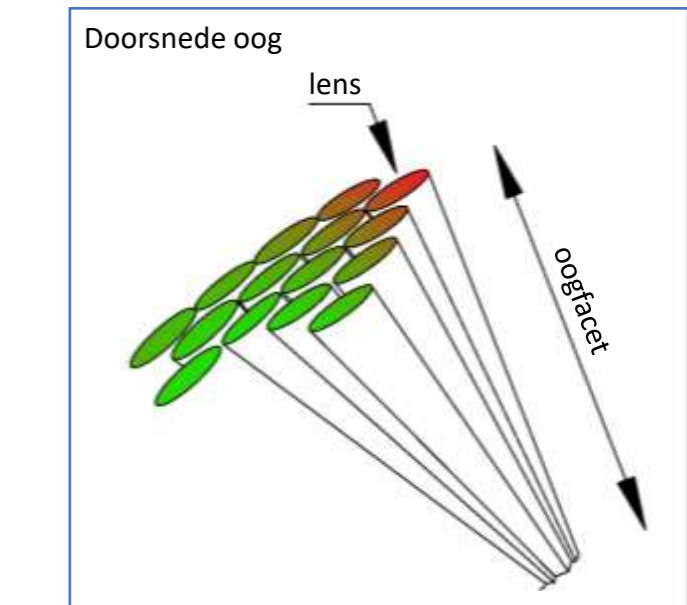
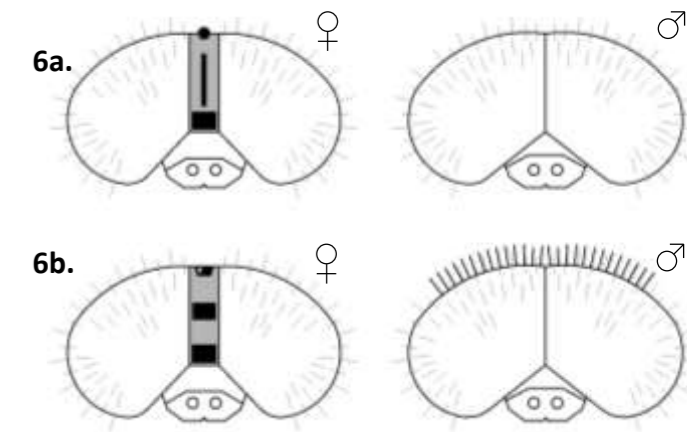
- 6a.** Kruin met ocellenbult. Achterlijf vaak met grote, oranje zijvlek. Vrouwtje: bovenste callus lijnvormig. Mannetje: achteroogrand zonder lange, zwarte haren.
..... **Knobbeldazen *Hybomitra*** (p.26)
- 6b.** Kruin zonder ocellenbult, vrouwtje wel met glanzend zwarte kruincallus. Achterlijf zwart met twee tot drie rijen zijdelingse lichte vlekken. Vrouwtje: bovenste callus breed, rond of vierkant. Mannetje: achteroogrand met lange, zwarte haren.
[*T. quatuornotatus*, *T. nemoralis*]
.... **Runderdazen *Tabanus quatuornotatus*-groep** (p.40)

- 7a.** Donkere daas met een zeer lange tong als bij een Wolzwever, *Bombylius*.
..... **Snuitdaas *Pangonius*** (p.9)
- 7b.** Vlieg met korte tong of tong van normale lengte.
..... **8.**

- 8a.** Kruin met drie zeer duidelijke puntoogjes, met het blote oog zichtbaar. Vrouwtje met grote, min of meer ronde, zwarte onderste callus, zonder bovenste callus.
..... **Spoordaas *Silvius*** (p.14)
- 8b.** Kruin zonder puntoogjes. Vrouwtje met duidelijke onderste en bovenste callus of beide calli gereduceerd.
..... **9.**

- 9a.** Oog bij levend dier geelgroen van kleur met doorzichtige lenzen (zie foto 5a); bij dood dier bruinrood. Vrouwtje: onderste en bovenste calli klein, cirkelvormig. [Dit geldt voor vrouwtjes van vrouwtjes van *A. rusticus*, *A. fulvus*, *A. loewianus*.]
..... **Gifoogdazen *Atylotus*** (p.15)
- 9b.** Oog groen of roodachtig, als bij een zonnebril met spiegellazen. Vrouwtje: calli groter. .... **naar 10.**

- 10a.** Oog ongebandeerd. .... **naar 11.**
- 10b.** Oog met één of meer banden. .... **naar 13.**

11a. Zwarte daas. Antenne, poten en achterlijf (met uitzondering van de punt) zwart. Vleugel egaal verdonkerd.

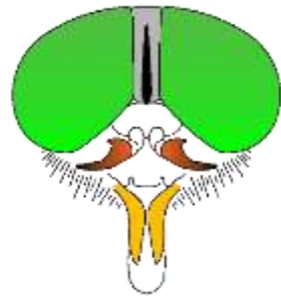
..... **Roetdaas *Dasyrphamphis*** (p.14)

11b. Niet zo zwart, tenminste met duidelijke middendriehoekjes op het achterlijf. Vleugel niet of nauwelijks verdonkerd. .... **12.**

11a.

12a.

12a. Oog felgroen. Vrouwtje: voorhoofd met een zeer langgerekt callus, die naar beneden toe iets verbreed. Mannetje: buik oranje met een zwarte punt en kop van normale grootte.

..... **Bloemdaas *Philipomyia*** (p.15)

12b. Oog donkergroen of bruinrood. Vrouwtje: voorhoofd met een brede onderste callus. Bovenste callus lijnvormig of duidelijk gescheiden van de onderste callus. Mannetje: buik met een donkere middenstreep of donkere dwarsbanden, kop soms opvallend groot.

[*T. autumnalis*, *T. rectus*, *T. spodopterus*, *T. bovinus*, *T. sudeticus*, *T. cordiger*, *T. miki*, *T. eggeri*, *T. paradoxus*]

..... **Runderdazen *Tabanus*** (p.40)

13a.

13a. Oog felgroen. Antenne geheel zwart.

..... **Zilte knobbeldaas *Hybomitra expollicata*** (p.39)

13b. Oog donkergroen tot roodbruin. Antenne met rood of bruin.

[*T. bromius*, *T. glaucopis*, *T. maculicornis*, *T. miki*, *T. tergestinus*]

..... **Runderdazen *Tabanus*** (p.40)

12b. 13b.

Vrouwtje Langsprietdaas *Heptatoma pellucens*, eileggend, © Christine Devillers

De tekeningen in deze gids zijn schematisch; verhoudingen kunnen dus iets afwijken van de werkelijkheid.

Blijf de tabellen raadplegen want een deel van de kenmerken is daar te vinden.

Bij de soortbesprekingen

- NL** aanwezig
- NL** uitgestorven
- NL/1** eenmalige waarneming
- NL/?** voorkomen twijfelachtig
- NL** niet aanwezig

♀ vrouwtje

♂ mannetje

Pangonius Latreille, 1802

Snuitdazen

Middelgrote tot grote dazen met een opvallend lange snuit, die aan bepaalde wolzwevers (Bombyliidae) herinnert. Derde antennelid blijkt bij grotere vergroting uit acht leedjes te bestaan. Zowel mannetjes als vrouwtjes zijn fanatieke bloembezoekers. Het genus is zeer soortenrijk in het Mediterrane gebied. Eén soort komt naar het noorden toe voor net tot in het zuidpuntje van Duitsland.

Pangonius micans Meigen, 1820

NL: Glanzende snuitdaas

Lengte. 16 – 20 mm.

Herkenning. Grote, zwarte daas met zeer lange snuit.

Borststuk. Vleugel aan de voorrand gelig

Gelijkende soorten. Geen andere daas, maar wordt vaak voor een Wolzwever (Bombyliidae) aangezien.

Habitat. Bloemrijke graslanden.

Gedrag. Bezoekt veelvuldig bloemen, ook de vrouwtjes.

Voorkomen. Zuid-Europa, noordelijk tot midden Frankrijk en de Kaisterstuhl in het zuidwestpuntje van Duitsland.

Vliegtijd. Juli – Augustus.

♂

© Eric Walravens

NL BE LU DK DU GB N-FR

mrt apr mei jun jul aug sep okt

♀

© Cor Zonneveld

♀

© Cor Zonneveld

Chrysops Meigen, 1803

Goudoogdazen

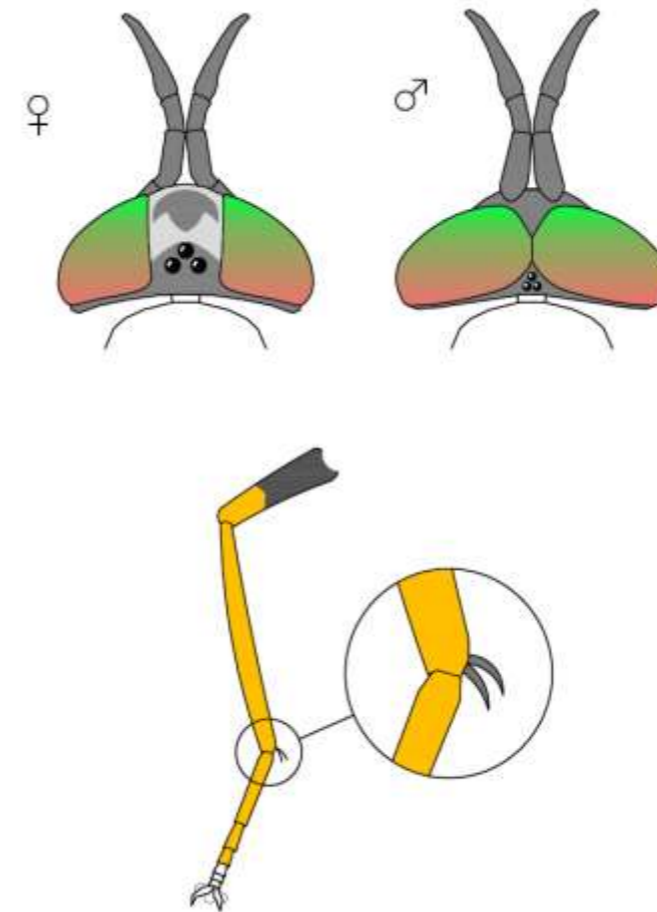
Vrij kleine dazen. Lichaam geel met zwart of geheel zwart. Vleugel met een donkere vlekentekening, bestaand uit een centrale donkere dwarsband en een verdonkerde vleugeltop. Antenne langer dan de kop, het eerste en tweede segment verlengd.

Het genus verschilt van de meeste andere genera door de aanwezigheid van functionele puntoogjes op de kruin en twee sporen op de achterscheen

De oogkleur is felgroen, bij het vrouwtje vaak vanuit bepaalde hoeken ook roodachtig. Bij het mannetje is het oog vaak egaler groen. De determinatie is vrij eenvoudig, vooral bij de vrouwtjes. Bij de meeste soorten is de seksuele dimorfie (tweevormigheid) groot. Dat geldt ook voor het patroon van zwarte tekening op de vleugel.

Opvallend is dat vrouwtjes van de meeste soorten mensen consequent op het hoofd aanvallen.

Van de meeste soorten zijn ook de vrouwtjes op bloemen aan te treffen, zij het minder regelmatig dan de mannetjes.

♀

Chrysops relictus © Bert Oving

Chrysops, tabel vrouwtjes

- 1a.** Poten geheel zwart, hooguit de eerste tarsleedjes iets lichter. .... **2.**
1b. Poten duidelijk tweekleurig, tenminste de schenen geel. .... **4.**

2a. Achterlijf geheel zwart, ook de onderzijde. Gezicht en voorhoofd glimmend zwart.
 ..... **Zwarte Goudoogdaas *Chrysops sepulcralis*** (p.11)

2b. Rugplaatje 2 geel met zwarte tekening in het midden. Gezicht grijs bestoven (dof) met 2 glimmende zwarte vlekken en voorhoofd bestoven met een zwarte callus.
 ..... **3.**

3a. Rugplaatje 2 geel met een omgekeerde V-vormige vlek waarvan de rechte benen de voorrand van rugplaatje 3 raken.
 ..... **Beekgoudoogdaas *Chrysops caecutiens*** (p.11)

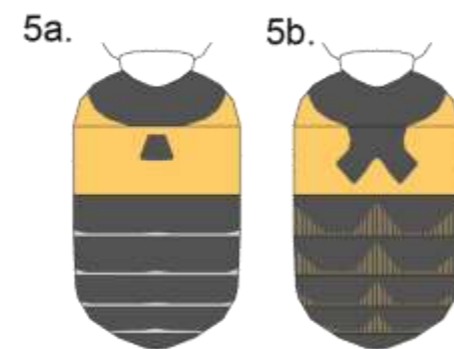
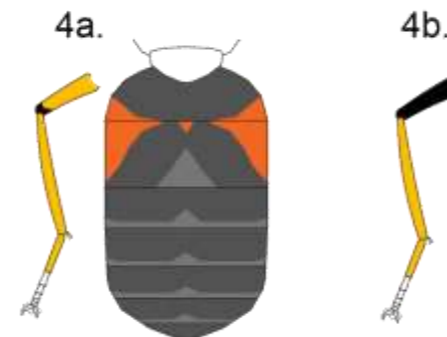
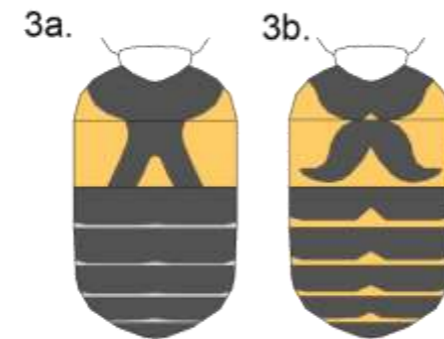
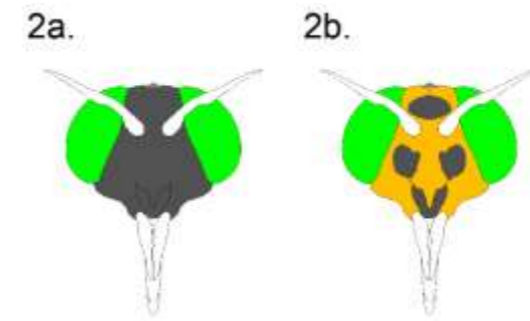
3b. Rugplaatje 2 geel met een omgekeerde V-vormige vlek waarvan de benen de voorrand van rugplaatje 3 niet raken, maar aan de top, spits toelopend, naar buiten afbuigen.
 ..... **Noordse goudoogdaas *Chrysops divaricatus*** (p.13)

4a. Schenen en dijnen geel. Rugplaatje 2 zwart met een duidelijke grijze tot geelachtige driehoekige middenvlek en kleine gele zijvlekjes.
 ..... **Roodpootgoudoogdaas *Chrysops rufipes*** (p.13)

4b. Dijen zwart. Rugplaatje 2 geel met zwarte tekening in het midden.
 ..... **5.**

5a. Rugplaatje 2 geel met een kleine zwarte middenvlek.
 ..... **Stipgoudoogdaas *Chrysops viduatus*** (p.12)

5b. Rugplaatje 2 met een omgekeerde V-vormige vlek, waarvan de poten rugplaatje 3 niet raken.
 ..... **Gewone goudoogdaas *Chrysops relictus*** (p.12)

Chrysops, tabel mannetjes

- 1a.** Poten geheel zwart, hooguit de eerste tarsleedjes iets lichter. .... **2.**
1b. Poten duidelijk tweekleurig. .... **4.**

2a. Rugplaatje 2 geel met een omgekeerde V-vormige vlek waarvan de benen de voorrand van rugplaatje 3 niet raken, maar aan de top, spits toelopend, naar buiten afbuigen.
 ..... **Noordse goudoogdaas *Chrysops divaricatus*** (p.13)

2b. Achterlijf geheel of nagenoeg geheel zwart. .... **3.**

3a. Achterlijf zwart, ook de onderzijde. Gezicht glimmend zwart. Vleugeltop smal verdonkerd.
 ..... **Zwarte Goudoogdaas *Chrysops sepulcralis*** (p.11)

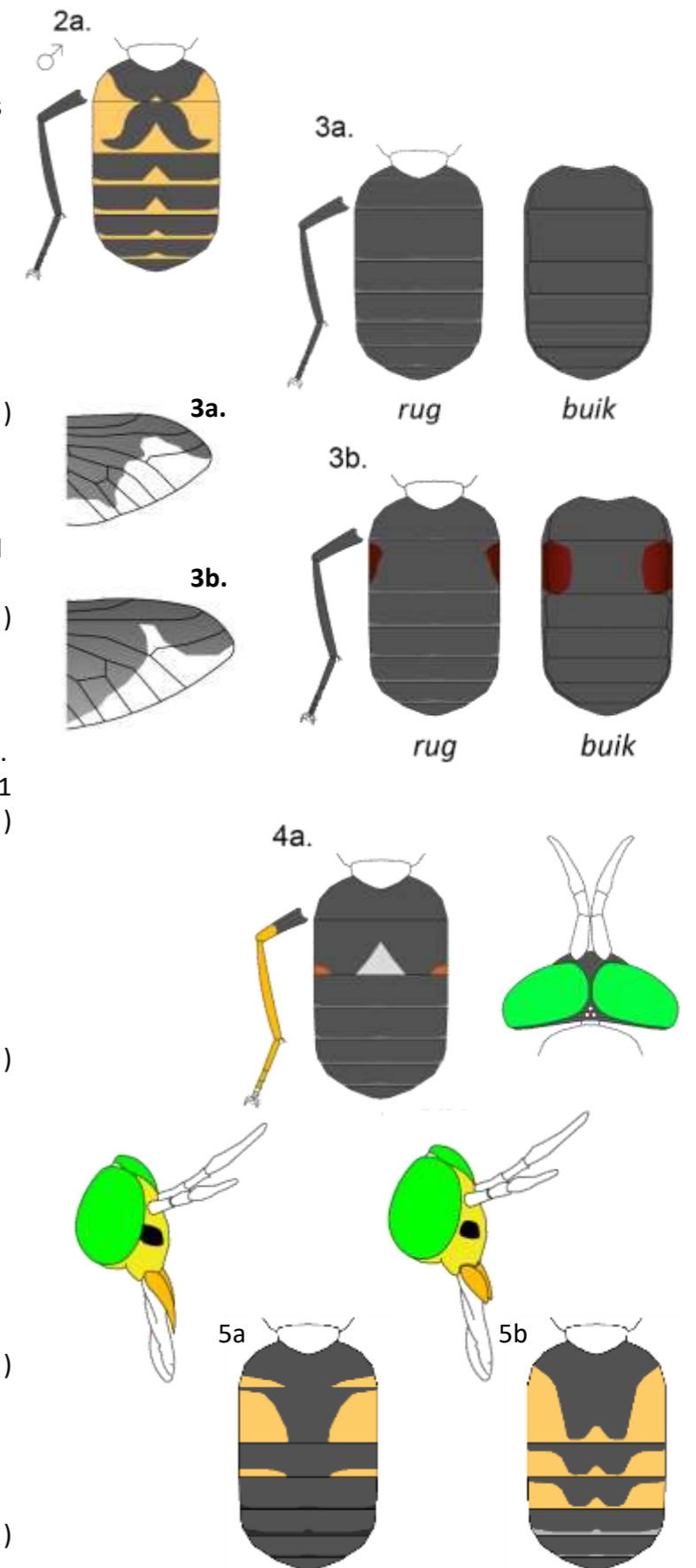
3b. Achterlijf zwart, tweede buikplaatje met bruinrode zijvlekken, die ook de van rugzijde vaak nog net zichtbaar zijn. Gezicht grijs tot geel bestoven (dof) met 2 glimmende zwarte vlekken. Vleugeltop breed verdonkerd.
 ..... **Beekgoudoogdaas *Chrysops caecutiens*** (p.11)

4a. Dijen tenminste aan de top geel of rood. Ogen raken elkaar net niet. Rugplaatje 2 zwart met een duidelijke grijze tot geelachtige driehoekige middenvlek en kleine gele zijvlekjes.
 ..... **Roodpootgoudoogdaas *Chrysops rufipes*** (p.13)

4b. Dijen zwart. Ogen raken elkaar wel. Rugplaatje 2 geel met zwarte tekening in het midden. .... **5.**

5a. Taster lang, ongeveer zo lang als de twee basale antenneleden. Zwarte vlek op gezicht raakt binnenoogrand breed. Zwarte vlek op tweede rugplaatje aan de achterrand niet ingekeept.
 ..... **Stipgoudoogdaas *Chrysops viduatus*** (p.12)

5b. Taster kort, niet of nauwelijks langer dan het eerste antennelid. Zwarte vlek op gezicht smal gescheiden van de binnenoogrand. Zwarte vlek op tweede rugplaatje aan de achterrand duidelijk ingekeept.
 ..... **Gewone goudoogdaas *Chrysops relictus*** (p.12)

Chrysops caecutiens (Linnaeus, 1758)

Synoniem: *Chrysops coecutiens* (Linnaeus, 1758)

NL: Beekgoudoogdaas

GB: Splayed Deerfly

Lengte. 7-11 mm.

Herkening. Goudoogdaas met sterk verschillende geslachten. **Kop:** Poten geheel zwart. Vleugel met uitgebreide zwarte tekening, top met grote, zwarte vlek.

VROUWTJE: Achterlijf: tweede rugplaatje geel met in het midden een omgekeerde zwarte 'V'. Bij exemplaren uit het Mediterrane gebied is deze zwarte 'V' gereduceerd (f. *ludens*).

MANNETJE: Gezicht bestoven met twee grote zwarte vlekken. Borststuk aan zijkant geel behaard. Achterlijf zwart, buik met kleine, bruinrode zijvlek op tweede buikplaatje, die meestal ook nog net van de bovenkant te zien zijn.

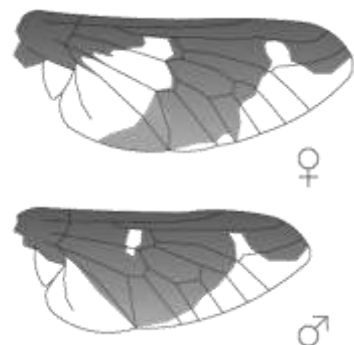
Gelijkende soorten. Donkere goudoogdaas *Chrysops sepulcralis*.

Habitat. Bossen met stromend water, doorgaans beken. Ontbreekt geheel in de veengebieden.

Gedrag. Mannetjes worden veel waargenomen op schermbloemen.

Voorkomen. In Zuid-Limburg, Achterhoek en Twente algemeen. Elders zeldzaam.

Vliegtijd. Eind mei tot en met midden augustus.

NL BE LU DK DU GB N-FR

♀

© Bert Oving

♂

© Bert Oving

Chrysops sepulcralis (Fabricius, 1794)

Synoniem: *Chrysops maurus* Siebke, 1864

NL: Donkere goudoogdaas

GB: Black Deerfly

Lengte. 6-9 mm.

Herkening. Kop: Oog meestal koperrood. Gezicht en voorhoofd glimmend zwart. **Borststuk:** Poot geheel zwart. Vleugel met zwarte tekening, top doorzichtig met smalle donkere bovenrand. **Achterlijf:** Van boven en van onder geheel zwart.

VROUWTJE: goudgeel behaard.

MANNETJE: zijkant borststuk zwart of geel behaard (*maurus*).

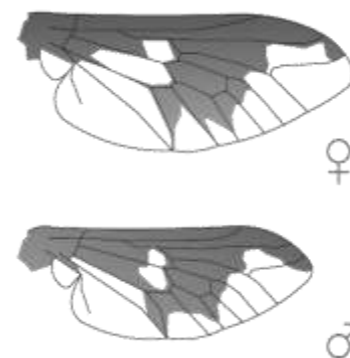
Gelijkende soorten. Mannetje Beekgoudoogdaas *C. caecutiens*.

Habitat. Hoogvenen. Nooit in bossen.

Gedrag. Vrouwtjes worden sterk aangetrokken door warme, zwarte objecten (camera, fiets) en vallen niet alleen op het hoofd aan, maar ook op de ledematen en de romp. Mannetjes hangen vaak ondersteboven halverwege gras- of pitrushalmen en vliegen vanaf daar korte stukjes boven petgaten.

Voorkomen. Zeldzaam in het binnenland, lokaal in aantal.

Vliegtijd. Half juni – eind augustus.

NL BE LU DK DU GB N-FR

♀

© Gerwin van de Maat

♂

© Robert Ketelaar

Chrysops relictus Meigen, 1820

NL: Gewone goudoogdaas

DK: Guldklæg

DU: Goldaugenbremse

GB: Twin-lobed deerfly

Lengte. 6-11 mm.

Herkenning. Goudoogdaas met een karakteristieke omgekeerde V op het tweede rugplaatje. **Borststuk:** Dijen donkerder dan de schenen.

VROUWTJE: --

MANNETJE: Taster korter dan de helft van de lengte van de snuit en stomp. Zwarte vlek op het gezicht gescheiden van oog. Borststuk aan de zijkant met goudgele haren.

Gelijkende soorten. Stipgoudoogdaas *C. viduatus*. Noordse goudoogdaas *C. divaricatus*.

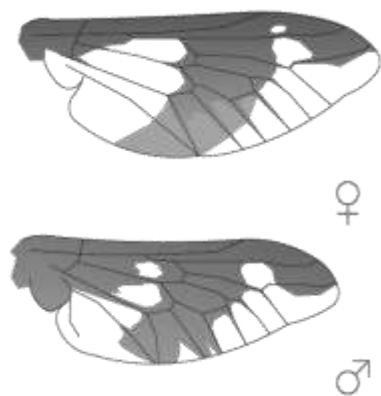
Habitat. Half open tot open biotopen. Vaak nabij stilstaande wateren.

Gedrag. Vrouwtjes vallen mensen en vee aan.

Mannetjes veel en vrouwtjes soms op bloemen.

Voorkomen. Algemeen over het gehele land.

Vliegtijd. Begin juni tot en met midden augustus.

NL BE LU DK DU GB N-FR

♀

© Bert Oving

♂

© Bert Oving

Chrysops viduatus (Fabricius, 1794)

Synoniem: *Chrysops quadratus* Meigen, 1820

Synoniem: *Chrysops pictus* Meigen, 1820

NL: Stipgoudoogdaas

GB: Square-spot Deerfly

Lengte. 8-10,5 mm.

Herkenning. Dijen donkerder dan de schenen.

VROUWTJE: Rugplaatje 2 geel met een donkere stip.

MANNETJE: **Kop:** Taster puntig en langer dan de helft van de lengte van de snuit. Zwarte vlek op gezicht raakt de binnenoogrand over aanzienlijke lengte.

Borststuk: Zijkant van het borststuk zwart behaard.

Vleugel in de basis iets meer verdonkerd dan bij *C. relictus*. **Achterlijf:** Donkere vlek op rugplaatje 2 breed U-vormig (van achteren niet ingekeept).

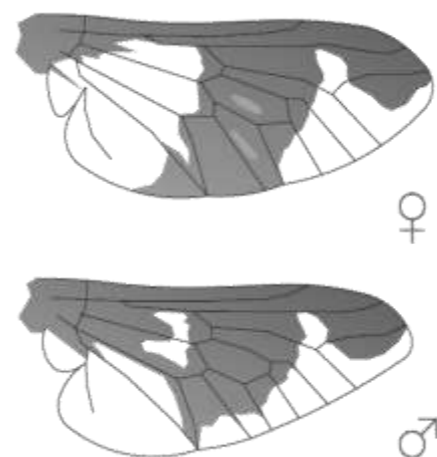
Gelijkende soorten. Gewone goudoogdaas *C. relictus*.

Habitat. Bos en struweel. Vooral op venige grond.

Gedrag. -

Voorkomen. Verspreid in het binnenland, lijkt achteruit te gaan.

Vliegtijd. Begin juni tot en met midden augustus.

NL BE LU DK DU GB N-FR

♀

© Bert Oving

♂

© Bert Oving

Chrysops rufipes Meigen, 1820

NL: Roodpootgoudoogdaas

Lengte. 6-9 mm.

Herkenning. Kleine donkere goudoogdaas.

Beschrijving. Kop : Oog donkerrood met een gifgroene glans. **Borststuk** Poten geel. **Achterlijf :** Tekening grotendeels zwart, tweede rugplaatje met kleine gele zijvlek en een grijze driehoek in het midden.

VROUWTJE : Dijen net zo rood als schenen.

MANNETJE : De ogen raken elkaar net niet. Dijen met donkere basis.

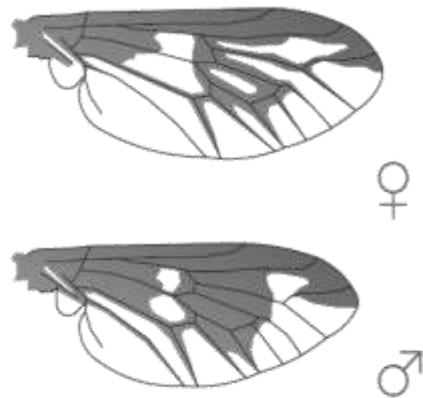
Gelijkende soorten. Geen.

Habitat. Langs rivieren en grote meren.

Gedrag. Vrouwtjes vallen geen mensen aan. Beide geslachten bezoeken bloemen.

Voorkomen. Rivierengebied, zeldzaam maar lokaal talrijk. Na 1953 jarenlang niet meer waargenomen tot begin jaren 1990. Sindsdien weer op enkele plekken aangetroffen, mogelijk betreft het een herkolonisatie.

Vliegtijd. Midden juni tot en met eind augustus.

NL BE LU DK DU GB N-FR

♀

© Marion Friedrich

♀

© Dick Belgers

♂

© Marion Friedrich

Chrysops divaricatus Loew, 1858

NL: Noordse goudoogdaas

Lengte. 8-12 mm.

Herkenning. Borststuk : Poten geheel zwart. **Achterlijf:** Rugplaatje 2 geel met een omgekeerde V-vormige vlek waarvan de benen de voorrand van rugplaatje 3 niet raken maar aan de top, spits toelopend, naar buiten afbuigen.

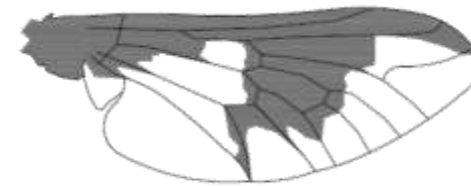
Gelijkende soorten. Gewone goudoogdaas, *C. relictus*.

Habitat. Drassige gebieden, vooral op laagveen grenzend aan meren en poelen.

Gedrag. Vrouwtjes vallen mensen en vee aan.

Voorkomen. Noordelijk Europa en Azië. Zeer zeldzaam in Denemarken.

Vliegtijd. Juni - augustus

NL BE LU DK DU GB N-FR

♀

© Morten A Mjelde

Silvius Meigen, 1820

Spoordazen

Een genus dat verwant is aan *Chrysops*, hetgeen blijkt uit de aanwezigheid van drie puntoogjes op de kruin en de sporen op de achterscheen. Oog opvallend groen. Vleugel helder. Antenne kort. In Europa komen enkele soorten voor, waarvan alleen de onderstaande wijd verspreid is.

Silvius alpinus (Scopoli, 1763)

NL: Gewone spoordas

Lengte. 10-14 mm.

Herkenning. Geheel gele daas met felgroen in de ogen. **Kop:** Antenne geel met zwarte top. Oog opvallend groen vaak met donkere stipjes, bij het mannetje is dit patroon beperkt tot de onderste ooghelft. De puntoogjes op de kruin zijn zonder loep zichtbaar. De taster zijn erg slank en hebben een scherpe top. **Borststuk:** Dijen en schenen geel. **VROUWTJE** : Voorhoofd breed, met onderaan een grote zwarte glimmende callus.

Gelijkende soorten. Geen.

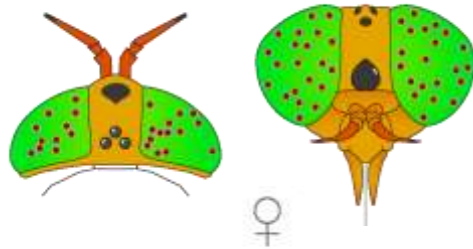
Habitat. Weilanden.

Gedrag. Bloembezoeker.

Voorkomen.

Zuid Europa en zeldzamer in centraal Europa, noordelijk tot Noord-Frankrijk.

Vliegtijd. Juni tot augustus.

NL BE LU DK DU GB N-FR

mrt apr mei jun jul aug sep okt

♀

© Bert Oving

♂

© Bert Oving

Dasyrhamphis Enderlein, 1922

Roetdazen

Een genus van middelgrote tot grote, overheersend zwarte dazen. Oppervlakkig lijken ze op *Tabanus*, maar ze zijn niet heel nauw verwant, wat blijkt uit de kale basicosta; een kenmerk dat in het veld niet te zien is. In Europa komen enkele soorten voor, met name in het Mediterrane gebied. Eén soort bereikt ook centraal Europa.

Dasyrhamphis ater (Rossi, 1790)

NL: Grote roetdaas

Lengte. 15-20 mm.

Herkenning. Een geheel zwarte soort, dus ook poot, antenne en taster. **Kop:** Het derde antennelid heeft een opvallende grote dorsale tand. De lengte van deze tand is ongeveer gelijk aan de lengte van de basis van het derde antennelid. De subcallus is glanzend zwart. **Borststuk** vleugel egaal verdonkerd of met een iets lichtere top.

VROUWTJE : Calli samengevloeid tot een langgerekte vlek. De laatste twee rugplaatjes vaak zilvergrijs behaard.

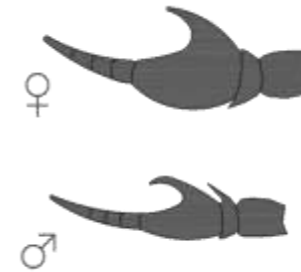
Gelijkende soorten. Geen.

Habitat. Kruidenrijke graslanden.

Gedrag. Beide geslachten vliegen op bloemen. De vrouwtjes steken koeien.

Voorkomen. Vooral in het Middellandse Zeegebied voorkomend, langs de Atlantische kust tot aan de Loire in Frankrijk.

Vliegtijd. Vroege soort. Mei tot juni, in Zuid-Europa al in april.

♀

♂

NL BE LU DK DU GB FR

mrt apr mei jun jul aug sep okt

♀

© Eric Walravens

♂

© Bert Oving

Philipomyia Enderlein, 1922

Bloemdazen

Een genus van middelgrote tot grote dazen met oranje zijvlekken op het achterlijf. Oppervlakkig lijken ze op *Hybomitra*, maar ze zijn niet heel nauw verwant, wat blijkt uit de kale basicosta; een kenmerk dat in het veld niet te zien is. Het oog is kaal en ongebandeerd, felgroen van kleur, als bij goudoogdazen. In Europa komen twee soorten voor, met name in gebergten. Eén soort bereikt ook centraal Europa.

Philipomyia aprica (Meigen, 1820)

NL: Gewone bloemdaas

Lengte. 14-20 mm.

Herkenning. Grote en vooral plompe daas met opvallend heldergroene ogen. Achterlijf met grote oranje zijvlek. Derde antennelid met donkere top en opvallende tand bovenop.

Gelijkende soorten. Deze plompe daas kan vooral verward worden met een Knobbeldaas, *Hybomitra*.

Habitat. Heuvelland en gebergten.

Gedrag. Beide geslachten bezoeken vaak bloemen, maar de vrouwtjes zijn evenwel vasthoudende bloedzuigers.

Voorkomen. Alleen bekend van twee mannetjes gevangen in 1986 te Vlodrop. Enkele malen in Zuid-België, maar niet recent.

Vliegtijd. Juni tot augustus.

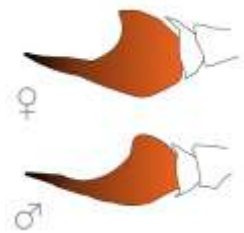
© David Kohl

© David Kohl

© David Kohl

NL(1) BE LU DK DU GB N-FR

mrt apr mei jun jul aug sep okt

Atylotus Osten Sacken, 1876

Gifoogdazen

Een genus van kleine tot middelgrote dazen. Het oog is bij levende dieren opvallend geelgroen en heeft hooguit één band. Anders dan bij andere dazen, is de ooglens niet reflecterend en kan je in een facet kijken. Bij dode dieren wordt de oogkleur bruinrood. Bij het mannetje zijn de ogen altijd duidelijk behaard, bij het vrouwtje kaal of meer of minder duidelijk behaard. Bovenste oogfacetten bij mannetje sterk vergroot. Bij het vrouwtje zijn de vlekken op het voorhoofd (calli) in de regel beduidend kleiner dan bij vrouwtjes van *Tabanus*- en *Hybomitra*-soorten.

De determinatie wordt bemoeilijkt doordat de meeste soorten nogal variabel van kleur zijn. *Atylotus*-soorten zijn doorgaans zeldzaam en worden weinig gevangen. Een aantal soorten is gebonden aan een specifiek habitat, vaak water van bijzondere samenstelling (zout, mineralenrijk, zuur).

Op plaatsen waar een soort talrijker is (veelal in Zuid-Europa) kunnen mannetjes veelvuldig op bloemen aangetroffen worden.

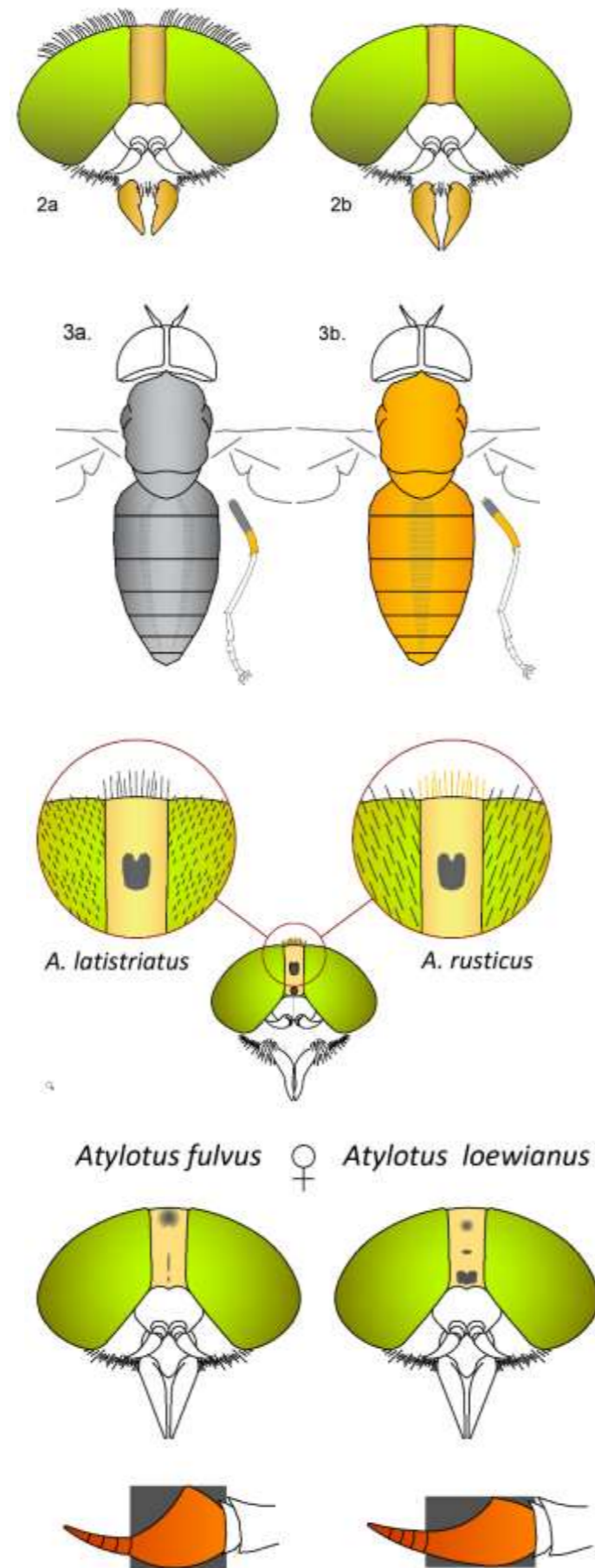
♀

Atylotus rusticus © Cor Zonneveld

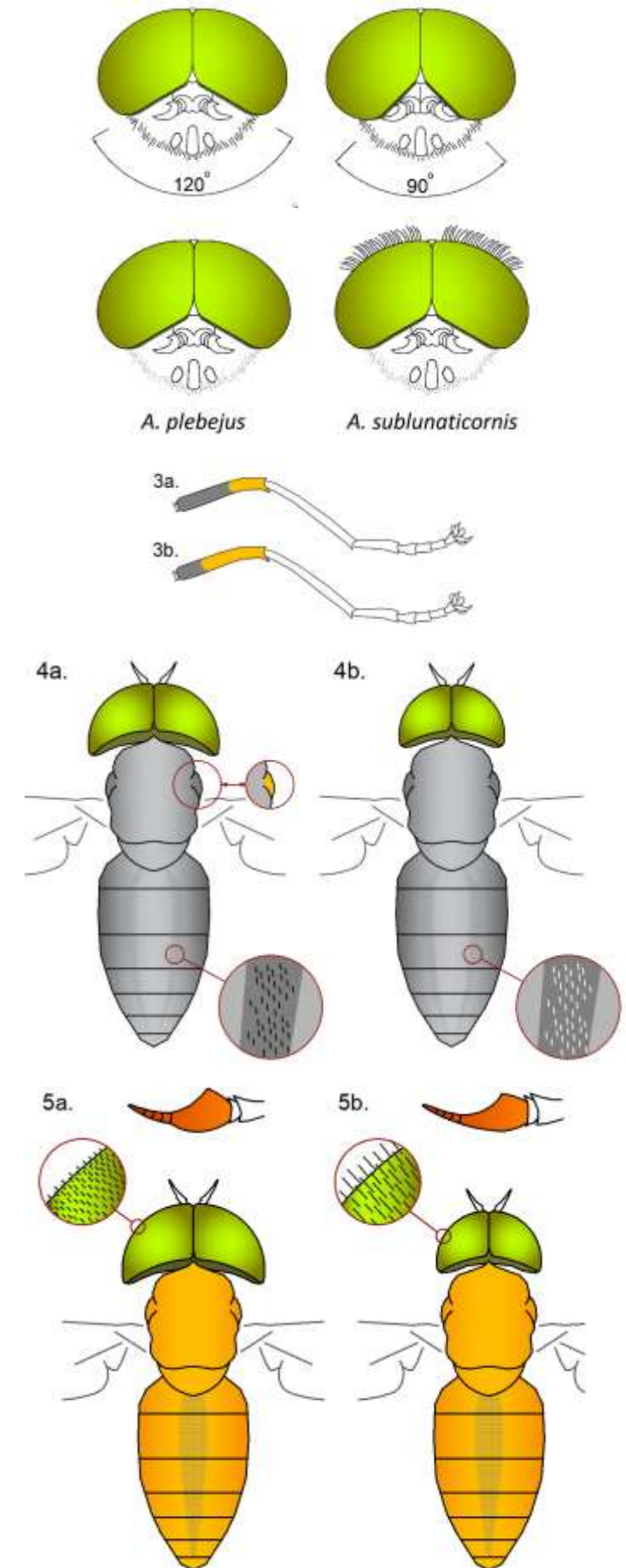
Atylotus, tabel vrouwtjes

- 1a.** Daas van boven egaal grijs. Oog duidelijk behaard. Notopleurale lob grijs. .... **2.**
- 1b.** Daas van boven met duidelijk vlekken- of bandenpatroon op het achterlijf, óf achterlijf geheel geel. Oogbehaaring en kleur notopleurale lob variabel.. .. **3.**
- 2a.** Achteroo grand met een rij lange zwarte haren. Voorhoofd vrij breed, hooguit 2,5x zo hoog als breed. Taster ongeveer 2,5x zo lang als breed.
..... **Kuifgifoogdaas *Atylotus sublunaticornis*** (p.17)
- 2b.** Achteroo grand, op de kruin, zonder een rij lange zwarte haren. Voorhoofd iets smaller, minstens 3x zo hoog als breed. Taster ongeveer 3x zo lang als breed.
..... **Veengifoogdaas *Atylotus plebeius*** (p.17)
- 3a.** Behaaring op borststuk en achterlijf zilvergrijs en zwart. Achterdij meestal voor meer dan de helft grijs. Achterlijf typisch met een lichte middenstreep die geflankeerd is door een paar donkere lengtestrepen. .... **4.**
- 3b.** Behaaring op borststuk en achterlijf geel tot goudgeel. Achterdij voor minder dan de helft grijs. Achterlijf met een donkere middenstreep of geheel geel. .... **5.**
- 4a.** Oog relatief lang behaard (10 x vergroting tegen donkere achtergrond). Voorhoofd breder, ongeveer 3x zo hoog als breed. Kruin zwart behaard.
..... **Kweldergifoogdaas *Atylotus latistriatus*** (p.18)
- 4b.** Oog kort behaard (niet goed zichtbaar bij 10 x vergroting). Voorhoofd smaller, minstens 3,5x zo hoog als breed. Kruin licht behaard.
..... **Riviergifoogdaas *Atylotus rusticus*** (p.18)
- 5a.** Derde antennelid, zonder stylus, ongeveer even lang als breed. Calli in de regel zeer klein, vaak nauwelijks zichtbaar.
..... **Gele gifoogdaas *Atylotus fulvus*** (p.19)
- 5b.** Derde antennelid, zonder stylus, ongeveer 1,5x zo lang als breed. Calli meestal duidelijk zichtbaar.
..... **Gouden gifoogdaas *Atylotus loewianus*** (p.19)

Atylotus, tabel mannetjes

- 1a.** Daas van boven egaal grijs. Kop in vooraanzicht: hoek tussen onderoogranden zeer groot, 120 graden of meer. .... **2.**
- 1b.** Daas van boven met duidelijk vlekken- of bandenpatroon op het achterlijf, óf achterlijf geheel geel. Kop in vooraanzicht: hoek tussen onderoogranden recht, 90 graden of minder. .... **3.**
- 2a.** Achteroo grand met een rij zeer lange zwarte haren.
..... **Kuifgifoogdaas *Atylotus sublunaticornis*** (p.17)
- 2b.** Achteroo grand slechts met korte lichte haren.
..... **Veengifoogdaas *Atylotus plebeius*** (p.17)
- 3a.** Lichte behaaring op achterlijf zilvergrijs. Achterdij vaak voor meer dan de helft grijs. .... **4.**
- 3b.** Lichte behaaring op achterlijf goudgeel. Achterdij voor meer dan de helft geel. .... **5.**
- 4a.** Zwarte lengtestrepen die de centrale lichte middenstreep flankeren breed zwart behaard. Kop opvallend groot (bijna als bij *A. fulvus*). Notopleurale lob geel of grijs.
..... **Kweldergifoogdaas *Atylotus latistriatus*** (p.18)
- 4b.** Zwarte lengtestrepen die de centrale lichte middenstreep flankeren (vrijwel) geheel zilverlicht behaard. Notopleurale lob grijs. Kop gewoon.
..... **Riviergifoogdaas *Atylotus rusticus*** (p.18)
- 5a.** Kop opvallend groot, steekt uit voorbij het borststuk. Oog opvallend kort behaard, onderzijde zelfs kaal. Derde antennelid, zonder stylus, kort; slechts iets langer dan hoog.
..... **Gele gifoogdaas *Atylotus fulvus*** (p.19)
- 5b.** Kop gewoon, niet zijdelings uitstekend voorbij het borststuk. Oog lang behaard, onderzijde korter behaard. Derde antennelid, zonder stylus, duidelijk langer dan hoog.
..... **Gouden gifoogdaas *Atylotus loewianus*** (p.19)

***Atylotus plebeius* (Fallén, 1817)**

NL: Veengifoogdaas
GB: Cheshire Horsefly

Lengte. 8-11 mm.

Herkenning. Vrij kleine, vrijwel egaal grijze daas met behaard oog. **Kop:** Achteroo grand met korte, lichte haren. Derde antennelid met een weinig ontwikkelde tand. **Borststuk:** Notopleurale lob grijs.

VROUWTJE: Ogen duidelijk behaard. Voorhoofd minstens 3x zo hoog als breed, in de regel naar beneden iets convergerend. Taster ongeveer 3x zo lang als breed.

MANNETJE: Onderkant achterlijf grijs. Eerste antennelid kort behaard.

Gelijkende soorten. Kuifgifoogdaas *A. sublunaticornis*.

Habitat. Vooral in matig voedselrijke vennen, ook in hoogveengebieden met levend veen. Mogelijk zijn de larven gebonden aan Veenmos.

Gedrag. Vrouwtjes steken niet en beide geslachten bezoeken bloemen. Ook hangend, halverwege een grashalm, te vinden.

Voorkomen. Noord-Europa, in Midden-Europa in gebergten. Zeldzaam in het binnenland.

Vliegtijd: Eind juni – begin augustus.

♀

Robert Ketelaar

♀

Robert Ketelaar

NL BE LU DK DU GB N-FR

***Atylotus sublunaticornis* (Zetterstedt, 1842)**

NL: Kuifgifoogdaas
NO: Retthornsklegg

Lengte. 8-12 mm.

Herkenning. Vrij kleine, vrijwel egaal grijze daas met behaard oog. **Kop:** Achteroo grand met lange zwarte haren. Derde antennelid met een nauwelijks ontwikkelde tand. **Borststuk:** Notopleurale lob grijs.

VROUWTJE: Voorhoofd hooguit 2,5x zo hoog als breed, randen parallel. Taster ongeveer 2,5x zo lang als breed.

MANNETJE: Beharing op achteroo grand zeer lang.

Gelijkende soorten. Veengifoogdaas, *A. plebeius*.

Habitat. Levend hoogveen met veenmostapijten.

Gedrag. Vrouwtjes steken niet en beide geslachten bezoeken bloemen.

Voorkomen. Noord-Europa en gebergtes van midden Europa. België: Hoge Ardennen, zeer zeldzaam.

Vliegtijd. Juni - juli.

♂

Peter Krogh

♂

Peter Krogh

NL BE LU DK DU GB N-FR/?

***Atylotus rusticus* (Linnaeus, 1767)**

NL: Riviergifoogdaas
GB: Four-lined Horsefly
NO: Bondeklegg

Lengte. 11-16 mm.
Herkenning. Vrij grote, grijze daas met zilvergrijze en zwarte beharing. **Borststuk:** Notopleurale lob altijd grijs. Achterdij meestal voor meer dan de helft donker gekleurd. **Achterlijf :** met een centrale lichte lengtestreep, geflankeerd door smalle zwarte lengtestrepen. Laatstgenoemde met weinig of geen zwarte haren.

VROUWTJE: Oog schijnbaar kaal, bij grotere vergroting kort behaard. Voorhoofd relatief smal, minstens 3,5x zo hoog als breed. Kruin licht behaard.
MANNETJE: Sommige mannetjes zijn lichtgekleurd en gelig behaard, deze lijken sterk op *A. loewianus*.
Gelijkende soorten. Kweldergifoogdaas, *A. latistriatus*.
Habitat. Oevers van grote rivieren en meren.
Gedrag. Vliegt veel op bloemen.
Voorkomen. Zeldzaam. Sinds 1982 niet meer gevangen in Nederland tot 2008, sindsdien op enkele plaatsen in het riviereengebied aangetroffen.
Vliegtijd. Midden juni tot en met begin augustus.

♀

© Steven Falk

♂

© Steven Falk

NL BE LU DK DU GB N-FR

***Atylotus latistriatus* Brauer, 1880**

NL: Kweldergifoogdaas
GB: Saltmarsh Horsefly

Lengte. 13-18 mm.
Herkenning. Vrij grote daas met opvallend gestreept achterlijf met zilvergrijze en zwarte beharing, soms gelig. **Kop :** Oog bij beide geslachten duidelijk behaard. **Borststuk :** Achterdij meestal voor meer dan de helft donker gekleurd. **Achterlijf :** Met twee brede donkere lengtestrepen met in het midden een lichte middenstreep. De donkere strepen zijn breed zwart behaard.

VROUWTJE: Voorhoofd breder, ongeveer 3 x zo hoog als breed. Kruin zwart behaard. Notopleurale lob vaak geel.
MANNETJE: Kop opvallend groot. Notopleurale lob geel of grijs.
Gelijkende soorten. Riviergifoogdaas, *A. rusticus*,
Habitat. Kwelders.
Gedrag. Vrouwtjes vallen mensen en vee aan, soms vasthoudend.
Voorkomen. Beperkt tot de Zeeuwse kwelders. Recent voor het eerst waargenomen in België.
Vliegtijd. Begin juli tot en met eind augustus.

♀

© Albert de Wilde

♂

© Steven Falk

♀

© Albert de Wilde

NL BE LU DK DU GB N-FR

***Atylotus fulvus* (Meigen, 1804)**

NL: Gele gifoogdaas
GB: Golden Horsefly

Lengte. 13-16 mm.

Herkennenng. Vrij grote, gele daas. **Kop:** Derde antennelid opvallend kort, ongeveer even lang als breed (vrouwetje) of slechts weinig langer dan breed (mannetje). **Borststuk:** notopleurale lob heeft dezelfde kleur als het borststuk. Achterdij voor meer dan de helft lichtgekleurd. **Achterlijf:** Geel met een, vaak brede, middenstreep, geel en zwart behaard. **VROUWTJE:** Calli in de regel klein.

MANNETJE: Opvallend grote kop, duidelijk breder dan het borststuk. Oogbehaaring kort, onderste deel van het oog zelfs geheel kaal.

Gelijkende soorten. Gouden gifoogdaas, *A. loewianus*.

Habitat. Open terreinen, vaak bij schone, voedselarme maar mineraalrijke wateren, vennen.

Gedrag. Mannetjes bezoeken veelvuldig bloemen, vrouwetjes vallen mensen en paarden lastig.

Voorkomen. Zeldzaam in het zuiden van Nederland, leek af te nemen maar wordt recent weer wat meer aangetroffen.

Vliegtijd. Eind mei tot en met midden augustus.

♀

© Steven Falk

♂

© Steven Falk

NL BE LU DK DU GB N-FR

***Atylotus loewianus* (Villeneuve, 1920)**

NL: Gouden gifoogdaas

Lengte. 13-16 mm.

Herkennenng. Vrij grote, goudgele daas. **Kop:** Derde antennelid slank, duidelijk langer dan breed. **Borststuk:** met gouden beharing. Achterdij voor meer dan de helft geel gekleurd. **Achterlijf:** Geel met smalle, donkere middenstreep, met goudgele beharing. **VROUWTJE:** Calli klein, maar in de regel duidelijk ontwikkeld.

MANNETJE: Kop niet tot weinig breder dan het borststuk. Oog dicht- en langbehaard (haarlengte 2x de breedte van een oogfacet).

Gelijkende soorten. Gele gifoogdaas, *A. fulvus* en man Riviergifoogdaas, *A. rusticus*.

Habitat. Open terreinen, vaak bij schone, voedselarme maar mineraalrijke wateren. Meer warmteminnend dan *A. fulvus*.

Gedrag. -

Voorkomen. -

Vliegtijd. Juli tot en met augustus.

♀

© Cosmin O. Manciu

♀

© Cosmin O. Manciu

NL BE LU DK DU GB FR

Haematopota Meigen, 1803

Regendazen

Kleine, slanke, over het algemeen grijzige dazen met een karakteristiek vlekkenpatroon op de vleugel en het achterlijf. In Europa komt een groot aantal soorten voor, deze zijn vaak moeilijk van elkaar te onderscheiden. Het aantal soorten in Nederland en België is beperkt, maar ook hier is herkenning vaak lastig. Eén soort, de Gewone regendaas, is veruit het talrijkst.

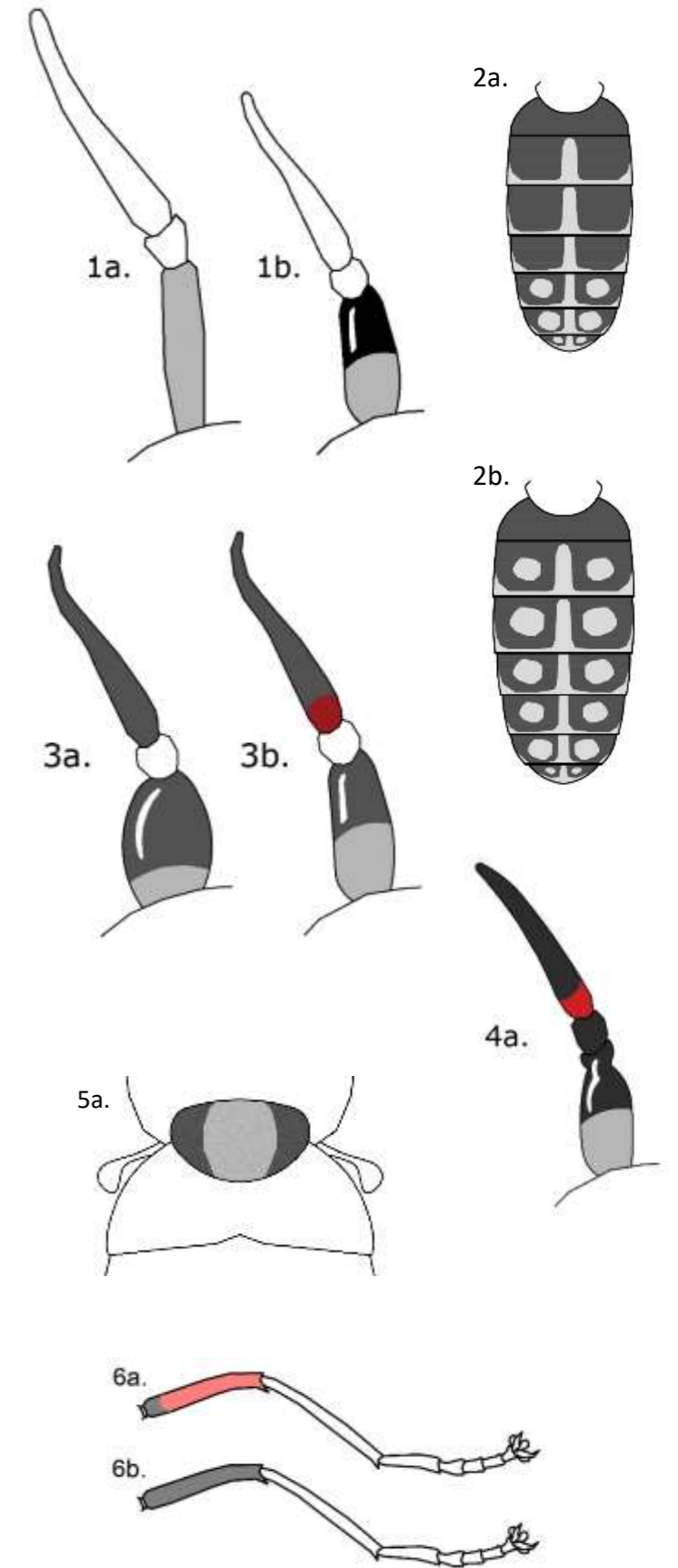
De kop en antenne van het mannetje zien er wezenlijk anders uit dan die van het vrouwtje. Het eerste antennelid is bij het mannetje altijd sterk verdikt, dikker en korter dan bij het vrouwtje van de Diksprietregendaas. Vergelijkingsmateriaal is ten zeerste aanbevolen voor een goede determinatie.

Man Gewone regendaas, *H. pluvialis* © Jeanette Hoek

Haematopota, tabel vrouwtjes

- 1a.** Eerste antennelid minstens 4x zo lang als breed, geheel grijs bestoven (dof). ..... **2.**
1b. Eerste antennelid maximaal 3x zo lang als breed, met zowel glanzende als bestoven delen. .... **3.**
- 2a.** Achterlijf met alleen zijvlekken op rugplaatjes 4-7 of 5-7 (zelden ook kleine vlekken op rugplaatje 3).
..... **Haematopota italica, Langsprietregendaas** (p.23)
2b. Achterlijf met zijvlekken vanaf het eerste of tweede rugplaatje.
..... **Haematopota grandis, Grote regendaas** (p.23)
- 3a.** Eerste antennelid kogelvormig, in zijaanzicht breder dan het derde lid, aan de basis hooguit voor een kwart bestoven. Derde antennelid geheel zwart.
..... **Haematopota crassicornis, Diksprietregendaas** (p.22)
3b. Eerste antennelid meer langwerpig, in zijaanzicht ongeveer zo breed als het derde lid, aan de basis tenminste een-derde bestoven (meestal voor minstens de helft). Derde antennelid zeker aan de basis bruin tot rood.
..... **4.**
- 4a.** Grijsgroene tot grijsgele soort. Eerste antennelid nogal onregelmatig van vorm, variabel, met een insnoering voor de top.
..... **Haematopota pluvialis, Gewone regendaas** (p.24)
4b. Grijsgele soorten, zonder groenige of gelige tint. Eerste antennelid meer regelmatig cilindrisch, zonder insnoering.
..... **5.**
- 5a.** Schildje met middenop een opvallende, brede lichtgrijze vlek.
..... **Haematopota scutellata, Vlekregendaas** (p.24)
5b. Schildje zonder duidelijke lichte vlek. .... **6.**
- 6a.** Achter- en middendij grotendeels vleeskleurig roze. Achterlijf: met opvallend grote, lichte zijvlekken op alle rugplaatjes, behalve soms op het eerste.
..... **Haematopota bigoti, Zilte regendaas** (p.22)
6b. Alle dijen donkergrijs. Achterlijf met in ieder geval op rugplaatjes 1-3 kleine, onopvallende zijvlekken.
... **Haematopota subcylindrica, Grijsgele regendaas** (p.25)

Haematopota, tabel mannetjes

1a. Eerste antennelid geheel grijs bestoven, zonder glanzende zwarte delen.

..... **Haematopota grandis, Grote regendaas** (p.23)

1b. Eerste antennelid minstens aan de top voor een derde glanzend zwart. .... **2.**

2a. Eerste antennelid meer dan 2x zo lang als breed; in zijaanzicht tot 1,5x zo breed als het derde antennelid. .... **3.**

2a. Eerste antennelid hoogstens 2x zo lang als breed; in zijaanzicht minstens 1,5x zo breed als het derde antennelid. .... **4.**

3a. Lichte zijvlekken op het achterlijf reiken naar voren tot op het tweede rugplaatje. Midden- en achterdij grijs. Achteroogrand over de gehele lengte bezet met lange zwarte haren, bovenop hooguit met enkele witte haren daartussen.

.... **Haematopota subcylindrica, Griuze runderdaas** (p.25)

3b. Lichte zijvlekken op het achterlijf reiken naar voren tot op het vierde, soms derde rugplaatje. Midden- en achterdij deels vleeskleurig oranje. Achteroogrand over de gehele lengte met lange zwarte haren, maar boven op de kruin ook een dichte pluk kortere strogele haren.

..... **Haematopota italica, Langsprietregendaas** (p.23)

4a. Schildje met een brede, lichte vlek.

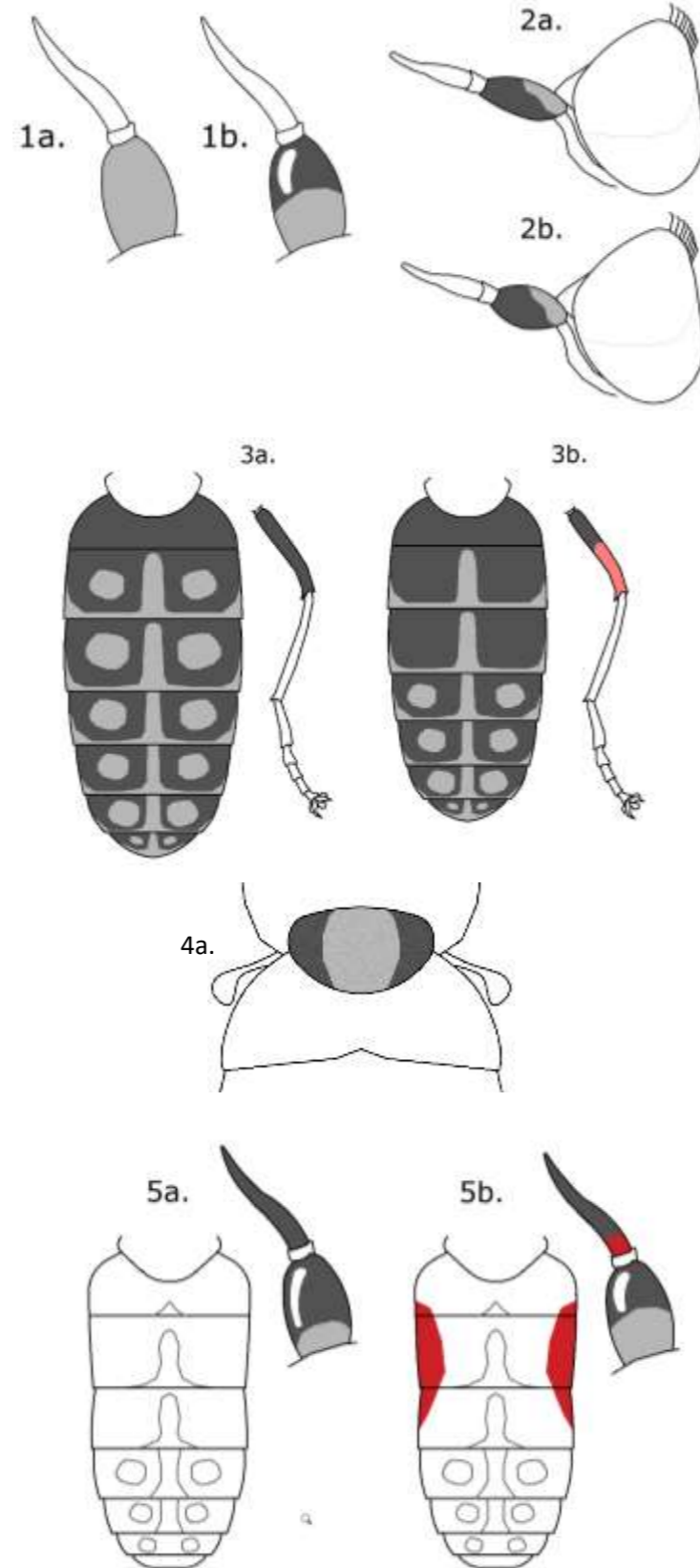
..... **Haematopota scutellata, Vlekregendaas** (p.24)

4b. Schildje egaal gekleurd, soms iets lichter aan de top, maar nooit met een duidelijk begrensde vlek. .... **5.**

5a. Derde antennelid geheel zwart. Eerste antennelid met weinig grijze bestuiving aan de basis. Achterlijf zonder roodbruine zijvlek. Achteroogrand met boven op de kruin lange, strogele haren die meestal een duidelijk plukje vormen.

.... **Haematopota crassicornis, Diksprietregendaas** (p.22)

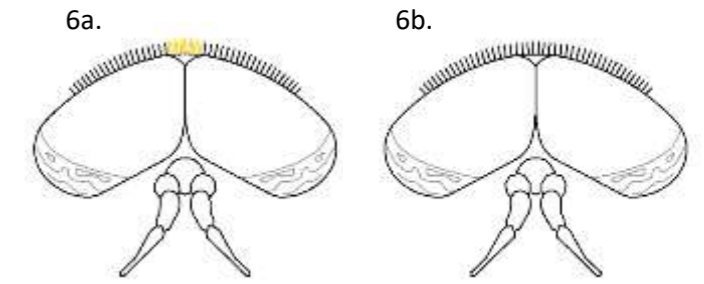
5b. Derde antennelid tenminste aan de basis rood. Eerste antennelid aan de basis duidelijk grijs bestoven. Achterlijf met roodbruine zijvlek over de voorste rugplaatjes. Achteroogrand meestal overheersend zwart behaard, zonder plukje gele haren op de kruin (met als uitzondering *H. bigoti*). .... **6.**

6a. Achteroogrand boven op de kruin met een duidelijk plukje lange strogele haren. Oog opvallend lang behaard, haren 3-4 x zo lang als de diameter van een oogfacet.

..... **Haematopota bigoti, Zilte regendaas** (p.22)

6b. Achteroogrand bovenop geheel zwart behaard of hooguit met enkele wittige haren daartussen. Oog korter behaard; haren hooguit 2 x zo lang als de diameter van een oogfacet. .... **7.**

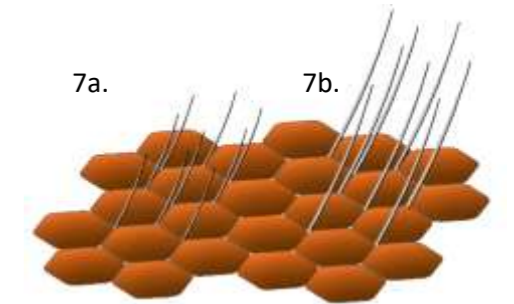

7a. Eerste antennelid aan de bovenzijde voor hooguit de basale helft bestoven. Roodbruine zijvlekjes op achterlijfsegmenten 1-3 duidelijk op zowel rugplaatjes als buikplaatjes.

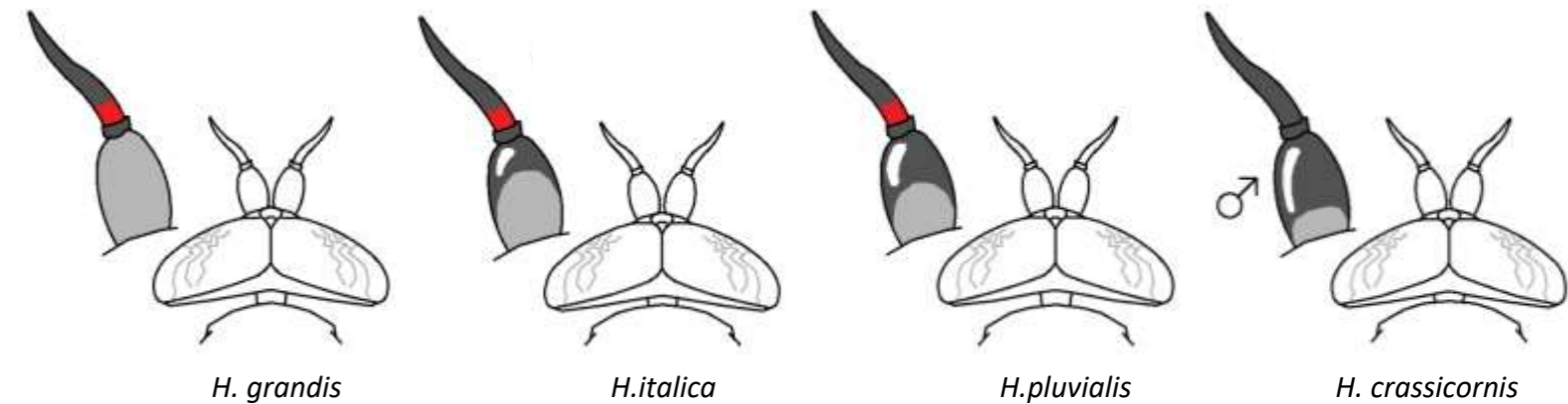
..... **Haematopota pluvialis, Gewone regendaas** (p.24)

7b. Eerste antennelid aan de bovenzijde voor duidelijk meer dan de basale helft bestoven. Roodbruine zijvlekjes op achterlijfsegmenten 1-3 alleen op de rugplaatjes duidelijk, buikplaatjes (vrijwel) geheel grijs.

.... **Haematopota subcylindrica, Griuze regendaas** (p.25)

Om nogmaals te benadrukken: het 1e antennelid van mannetje *H. crassicornis* is even dik als dat van de andere mannetjes.

Haematopota bigoti Gobert, 1881

NL: Zilte regendaas
GB: Big-spotted Cleg

Lengte. 9,5-11 mm.

Herkenning. Grijs, relatief grote daas met sterk gevlekt achterlijf. **Kop:** Derde antennelid met oranje.

Borststuk Midden- en achterdij vleeskleurig. **Achterlijf:** contrastrijk met op alle rugplaatjes grote, lichte zijvlekken duidelijke middendriehoekjes.

VROUWTJE: Eerste antennelid regelmatig cilindrisch, zonder sterke insnoering aan het uiteinde, voor meer dan de helft grijs bestoven, met meer of minder doorschijnende oranje grondkleur. Voorhoofd iets breder dan hoog.

MANNETJE: Eerste antennelid opvallend verdikt, hooguit tweemaal zo lang als breed. Achteroorgrand op de kruin met een plukje strogele haren. Achterlijf met een kleine, rode zijvlek op de eerste drie rugplaatjes.

Gelijkende soorten. Het mannetje lijkt op de Gewone regendaas *H. pluvialis*, maar deze heeft op de zijkant van de eerste rugplaatjes rode zijvlek. De vrouwtjes van alle andere regendazen missen de combinatie van het relatief korte eerste antennelid en de vleeskleurige derde dij.

Habitat. Zilte en brakke milieus. Echte kustsoort, soms meer landinwaarts op plekken met zoute kwel.

Gedrag. -

Voorkomen. Noordelijke helft van Europa, uitsluitend langs de kust. Zeldzaam.

Vliegtijd. Begin juli tot en met midden augustus.

♀

© Steven Falk

♀

© Steven Falk

NL BE LU DK DU GB N-FR

mrt apr mei jun jul aug sep okt

Haematopota crassicornis Wahlberg, 1848

NL: Diksprietregendaas
GB: Black-horned Cleg

Lengte. 8-11 mm.

Herkenning. Contrastrijke, donkere regendaas.

Borststuk: Vlekken op vleugel donker. **Achterlijf:** donker, bijna zwart, met kleine maar opvallend lichte zijvlekken.

VROUWTJE: Eerste antennelid dik, kogelvormig en maar voor één kwart bestoven, derde antennelid geheel zwart. Voorhoofd breder dan hoog.

MANNETJE: Eerste antennelid vrijwel geheel zwart glanzend, aan de basis iets bestoven. Derde antennelid geheel zwart. Achteroorgrand met een pluk strogele haren op de kruin. Achterlijf zonder roodbruine zijvlek.

Gelijkende soorten.

Mannetjes van andere soorten *Haematopota* hebben alle een verdikt eerste antennelid en worden vaak daarom ten onrechte als Diksprietregendaas gedetermineerd.

Habitat. Vochtige weiden en veengronden.

Gedrag. Cultuurvolger die vaak langs weiden op paaltjes en koeien te vinden is.

Voorkomen. Verspreid Voorkomend in het rivier- en kustgebied. Zeldzaam in de rest van het land.

Vliegtijd. Een vroege soort: einde mei tot en met midden juli

♀

© Steven Falk

♂

© Steven Falk

NL BE LU DK DU GB N-FR

mrt apr mei jun jul aug sep okt

Haematopota grandis Meigen, 1820

NL: Grote regendaas

GB: Long-horned Cleg

Lengte. 11-14 mm.

Herkenning. Grote, lichtgrijze, nogal variabele soort.

Kop: Eerste antennelid lang, geheel bestoven.

Borststuk: Dijen meestal uitgebreid roze-rood gekleurd.. **Achterlijf:** Zijvlekken lopen naar voren door tot op het eerste of tweede rugplaatje.

VROUWTJE: Eerste antennelid minstens vier keer zo lang als breed, tenminste aan de binnenkant rood, soms overwegend rood. Notopleurale lob geel.

MANNETJE: Eerste antennelid hooguit twee keer zo lang als breed, geheel bestoven. Kruin een plukje witte of gelige haren. Tweede en derde rugplaatje aan de zijkant breed bruinrood, daardoor zijn de lichtgrijze zijvlekken vrijwel niet te zien.

Habitat. Kwelders en zilte moerassen.

Gedrag. De mannetjes vertonen zweefgedrag.

Voorkomen. Niet in Nederland en België

Vliegtijd. Een laat vliegende soort. Juni tot oktober, piek in september.

♀

© Steven Falk

♀

© Steven Falk

NL BE LU DK DU GB N-FR

Haematopota italica Meigen, 1804

NL: Langsprietregendaas

GB: Italian Cleg

Lengte. 9-12 mm.

Herkenning. Vrij egaalgrijze, langwerpige daas

Borststuk: Onder de grijze kleur van de midden- en achterdij schijnt een vleeskleurig oranje tint door.

Achterlijf: Lichte zijvlekken beperkt tot de achterste segmenten, zij reiken naar voren tot hooguit op het derde rugplaatje.

VROUWTJE: Eerste antennelid viermaal zo lang als breed.

MANNETJE: Eerste antennelid meer dan tweemaal zo lang als breed, bestoven met een glanzend zwarte top. Achteroorgrand met zwarte haren en op de kruin een pluk strogele haren.

Gelijkende soorten. Grijze regendaas *H. subcylindrica*, Grote regendaas, *H. grandis*.

Habitat. Van open landschappen tot bossen.

Gedrag. -

Voorkomen. Verspreid over het zuidoosten van het land.

Vliegtijd. Half juni tot en met eind augustus.

♀

© Gerwin van de Maat

♀

© Dick Belgers

♀

© Gerwin van de Maat

NL BE LU DK DU GB N-FR

Haematopota pluvialis (Linné, 1758)

NL: Gewone regendaas

DK: Regnklæg

DU: Regenbremse

GB: Notch-horned cleg

Lengte. 7-12 mm.

Herkenning. Groengrijze daas met donkergrijze dijen.

Kop: Het derde antennelid is aan de basis bruin.

VROUWTJE: Eerste antennelid drie maal zo lang als breed en met een duidelijke insnoering aan de top.

Voorhoofd smal, niet breder dan hoog. De achterlijfskleur is meestal grijsgroen of grijsgeel (in Oost-Europa ook grijs).

MANNETJE: Eerste antennelid bovenop hooguit voor de helft bestoven, aan de onderkant van de top met zwarte haren. Achteroogrand met donkere haren, zonder plukje lichte haren op de kruin. Achterlijf met relatief grote roodbruine zijvlek op eerste drie segmenten, die zowel op rugplaatjes als op buikplaatjes duidelijk is; zonder of met weinig opvallende lichte middenband, achterranden van rugplaatjes weinig opvallend licht.

Gelijkende soorten. Dit is de algemeenste soort onder de Regendazen. Grijsze regendaas *H. subcylindrica* lijkt het meest op deze soort.

Habitat. Overal. Bossen, schorren, weiden en venen.

Gedrag. Vrouwtjes vallen veelvuldig mensen en vee lastig.

Voorkomen. Overal algemeen.

Vliegtijd. Begin juni tot en met eind augustus.

♀

© Karin Oving

♀

© Karin Oving

♀

© Steven Falk

© Jeanette Hoek

♂

© Steven Falk

♂

© Steven Falk

Haematopota scutellata (Olsufjev, Moucha & Chvála, 1964)

NL: Vlekregendaas

Lengte. 9 – 10,5 mm.

Herkenning. Een contrastrijke regendaas. Borststuk schildje met een brede, lichte vlek midden op het schildje.

VROUWTJE: Derde antennelid smal, vrijwel niet verbredend in het midden. Voorhoofd smal, niet breder dan hoog. De dijen, met name de middendij, soms iets vleeskleurig gekleurd. Achterlijf met contrastrijke, lichte achterranden, met kleine zijvlekken beperkt tot de laatste rugplaatjes.

MANNETJE: Achterlijf: geen bruinrode zijvlek op rugplaatjes 2-3.

Gelijkende soorten.

Habitat. Middelgebergten.

Gedrag. -

Voorkomen. Midden-Europese middelgebergten: Jura, Vogezen, Sudeten, Šumava. Niet in Nederland, eenmaal in België.

Vliegtijd. Eind juni tot begin september.

♀

© Marion Friedrich

NL BE LU DK DU GB N-FR

mrt apr mei jun jul aug sep okt

NL BE/1 LU DK DU GB N-FR

mrt apr mei jun jul aug sep okt

Haematopota subcylindrica Pandellé, 1883

NL: Grijze regendaas

GB: Levels Cleg

Lengte. 9-12 mm.

Herkenning. Grijze regendaas. **Kop:** Derde antennelid aan de basis bruin. **Borststuk:** Midden- en achterdij grijs. **Achterlijf:** Lichte zijvlekjes op de rugplaatjes prominent, reiken naar voren ten minste tot op het derde rugplaatje.

VROUWTJE: Voorhoofd smal, niet breder dan hoog. Eerste antennelid regelmatig cilindrisch met hooguit een lichte insnoering aan de top en voor meer dan de helft bestoven.

MANNETJE: Kop opvallend groot (groter dan *H. pluvialis* in directe vergelijking), achteroogrand met zwarte haren, hooguit enkele lichte haren op de kruin. Eerste antennelid hoogstens tweemaal zo lang als breed voor aanzienlijk meer dan de helft bestoven, aan de onderkant van de top met enkele zwarte haren, verder licht behaard en voor meer dan de helft bestoven. Roodbruine zijvlek op achterlijf aanwezig op rugplaatjes 1-3, maar niet op buikplaatjes.

Gelijkende soorten. Gewone regendaas *H. pluvialis*; vaak moeilijk hiervan te onderscheiden.

Habitat. Laagvenen, natte weilanden. Ook bekend van de Zeeuwse schorren.

Gedrag. -

Voorkomen. Verspreid over Nederland, beeld mogelijk incompleet door de verwarring met de Gewone regendaas *H. pluvialis*.

Vliegtijd. Begin juni tot en met eind augustus.

♀

© Steven Falk

Heptatoma Meigen, 1803

Langsprietdazen

Een genus met slechts één soort. Duidelijk bijmimicry. Eenvoudig herkenbaar aan de lange antenne, opvallend witte schenen en heldere vleugel. Antenne met zes goed herkenbare leedjes, het derde lid sterk verlengd.

Heptatoma pellucens (Fabricius, 1776)

NL: Langsprietdaas

DK: Vandklæg

Lengte. 10-14 mm.

Herkenning. Bruine, middelgrote, bijachtige daas met lange antenne. **Kop:** Oog zeer kort behaard, schijnbaar kaal, met donkerblauwe strepen, die bij het vrouwtje duidelijker zijn dan bij het mannetje. Vleugel geheel helder. Taster zwart en zwart behaard. Subcallus zwart glanzend. **Borststuk:** Poten zwart-wit; midden- en achterscheen geheel wit.

VROUWTJE: Tweede rugplaatje met twee witte haarvlekken. Voorhoofd breder dan hoog, vrijwel geheel in beslag genomen door een zwarte vlek. Wang wit.

MANNETJE: Witte zijvlek op tweede rugplaatje onduidelijk of afwezig. Wang zwart.

Gelijkende soorten. Niet te verwarren met andere dazen, juist vaker aangezien voor een bij of een zweefvlieg (*Microdon*) en met name ook voor de Harige langsprietwapenvlieg, *Stratiomys longicornis*, die ook gelijkende oogbandering heeft. Bij de Langsprietdaas is de discaalcel in de vleugel evenwel langwerpig, heeft het schildje geen doorns en zijn de schenen van de poten sterk tweekleurig.

Habitat. Halfopen landschappen, vaak nabij kleine wateren zoals drinkpoelen.

Gedrag. Beide geslachten bezoeken regelmatig bloemen zoals berenklauw.

Voorkomen. Verspreid over het gehele land.

Vliegtijd. Midden mei tot en met midden augustus met pieken aan begin en eind (twee generaties?).

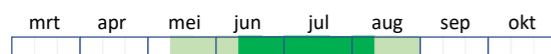

© Christine Devillers

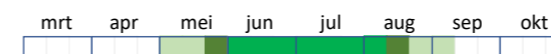

© Bert Oving

NL BE LU DK DU GB N-FR

NL BE LU DK DU GB N-FR

Hybomitra Enderlein, 1922

Knobbeldazen

Een genus van middelgrote tot grote dazen. Kenmerkend is de ocellenbult, een knobbeltje op het voorhoofd ter hoogte van de puntoogjes, maar dit is bij de mannetjes moeilijk zichtbaar en is zeer slecht ontwikkeld bij het vrouwtje *Hybomitra expollicata*.

Het oog is behaard met drie banden (ook enkele zeldzame *Tabanus*-soorten hebben deze kenmerken). Zelden is de derde band onduidelijk en zijn er schijnbaar één of twee oogbanden. Dit komt vooral voor bij de mannetjes, maar soms ook bij de vrouwtjes.

Het achterlijf heeft vaak een paar grote, gele tot rode zijvlekken op de eerste tergieten. Mannetje in de regel lichter gekleurd op het achterlijf, maar duidelijk donkerder behaard dan vrouwtje van dezelfde soort, bijvoorbeeld op poten en achterlijf.

Determinatie is doorgaans niet eenvoudig. Met name soorten van de *bimaculata*-groep en de *montana*-groep lijken sterk op elkaar. Hier komt bij dat de kleurvariatie erg groot kan zijn, waardoor de tekening op het achterlijf vaak geen betrouwbaar kenmerk is. Bij vrouwtjes van sommige soorten is de vorm van de subgenitale plaat doorslaggevend voor determinatie. Deze is bloot te leggen door het laatste buikplaatje met een naald of pincet weg te breken. Bij een net gedood dier kan deze plaat met behulp van een gehaakte naald uit het lichaam getrokken worden zonder verder iets te beschadigen. Ook is de vorm en lengte/breedte verhouding van het voorhoofd van groot belang. De breedte dient onderaan gemeten te worden!

Bij het mannetje is de grootte van oogfacetten belangrijk voor het determineren. De facetten in de bovenste ooghelpt kunnen groter zijn dan die in de onderste ooghelpt. Zij zijn scherp gescheiden of er is een geleidelijke overgang. Binnen een soort kan hierin variatie optreden.

Om niet-typische exemplaren te kunnen determineren is raadpleging van een uitgebreide collectie zeker aan te raden.

Kop vrouwtje Bosknobbeldaz, op de kruin is de ocellenbult goed zichtbaar © Cor Zonneveld

Om praktische redenen worden de *Hybomitra*-soorten in een aantal soortgroepen ingedeeld.

Hybomitra bimaculata-groep

Omvat *bimaculata*, *distinguenda*, *muehlfeldi* en *solstitialis*.

Oog donkergroen, van boven roodachtig. Taster witgeel, kort en dik. Subcallus bestoven.

Vrouwtje: Voorhoofd slank, 4 – 6 maal zo hoog als breed, naar onderen toe duidelijk versmallend. Onderste callus klein en gerimpeld.

Mannetje: Eerste antennelid boven met lange haren. Kruin met een plukje zwarte haren (ontbreekt vaak bij *H. distinguenda*).

Hybomitra lurida-groep

Omvat *confiformis*, *lurida*.

Taster opvallend kort en dik.

Vrouwtje met deels of geheel zwartglimmende subcallus.

Mannetje met een stompe hoek tussen de onderoogranden, de ogen raken elkaar korter dan bij de andere soorten. Eerste antennelid boven lang behaard. Kruin zonder plukje donkere haren.

Hybomitra kaurii-groep

Omvat *arpadi*, *kaurii*.

Oog donkergroen tot rood. Taster slank, soms chocoladebruin.

Mannetje: Eerste antennelid boven met korte haren.

Hybomitra micans-groep

Omvat *auripila*, *micans*,
Zwart met zwarte poten.

Hybomitra montana-groep

Omvat *expollicata*, *lundbecki*, *montana*, *morgani* en *tropica*.

Oog felgroen. Taster witgeel, lang en slank (maar dikker bij *tropica* var. *bryanensis*). Subcallus bestoven.

Vrouwtje: Voorhoofd breed, 3,5 – 4,5x zo hoog als breed, naar onderen toe niet of weinig versmallend. Onderste callus groot en glanzend.

Mannetje: Eerste antennelid boven met korte haren. Kruin zonder een plukje zwarte haren.

Hybomitra pilosa-groep

Omvat *pilosa*

Subcallus aan de zijkant bezet met lange haren. Achterlijf met opvallende grijze vlekken, met name op het tweede rugplaatje.

Vrouwtje: voorhoofd opvallend breed. Een opvallend grote, zwart kruincallus aanwezig.

Mannetje met een stompe hoek tussen de onderoogranden, de ogen raken elkaar korter dan bij de andere soorten. Eerste antennelid boven lang behaard. Kruin met een plukje donkere haren.

Hybomitra tarandina-groep

Omvat *tarandina*.

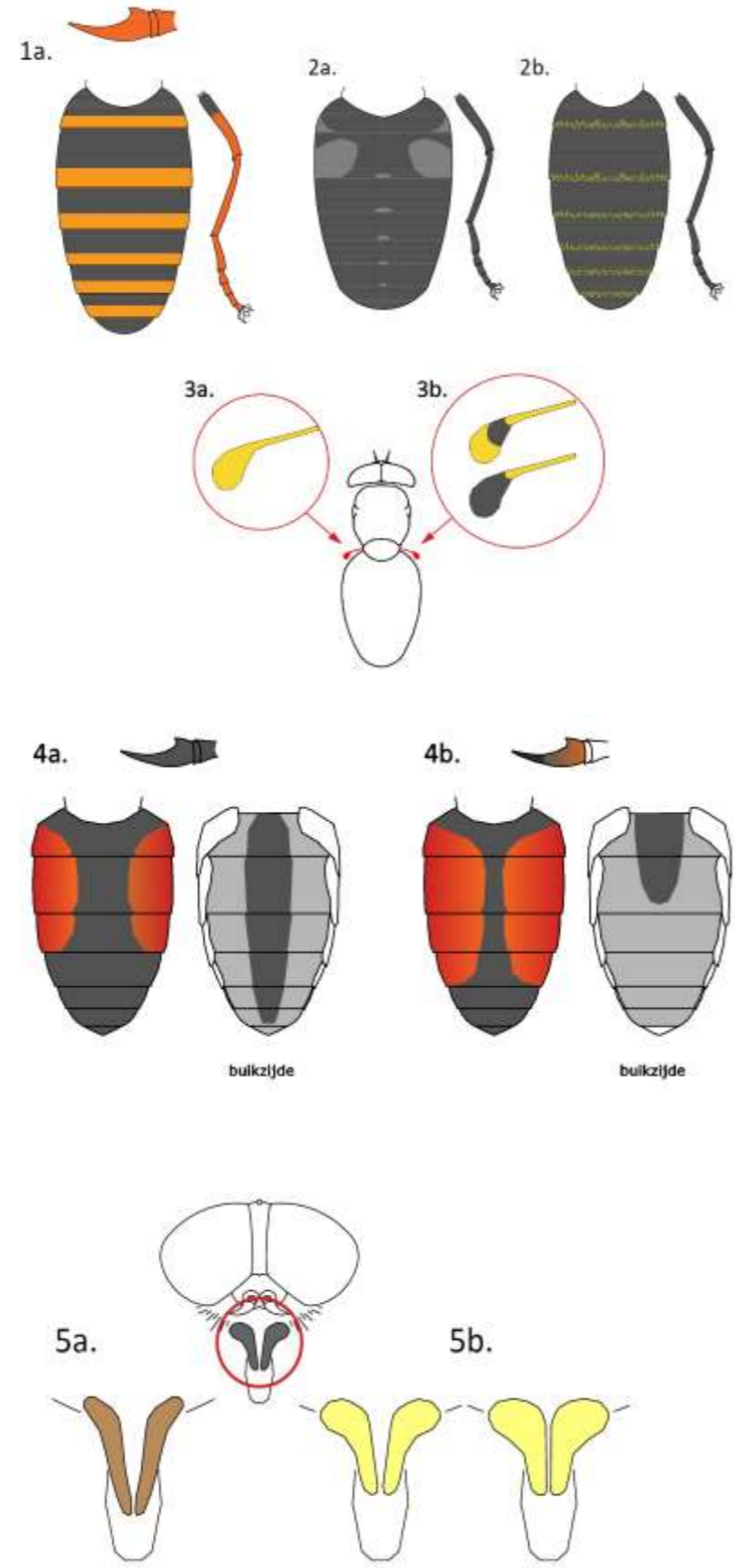
Geel met gele poten.

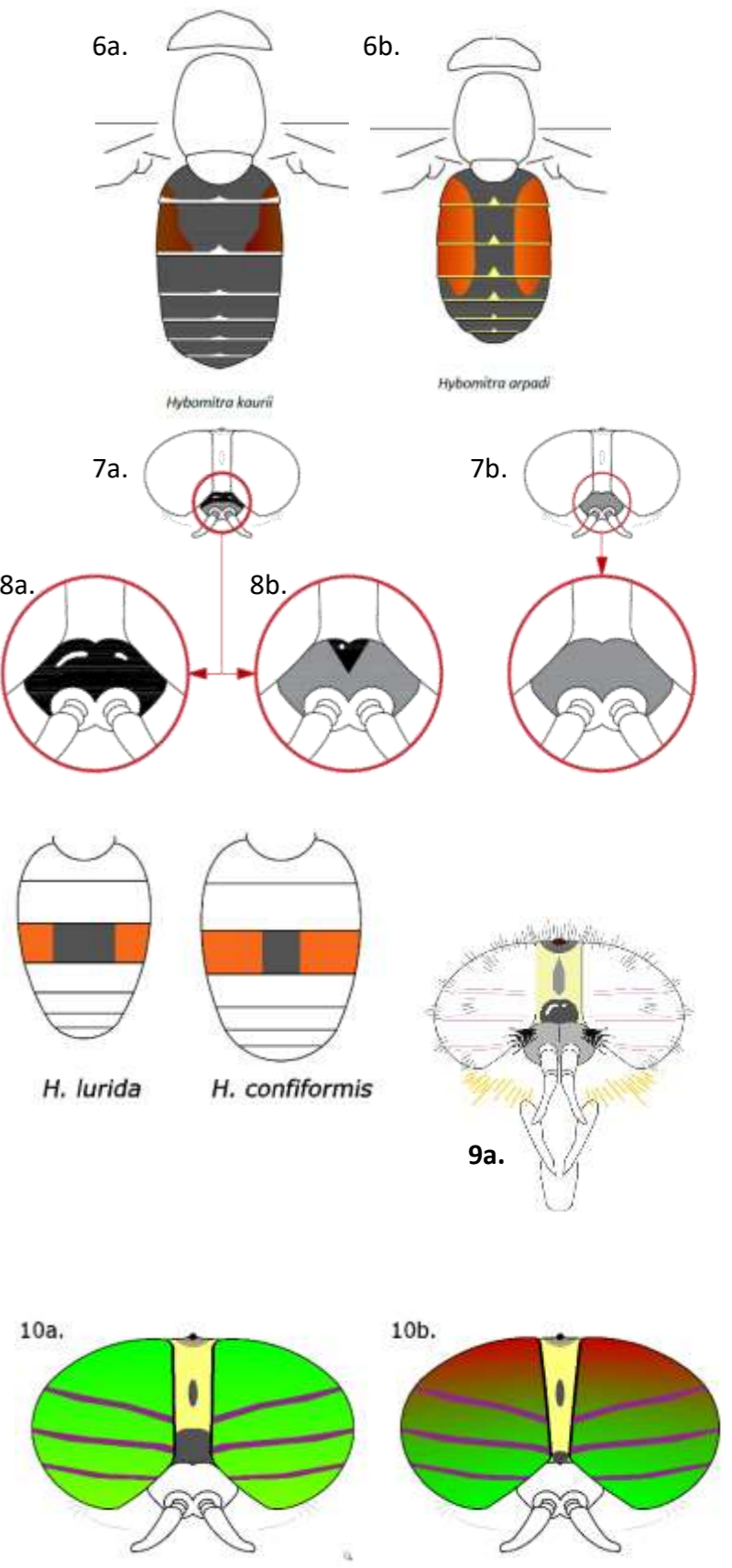
Hybomitra, tabel vrouwtjes

- 1a.** Poten grotendeels oranje. Rugplaatjes met brede goudgele achterranden. Antenne oranje.
 ..... **Hoornaarknobbeldaas** *Hybomitra tarandina* (p.33)
- 1b.** Poten geheel zwart. .... **2.**
- 1c.** Dijen zwart, schenen rood. .... **3.**
- 2a.** Achterlijf zwart met een paar grijze vlekken op rugplaatje 2. Beharing zwart en wit. Subcallus deels glanzend.
 ..... **Glanzende knobbeldaas** *Hybomitra micans* (p.36)
- 2b.** Achterlijf geheel zwart. Alle rugplaatjes met opvallende goudgele beharing op de achterrand. Subcallus geheel grijs bestoven.
 ..... **Goudhaarknobbeldaas** *Hybomitra auripila* (p.36)
- 3a.** Haltertje witgeel gekleurd. Oog opvallend kort behaard. .... **4.**
- 3b.** Tenminste een groot deel van de knop van haltertje donker. Lengte van de oogbehaaring normaal (goed zichtbaar met 10 x vergroting). .... **5.**
- 4a.** Buik met een donkere middenstreep over de gehele lengte. Achterlijf met roodgele zijvlek op rugplaatjes 1-3 en in het midden een brede, donkere lengteband. Derde antennelid zwart, soms minimaal rood aan de basis.
 ..... **Zilte knobbeldaas** *Hybomitra expollicata* (p.39)
- 4b.** Buik rood met op buikplaatje 2 een donkere vlek. Achterlijf met roodgele zijvlek op rugplaatjes 1-4(-5) en in het midden met een smalle donkere, lengteband. Derde antennelid overwegend geel.
 ..... **Aziatische knobbeldaas** *Hybomitra morgani* (p.38)

- 5a.** Taster lang en zeer dun, meer dan 3,5x zo lang als breed. Achterranden van de rugplaatjes opvallend licht van kleur. .... **6.**
- 5b.** Taster dikker, hoogstens 3,5x zo lang als breed. Bij twijfel achterranden van de rugplaatjes niet opvallend licht van kleur. .... **7.**

- 6a.** Taster donkerbruin. Achterlijf glanzend zwart met kastanjebruine vlekken op rugplaatjes 1-2.
 ..... **Toendraknobbeldaas** *Hybomitra kaurii* (p.34)
- 6b.** Taster geel tot lichtbruin. Achterlijf met uitgebreide roodgele zijvlek op rugplaatjes 1-3 of 1-4.
 ..... **Taigaknobbeldaas** *Hybomitra arpadi* (p.34)
- 7a.** Subcallus geheel of gedeeltelijk glanzend zwart of bruin. Taster kort en dik, hooguit 2,5x zo lang als breed. .... **8.**
- 7b.** Subcallus geheel dof, grijs bestoven [pas op met beschadigde exemplaren waar de bestuiving deels verdwenen is !]. Taster meestal slanker. .... **9.**
- 8a.** Subcallus geheel glanzend. Onderste callus groot. Donkere middenstreep op het achterlijf breder dan een-derde van het achterlijf. Kleinere soort, 11-15 mm.
 ..... **Vroege knobbeldaas** *Hybomitra lurida* (p.35)
- 8b.** Alleen het bovenste deel van de subcallus bruin glanzend. Onderste callus kleiner. Donkere middenstreep op achterlijf op smalste punt smaller dan een-derde van het achterlijf. Grote, en vooral brede soort.
 ..... **Bolle knobbeldaas** *Hybomitra confiformis* (p.35)
- 9a.** Kruin met opvallend grote, zwarte kruincallus. Voorhoofd zeer breed, 2,5x zo hoog als breed. Een opvallend behaarde soort.
 ..... **Snorknobbeldaas** *Hybomitra pilosa* (p.39)
- 9b.** Kruin zonder opvallende kruincallus. Voorhoofd minder breed, minstens 3,5x zo hoog als breed. .... **10.**
- 10a.** Voorhoofd breed, 3,5-4x zo hoog als breed, randen min of meer parallel. Onderste callus groot en aan de onderzijde glanzend. Oog bij levend dier zowel van voren als van boven gifgroen, van afstand opvallend. .... **11.**
- 10b.** Voorhoofd smal, 4-6x zo hoog als breed, naar onderen duidelijk versmallend. Onderste callus klein en aan de onderzijde gerimpeld. Oog bij levend dier met name van boven donkergroen met wijnrode tinten. .... **13.**

11a. Derde antennelid breed, met een sterke dorsale tand, grotendeels roodgeel gekleurd (alleen de bovenrand soms verdonkerd). Notopleurale lob meestal donker.

..... **Roodsprietknobbeldaas** *Hybomitra lundbecki* (p.37)

11b. Derde antennelid smaller met een onopvallende dorsale tand, tenminste de tophelft verdonkerd. Notopleurale lob altijd geel. .... **12.**

12a. Oranje zijvlek op het achterlijf bedekt met overwegend goudgele beharing. Donkere middenstreep op het achterlijf smaller dan 1/3 van de breedte van het 3^e rugplaatje. Grote voorjaarsoort soort: 15-18 mm. Antenne in vorm en kleur tussen *lundbecki* en *montana* in.

..... **Grote veldknobbeldaas** *Hybomitra tropica* (p.38)

12b. Oranje zijvlek op het achterlijf bedekt met grijze en zwarte beharing. Donkere middenstreep op het achterlijf meestal minstens zo breed als 1/3 van het 3^e rugplaatje. Antenne opvallend slank, vaak bijna geheel zwart. Kleine zomersoort: 12-16 mm.

..... **Veldknobbeldaas** *Hybomitra montana* (p.37)

13a. Notopleurale lob en 1^e en 2^e antennelid (meestal) zwart. Achterlijf donker, zonder zijvlekken.

..... **Bosknobbeldaas**, donkere variëteit

Hybomitra bimaculata var. *bisignata* (p.31)

13b. Idem. Achterlijf met alleen op het 2^e rugplaatje roodgele zijvlek.

..... **Bosknobbeldaas**, typische variëteit

Hybomitra bimaculata var. *bimaculata* (p.31)

13c. Achterlijf met roodgele zijvlekken op rugplaatjes 1-3 of 1-4. Notopleurale lob variabel .... **14.**

14a. De roodgele zijvlek op het achterlijf is bezet met vrijwel uitsluitend gele beharing. Subgenitale plaat breed, aan de top afgeknot of iets ingekeept, met sterk ontwikkelde zijlob.

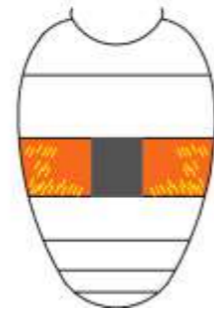
..... **Gouden knobbeldaas** *Hybomitra distinguenda* (p.32)

14b. De roodgele zijvlekken op het achterlijf zijn ongeveer gelijkelijk bezet met gele en zwarte beharing, óf overwegend zwart behaard. .... **15.**

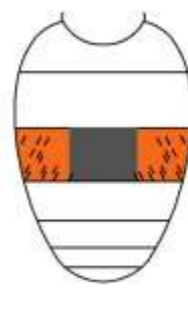

Hybomitra lundbecki

12a.

12b.

var. *bisignata*

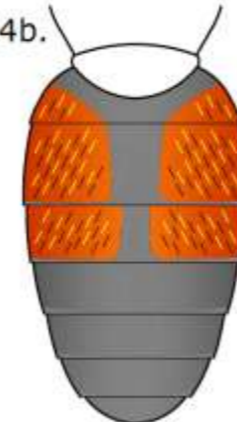

var. *bimaculata*

14a.

14b.

15a. Notopleurale lob zwart, zelden iets bruin gevlekt. Voordij aan de achterzijde overwegend of geheel zwart behaard. Zijkant van het borststuk grijs en zwart behaard. Cercus kort. Subgenitale plaat afgerond, kort, met een bolle rand.

..... **Bosknobbeldaas**, oranje variëteit

Hybomitra bimaculata var. *collini* (p.31)

15b. Notopleurale lob meestal geheel geel. Voordij aan de achterzijde overwegend of geheel grijswit behaard. Subgenitale plaat tenminste aan de zijkanten iets hol.

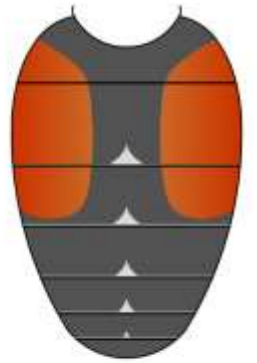
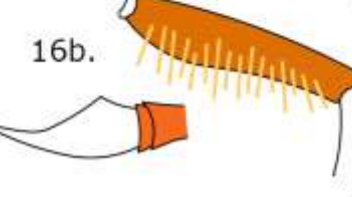
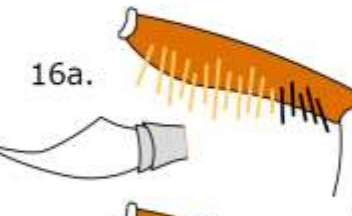
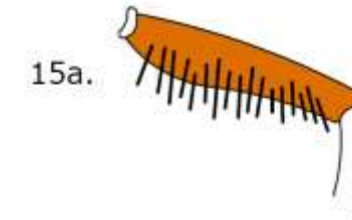
..... **16.**

16a. 1^e en 2^e antennelid (meestal) geheel grijs bestoven. Voordij aan de achterzijde vrijwel geheel licht behaard, maar aan de top zwart. Cercus opvallend lang. Subgenitale plaat met een diepe inkeping aan de top.

..... **Veenknobbeldaas** *Hybomitra muehlfeldi* (p.32)

16b. 1^e en 2^e antennelid oranje, geheel zonder bestuiving. Voordij aan de achterzijde (vrijwel) geheel licht behaard. Cercus kort. Subgenitale plaat aan de top afgeknot, niet ingekeept.

..... **Rosse knobbeldaas** *Hybomitra solstitialis* (p.33)

var. *collini*

vrouwtjes, subgenitale plaat + cerci

H. bimaculata

H. solstitialis

H. muehlfeldi

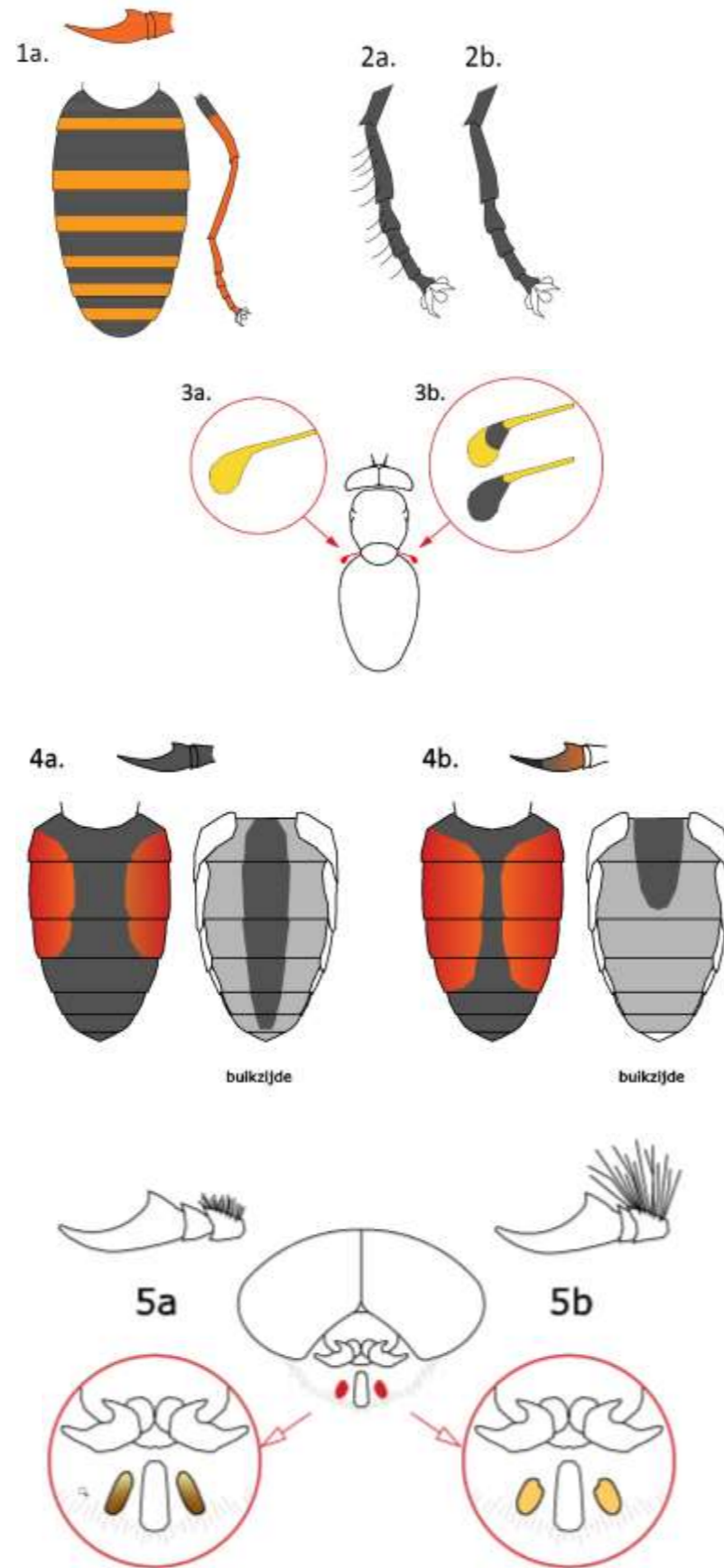

H. distinguenda

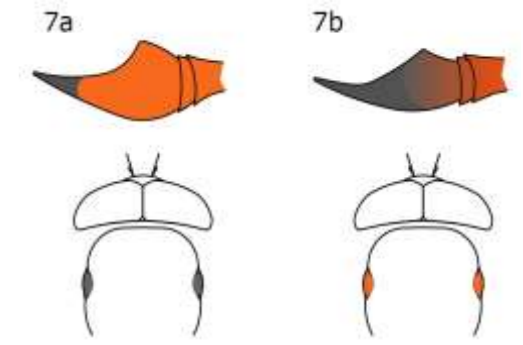

Hybomitra, tabel mannetjes

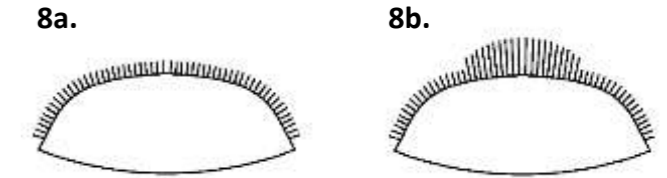
- 1a.** Poot grotendeels oranje. Antenne oranje.
 ..... **Hoornaarknobbeldaas** *Hybomitra tarandina* (p.33)
- 1b.** Poten geheel zwart. Achterlijf zwart. .... **naar 2.**
- 1c.** Dijen zwart, schenen rood/bruin. Achterlijf vaak met rode zijvlek. .... **naar 3.**
- 2a.** Voortars met lange zwarte haren. Subcallus glanzend zwart.
 ..... **Glanzende knobbeldaas** *Hybomitra micans* (p.36)
- 2b.** Voortars zonder zwarte haren. Subcallus grijs bestoven.
 ..... **Goudhaarknobbeldaas** *Hybomitra auripila* (p.36)
- 3a.** Haltertje geheel geel gekleurd. .... **4.**
- 3b.** Tenminste een groot deel van de knop van de haltertjes donker. .... **5.**
- 4a.** Voorste buikplaatjes met een duidelijke donkere middenstreep. Antenne zwart.
 ..... **Zilte knobbeldaas** *Hybomitra expollicata* (p.39)
- 4b.** Buik zonder middenstreep, alleen op buikplaatjes 1-2 een donkere vlek. Antenne overwegend geel.
 ..... **Aziatische knobbeldaas** *Hybomitra morgani* (p.38)
- 5a.** Eerste antennelid van boven kort behaard. Taster lang en slank, ongeveer tweemaal zo lang als breed, witgeel tot donkerbruin. Oog bij levend dier zowel van voren als van boven gifgroen of donkergroen met rood. .... **6.**
- 5b.** Eerste antennelid van boven lang behaard. Taster kort(er) en dik(ker), hooguit anderhalf maal zo lang als breed, altijd wit of geelwit. Oog bij levend dier donkergroen met rood. .... **10.**
- 6a.** Taster chocoladebruin. Bovenste facetten in oog sterk vergroot.
 ..... **Toendragnobbeldaas** *Hybomitra kaurii* (p.34)
- 6b.** Taster witgeel of bruingeel, soms aan de basis grijs. Bovenste facetten in oog niet of weinig vergroot.
 ..... **7.**

- 7a.** Notopleurale lob donker, zelden iets bruin in het midden. Antenne grotendeels tot geheel geel, derde lid hoog. Levend dier: oogkleur variabel. .... **8.**
- 7b.** Notopleurale lob geheel oranje. Antenne met derde lid tenminste voor de helft donker, derde lid slanker. Levend dier: oog felgroen. .... **9.**

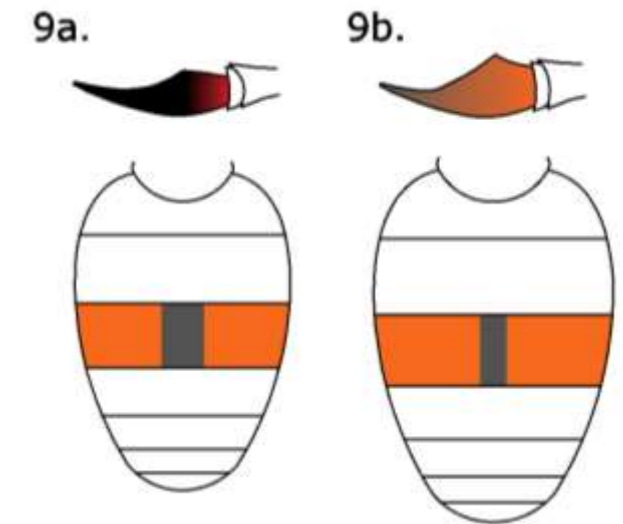

- 8a.** Beharing midden op rugplaatjes twee en drie kort en regelmatig. Levend dier: oog felgroen.
 .... **Roodsprietknobbeldaas** *Hybomitra lundbecki* (p.37)
- 8b.** Beharing midden op rugplaatjes twee en drie duidelijk dichter en langer dan aan de zijkant van de rugplaatjes (kijk schuin van achteren). Levend dier: oog donkergroen met rood.
 ..... **Taigaknobbeldaas** *Hybomitra arpadi* (p.34)

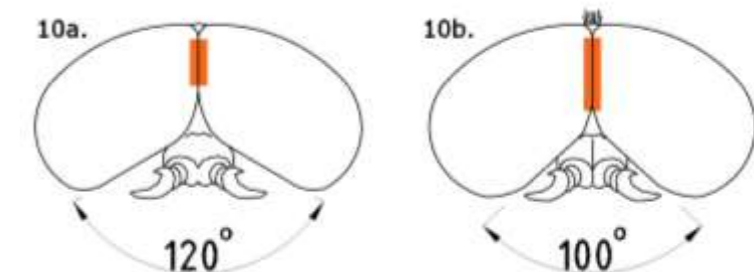
Doorsneden 3e achterlijfsegment

- 9a.** Derde antennelid grotendeels donker. Donkere middenstreep op derde rugplaatje minstens één-zevende van de breedte van het rugplaatje. Zomersoort.

- ..... **Veldknobbeldaas** *Hybomitra montana* (p.37)
- 9b.** Derde antennelid minstens voor de helft geel. Donkere middenstreep op derde rugplaatje zeer smal, breedte minder dan één-zevende van de breedte van het rugplaatje.
 ..... **Grote veldknobbeldaas** *Hybomitra tropica* (p.38)

- 10a.** De ogen raken elkaar slechts over een afstand die maximaal 1,5x zo lang is als de hoogte van de subcallus. Hoek tussen de onderrand van ogen groot, ongeveer 120 graden. Kruin zonder lange zwarte haren (uitzondering: *H. pilosa*). .... **11.**
- 10b.** De ogen raken elkaar over een afstand die tenminste 2x de lengte van de subcallus bedraagt. Hoek tussen de onderrand van ogen recht of weinig groter, tot ongeveer 100 graden. Kruin in de regel met lange zwarte haren (uitzondering: *H. distinguenda*) .... **13.**

11a. Derde antennelid zwart, aan de basis iets bruinig. Buikplaatjes zilvergrijs. Een opvallend harige soort.

..... **Snorknobbeldas** *Hybomitra pilosa* (p.39)

11b. Derde antennelid grotendeels rood. Tweede tot en met vierde buikplaatjes uitgebreid rood gekleurd. .... **12.**

12a. Notopleurale lob donker. De donkere middenstreep op het achterlijf is breed (op 3^e rugplaatje: 1/3 tot 1/5 van de breedte). Kleinere soort, 12-14 mm.

..... **Vroege knobbeldas** *Hybomitra lurida* (p.35)

12b. Notopleurale lob oranje. De donkere middenstreep op het achterlijf is smal (op 3^e rugplaatje: 1/8 tot 1/5 van de breedte). Forse soort: 14-17 mm.

..... **Bolle knobbeldas** *Hybomitra confiformis* (p.35)

13a. Alle oogfacetten van ongeveer de dezelfde grootte. Notopleurale lob zwart, zelden geel; in dat geval is de donkere lengtestreep over het achterlijf erg breed, minstens 1/5 van de breedte van de rugplaatjes.

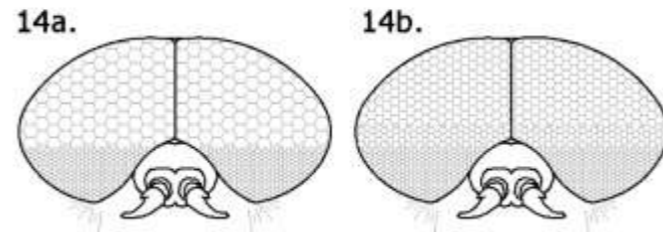
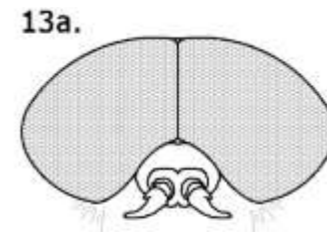
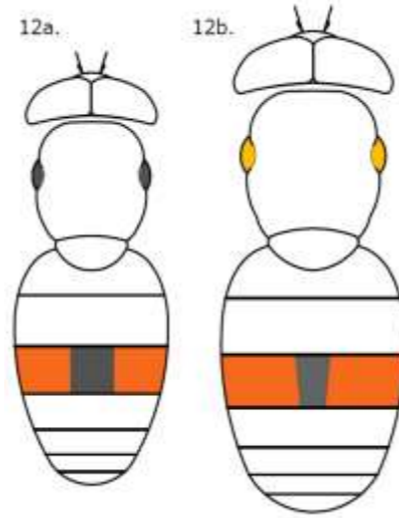
..... **Bosknobbeldas** *Hybomitra bimaculata* (p.31)

13b. Bovenste oogfacetten duidelijk groter dan de onderste. .... **14.**

14a. Bovenste oogfacetten veel groter dan de onderste en daarvan scherp gescheiden. Eerste twee antenneleden oranje, zelden grijs bestoven.

..... **Rosse knobbeldas** *Hybomitra solstitialis* (p.33)

14b. Bovenste oogfacetten meer of minder groter dan de onderste, maar altijd met een geleidelijke overgang. Eerste twee antenneleden meestal grijs bestoven. .... **15.**

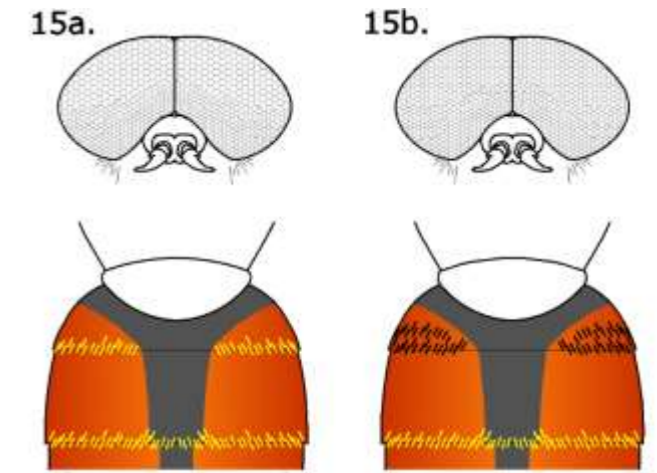

15a. Achterrand van eerste rugplaatje, op de rode zijvlak, bezet met een rij goudgele haren (het best te zien door van voren te kijken). Forse soort, 14-18 mm, met duidelijk vergrote bovenste oogfacetten.

.... **Gouden knobbeldas** *Hybomitra distinguenda* (p.32)

15b. Eerste rugplaatje geheel zwart behaard. Kleinere soort, 13-16 mm, met boven in het oog minder duidelijk vergrote oogfacetten.

..... **Veenknobbeldas** *Hybomitra muehlfeldi* (p.32)

Mannetje Bosknobbeldas *Hybomitra bimaculata* © Gerwin van de Maat

bimaculata-groep

***Hybomitra bimaculata* (Macquart, 1826)**

Synoniem: *Hybomitra bisignata* (Jaenicke, 1866)

Synoniem: *Hybomitra solstitialis* sensu Lyneborg, 1959 nec (Meigen, 1820)

NL: Bosknobbeldaas

GB: Hairy-legged Horsefly

Lengte. 13-17 mm.

Herkenning. Daas met relatief brede donkere middenstreep over het achterlijf. **Kop:** Eerste antennelid donker, zelden iets gelig. **Borststuk:** Notopleurale lob donker, zelden iets bruinig. Zijkant borststuk met grijze en zwarte haren.

VROUWTJE: De voordij is aan de achterzijde geheel of vrijwel geheel zwart behaard. Het schildje is grotendeels zwart, nauwelijks bestoven. Achterlijf met zwarte en gele beharing; zelden is de gele beharing overheersend. De subgenitale plaat is karakteristiek kort afgestompt, de zijrand is convex

MANNETJE: Bovenste en onderste oogfacetten van gelijke grootte. Eerste rugplaatje geheel of vrijwel geheel zwart behaard.

Variatie.

De grootte van de roodgele zijvlek op de rugplaatjes is zeer variabel. Meestal is de zijvlek bij het mannetje groter dan bij het vrouwtje.

-*H. bimaculata* var. *bisignata* (Jaenicke, 1866): zijvlek ontbreekt, achterlijf zonder rood.

-*H. bimaculata* var. *bimaculata*: zijvlek beperkt tot rugplaatjes 1-2.

-*H. bimaculata* var. *collini* Lyneborg, 1959: zijvlek op rugplaatjes 1-3 of 1-4.

Een vorm van *collini* met weinig zwarte haren op de zijkant van het borststuk en minder zwarte haren op de voordij is bij ons zeer zeldzaam, maar in noordoost Europa gewoner. Deze stond bekend als *solstitialis* sensu Lyneborg (nec Meigen), maar valt ons inziens binnen de bandbreedte van de variatie van *bimaculata*.

♀ var. *bimaculata* © Steven Falk

♀ © Dick Belgers

♀ var. *bisignata* © Johan van 't Bosch

Gelijkende soorten. Andere soorten uit de *bimaculata*-groep, vooral Veenknobbeldaas *H. muehlfeldi*.

Habitat. Bossen en bosranden. Komt het meest voor op de hoge zandgronden. Larve gevonden in vochtig mos.

Gedrag. Geen zweefgedrag van mannetjes bekend.

Voorkomen.

Algemeen in het binnenland, zeldzaam aan de kust.

Vliegtijd. Midden mei tot en met eind juli.

♀ var. *collini* © Jan Slaats

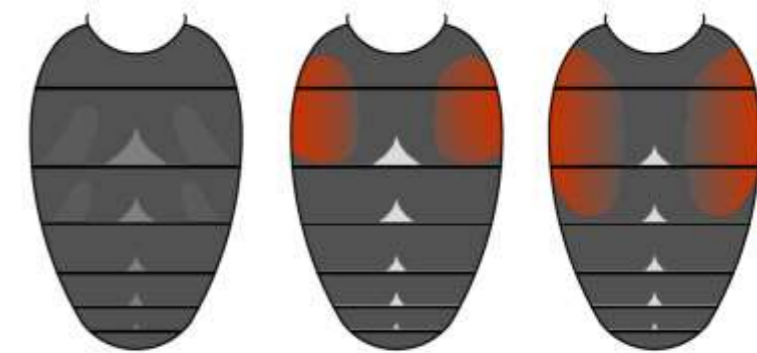
♀ var. *bimaculata* © Dick Belgers

♂ © Bert Oving

♂ © Dick Belgers

var. *bisignata* var. *bimaculata* var. *collini*

NL BE LU DK DU GB N-FR

Hybomitra distinguenda (Verrall, 1909)

NL: Gouden knobbeldaas

GB: Bright Horsefly

Lengte. 14,5-18 mm.

Herkening. Grote, brede, gele daas. **Borststuk:**

Notopleurale lob zeer variabel van kleur; geel, bruin of zwart, maar in Nederland is deze vrijwel altijd donker.

VROUWTJE: Gele zijvlek op het achterlijf geheel bezet met gele beharing. Subgenitale plaat breed, aan de top afgeknot of iets ingekeept, met sterk ontwikkelde zijpunten. Cercus middellang. **MANNETJE:** Kruin meestal zonder een plukje zwarte haren. Bovenste oogfacetten duidelijk vergroot, geleidelijk overgaand in de onderste, kleine oogfacetten. Achterlijf: de oranje zijvlek zijn overwegend zwart behaard, alleen op de achterrand van rugplaatjes, ook de eerste, is de oranje zijvlek over de gehele breedte bezet met een rij goudgele haren. De donkere middenstreep is smal; ongeveer 1/8 van de breedte van het derde rugplaatje.

Gelijkende soorten. Andere soorten in de *bimaculata*-groep. Vrouwtje met name met Rosse knobbeldaas, *H. solstitialis*, mannetje met Veenknobbeldaas, *H. muehlfeldi*.

Habitat. Bossen van arme en droge gronden.

Gedrag. Mannetjes vertonen zweefgedrag.

Voorkomen. Palearctisch.

Verspreid voorkomend in het binnenland en Zuid-Limburg.

Vliegtijd. Van begin juni tot en met midden augustus.

bimaculata-groep

♀

© Steven Falk

♂

© Steven Falk

NL BE LU DK DU GB N-FR

Hybomitra muehlfeldi (Brauer, 1880)

Synoniem: *Hybomitra muehlfeldi*

NL: Veenknobbeldaas

GB: Broadland Horsefly

Lengte. 13-16,5 mm.

Herkening. Kop: Eerste twee antenneleden duidelijk grijs bestoven, al is de oranje grondkleur soms aan de zijkant nog zichtbaar. **Borststuk:** Notopleurale lob meestal geelbruin, zelden met een donkere rand.

Schildje: Voorrand sterk grijs bestoven, met scherpe grens naar de glimmende zwarte achterkant (van achteren kijken).

VROUWTJE: Achterlijf met roodgele zijvlek op segmenten 1-3, soms doorlopend tot op segment 4. De zijvlek is bezet met zwarte en gele haren. Voordij aan de achterzijde overwegend licht behaard, bij de top met zwarte haren. De subgenitale plaat is karakteristiek ingesneden aan de top. De cercus is veel langer dan de subgenitale plaat en vaak al zonder uitpreparen zichtbaar.

MANNETJE: Eerste antennelid lang behaard. Kruin met een plukje zwarte haren. Bovenste oogfacetten weinig, maar duidelijk vergroot ten opzichte van de onderste oogfacetten; met een geleidelijke overgang. Eerste achterlijfssegment geheel zwart behaard, ook op de achterrand, ; overige segmenten met goudgele beharing op de achterrand. De donkere middenstreep is smal; ongeveer 1/8 van de breedte van het derde segment.

Gelijkende soorten. Andere soorten van de *bimaculata*-groep, met name Rosse knobbeldaas *H. solstitialis* (vrouwtje) en de Gouden knobbeldaas *H. distinguenda* (mannetje)

Habitat. Voedselarme stilstaande wateren, vooral in veengebieden.

Gedrag. Mannetjes vertonen zweefgedrag, vaak in kleine groepjes.

Voorkomen. Palearctisch. Verspreid over het gehele land, maar zeldzamer aan de kust.

Vliegtijd. Eind mei tot en met midden augustus.

NL BE LU DK DU GB N-FR

bimaculata-groep

♀

© Jan Slaats

♂

© Ab H. Baas

Hybomitra solstitialis (Meigen 1820) nec Lyneborg (1959)

Synoniem: *Hybomitra ciureai* (Séguy, 1937)

Synoniem: *Hybomitra schineri* Lyneborg, 1959

NL: Rosse knobbeldaas

GB: Levels Yellow-horned Horsefly

Lengte. 14-17 mm.

Herkenning. Opvallend rosse daas. **Kop:** Eerste twee antenneleden karakteristiek oranje gekleurd, niet (grijs) bestoven. **Borststuk:** Notopleurale lob geel. Zijkant borststuk met enkel grijze haren. **Achterlijf:** In de regel met grote, gele zijvlek, tot op vierde segment.

VROUWTJE: Achterzijde voordij vrijwel geheel licht behaard. Schildje sterk, vrij egaal grijs bestoven, alleen de top is iets dunner bestoven (van achteren gezien). Achterlijf: gele zijvlek bezet met zwarte en gele haren. Cercus kort. Subgenitale plaat afgerond met sterk ontwikkelde zijpunten (zijrand uitgehold).

MANNETJE: Direct te herkennen aan de scherpe grens tussen de sterk vergrote bovenste en kleine onderste oogfacetten. Rugplaatje 1 zwart behaard met alleen op de zijnaad goudgele beharing.

Let op! Notopleurale lob en antenneleden 1-2 zijn soms deels grijs bestoven.

Gelijkende soorten. Andere soorten van de *bimaculata*-groep.

Gedrag. Geen zweefgedrag van mannetjes bekend.

Habitat. Voedselrijke, stilstaande wateren.

Voorkomen. Verspreid over het gehele land, het talrijkst aan de kust en in het rivierengebied.

Vliegtijd. Begin juni tot en met eind augustus, vooral naar het einde van de vliegtijd talrijker.

bimaculata-groep

♀

© Dick Belgers

♂

© Bert Oving

NL BE LU DK DU GB N-FR

Hybomitra tarandina (Linnaeus, 1758)

NL: Hoornaarknobbeldaas

Lengte. 17 – 22 mm.

Herkenning. Zeer grote, gele soort. In vlucht een overtuigende hoornaar-mimicry. Onmiskenbaar ook vanwege de oranje antenne en poten. Het oog is felgroen.

Gelijkende soorten. -

Habitat. Venen bij naaldbossen

Gedrag. Door de grootte en gele kleur een hoornaar-mimicry. Vliegend ogen ze veel geler dan zittend en is de mimicry bijzonder overtuigend.

Voorkomen. Noord Europa en Siberië, zuidelijk tot Denemarken en Duitsland (oude waarnemingen).

Vliegtijd. Juni – Juli.

tarandina-groep

♀

© Kurt Holmqvist

♀

© Kurt Holmqvist

NL BE LU DK DU GB N-FR

Hybomitra kaurii Chvála & Lyneborg, 1970

NL: Toendrakknobbeldaas

Lengte. 13-16 mm.

Herkenning. Donkere daas met slanke, bruine tasters.

Achterlijf: Eerste rugplaatjes met kleine, glanzend kastanjebruine zijvlek. De achterranden van de rugplaatjes zijn opvallend ivoorwit.

VROUWTJE: Taster 4x zo lang als breed en opvallend chocoladebruin. Voorhoofd opvallend breed, onderste callus groot en glanzend.

MANNETJE: Bovenste oogfacetten groter dan de onderste.

Gelijkende soorten. *H. bimaculata*.

Habitat. Hoogvenen in Midden-Europese gebergten en in toendra's.

Gedrag. -

Voorkomen. Boreo-montaan. Hoge Ardennen, Hautes Fagnes.

Vliegtijd. Juni - juli.

kaurii-groep

♀

© Morten A Mjelde

♂

© Morten A Mjelde

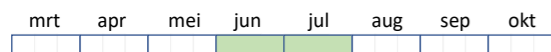

♀

♂

© Morten A Mjelde

NL BE LU DK DU GB N-FR/?

Hybomitra arpadi (Szilády, 1923)

NL: Taigaknobbeldaas

Lengte. 13,5-18 mm.

Herkenning. Oranjebruine daas met slanke, lichte taster.

Kop: Antenne overwegend oranje. Derde antennelid met een sterke dorsale tand. **Achterlijf:** Typisch is de rode zijvlek breed op rugplaatjes 1-3, om plots aan de achterrand van tergiet 3 getrunceerd te worden. De achterranden van de rugplaatjes zijn geelwit.

VROUWTJE: Onderste callus klein en gerimpeld.

Rode zijvelk op achterlijf uitgebreid zwart behaard.

Taster ongeveer 4x zo lang als breed, geelwit van kleur.

MANNETJE: Eerste antennelid kort behaard. Kruin met een plukje lange zwarte haren. Taster ongeveer 2x zo lang als breed. Beharing op de zwarte middenstreep van het achterlijf opvallend lang, dicht en pluizig.

Gelijkende soorten. Roodsprietknobbeldaas, *H. lundbecki*.

Habitat. Uitgestrekte naaldbossen. Soort van de taiga die ook verspreid in de bergen van Centraal Europa voorkomt (ook in de Hoge Venen, België).

Gedrag. Mannetjes vertonen zweefgedrag.

Voorkomen. Zeer zeldzaam. Een enkel Nederlands exemplaar bekend van Voorthuizen. In België inheems in de Hautes Fagnes.

Vliegtijd. Juni - juli.

kaurii-groep

© Pentti Ketola

© Pentti Ketola

NL/1 BE LU DK DU GB N-FR

Hybomitra lurida (Fallén, 1817)

NL: Vroege knobbeleas
GB: Broad-headed Horsefly

Lengte. 11,5-15 mm.

Herkenning. Relatief kleine, donkere soort. **Kop:** Taster kort en dik. **Achterlijf:** Gele zijvlek op het achterlijf is klein, meestal beperkt tot de eerste drie rugplaatjes. De donkere middenstreep is breed.

VROUWTJE: Subcallus geheel glanzend zwart, onderste callus groot, zwart. Taster opvallend verdikt aan de basis.

MANNETJE: Subcallus bestoven, opvallend convex (kijk van boven). Notopleurale lob donker. De ogen raken elkaar slechts over een afstand die maximaal 1,5x zo lang is als de hoogte van de subcallus. Hoek tussen de onderrand van ogen groot, ongeveer 120 graden. Kruin zonder lange zwarte haren.

Gelijkende soorten.

H. confiformis.

Habitat. Struweel op veengronden.

Voorkomen. Holarctisch. Zeldzaam. Meeste waarnemingen uit Drenthe, 't Gooi en het Vechtplassengebied.

Vliegtijd. Vroegste knobbeleas, van eind april tot en met eind mei.

♀

© Steven Falk

NL BE LU DK DU GB N-FR

lurida-groep

♀

© Steven Falk

♂

© Cor Zonneveld

♂

© Cor Zonneveld

Hybomitra confiformis Chvála & Moucha, 1971 stat. rev.

Synoniem: *Hybomitra nitidifrons* (Szilády, 1914) ssp. *confiformis* Chvála & Moucha, 1971

NL: Bolle Knobbeleas

Lengte. 14-18 mm.

Herkenning. Grote soort met opvallend eivormig achterlijf en grote gele zijvlek op het achterlijf. **Kop:** Derde antennesegment grotendeels roodbruin. Taster kort en dik.

VROUWTJE: Meestal direct te herkennen aan de deels glanzend, bruine subcallus. Onderste callus klein en gerimpeld. Taster opvallend kort en dik, hooguit 2,5x zo lang als breed. Achterlijf overwegend goudgeel behaard.

MANNETJE: Subcallus bestoven. De ogen raken elkaar slechts over een afstand die maximaal 1,5x zo lang is als de hoogte van de subcallus. Hoek tussen de onderrand van ogen groot, ongeveer 120 graden. Kruin zonder lange zwarte haren. Notopleurale lob oranje. Donkere middenstreep op het achterlijf smal (op rugplaatje 3: 1/8 tot 1/5 van de breedte), versmallend naar de achterlijfspunt.

Gelijkende soorten. Vroege knobbeleas, *H. lurida*

Habitat. Bossen, vooral oudere naaldbossen (fijnspar)

Gedrag. -

Voorkomen. Noord- en midden Europa en west Siberië. Typische taigasoot die in centraal Europa in middelgebergten voorkomt. In België inheems in de Ardennen.

Vliegtijd. Vroege soort; mei-juni, in koudere gebieden tot in juli.

Over de naam. De naam *confiformis* is voorgesteld ter vervanging van de ongeldige naam *conformis* (Frey, 1917; preocc. Walker, 1848) als ondersoort van de Oost-Palaearktische soort *nitidifrons* (Szilády, 1914). De verschillen zijn evenwel zo groot dat wij beide taxa als geldige soorten beschouwen.

NL BE LU DK DU GB N-FR

lurida-groep

♀

© Cor Zonneveld

♀

© Cor Zonneveld

♂

© Cor Zonneveld

Hybomitra micans (Meigen, 1804)

NL: Glanzende knobbeldaas
GB: Black-legged Horsefly

Lengte. 13-17 mm.
Herkenning. Zwarte daas. **Kop:** Antenne en taster zwart. Subcallus glanzend zwart.
VROUWTJE: Achterlijf met een paar grijze vlekken op rugplaatje 2 of rugplaatjes 1 en 2.
MANNETJE: Voortarsen met lange zwarte haren. Achterlijf zwart, met kleine lichte middendriehoekjes.
Gelijkende soorten. De donkere vorm van Bosknobbeldaas, *H. bimaculata* var. *bisignata*.
Habitat. Bosranden, meestal rijkere loofbossen in heuvelachtig gebied.
Gedrag. De vrouwtjes vallen vee en mensen aan, maar zijn ook regelmatig op bloemen (berenklauw) aan te treffen.
Voorkomen. Zeldzaam en achteruitgegaan. Nog aanwezig in Twente, de Achterhoek en de Kempen. Vliegtijd. Midden mei tot en met in midden juni.

♂ © Ab H. Baas

NL BE LU DK DU GB N-FR

micans-groep

♀ © Ab H. Baas

♀ © Ab H. Baas

♂ © Ab H. Baas

Hybomitra auripila (Meigen, 1820)

Synoniem: *Hybomitra aterrima* var. *auripila*
NL: Goudhaarknobbeldaas

Lengte. 13-16 mm.
Herkenning. Donkere daas met goudgele haren. **Kop:** antenne geheel zwart, taster donker. Subcallus geheel grijs bestoven (dof). **Achterlijf:** Zwart, zeker de achterranden van segmenten goudgeel behaard..
MANNETJE: Voortarsen zonder lange zwarte haren. Goudgele beharing op achterranden rugplaatjes beperkt tot middendriehoekjes, maar op buikplaatjes duidelijk.
Gelijkende soorten. Glanzende knobbeldaas, *H. micans*.
Habitat. Venen in middel- en hooggebergten en toendra's.
Gedrag. De vrouwtjes vallen vee en mensen aan, maar zijn ook regelmatig op bloemen (berenklauw) aan te treffen.
Voorkomen. Boreo-montaan, niet buiten Europa.
Vliegtijd. Van eind mei tot augustus.

NL BE/? LU DK DU GB N-FR

micans-groep

♀ © Karin Oving

♀ © Cor Zonneveld

♂ © Kurt Holmqvist

Hybomitra lundbecki Lyneborg, 1959

NL: Roodsprietknobbeldaas

Lengte. 13-17 mm.

Herkenning. Middelgrote daas met veel oranje. **Kop:** Derde antennelid breed en grotendeels rood gekleurd.

Borststuk: Notopleurale lob zwart, soms deels bruin.

Achterlijf: Roodgele zijvlek op de eerste drie of vier rugplaatjes.

VROUWTJE: Voorhoofd 3,5-4 x zo hoog als breed.

Taster slank, 3.5 maal zo lang als breed. Achterlijf met duidelijke grijze middendriehoeken.

MANNETJE: Taster slank, tweemaal zo lang als breed. Rugplaatjes egaal behaard.

Gelijkende soorten. Grote veldknobbeldaas *H. tropica*. Mannetje lijkt sterk op mannetje Taigaknobbeldaas *H. arpadi*.

Habitat. Struweel op veengrond.

Gedrag. Mannetjes vertonen zweefgedrag, vaak in grote groepen bij bosranden.

Voorkomen.

Palaarctisch, maar ontbreekt in West-Europa; areaal reikt net tot de oostgrens van de Benelux. In Oost-Europa vaak algemeen.

Zeer zeldzaam in Nederlands; enige populatie in Twente. Voorheen zeldzaam elders in het binnenland, maar daar verdwenen.

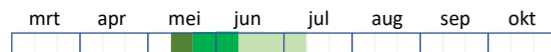
Vliegtijd. Van eind mei tot en met begin juli.

♀

© Morten A Mjelde

NL BE LU DK DU GB N-FR

montana-groep

♀

© Morten A Mjelde

Hybomitra tropica (Linnaeus, 1758)

NL: Grote veldknobbeldaas

Lengte. 15,5-18 mm.

Herkenning.

Grote, gele daas met vroege vliegtijd. **Kop:** Derde antennelid uitgebreid rood aan de basis, tenminste op de top verdonkerd. **Borststuk:** Notopleurale lob geel.

VROUWTJE: Taster slank (3,5 maal zo lang als breed; typische vorm) of juist opvallend dik (2,5 x: var.

bryanensis Leclercq & French). Donkere middenstreep op achterlijf smaller dan 1/3 van breedte rugplaatje 3.

Rode zijvlek op achterlijf bezet met goudgele haren.

MANNETJE: Donkere middenstreep op achterlijf opvallend smal. Rode zijvlek op achterlijf bezet met zwarte haren.

Gelijkende soorten. Roodsprietknobbeldaas *H. lundbecki* en Veldknobbeldaas *H. montana*.

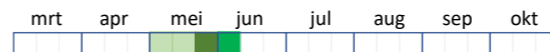
Habitat. Heideterreinen en hoogvenen.

Gedrag. Mannetjes vertonen soms zweefgedrag.

Voorkomen. In 1992 voor het eerst waargenomen in Nederland. Zeldzaam in de noordelijke provincies. Ook vrouwtjes met dikke tasters (*bryanensis*) zijn bekend uit NL. In België met zekerheid bekend van de Hoge Ardennen (Baraque de Fraiture).

Vliegtijd. Begin mei tot en met begin juni (vroeger dan *H. montana*).

NL BE LU DK DU GB N-FR

montana-groep

♀

© Frank Köhler

♂

© Cor Zonneveld

♂

© Cor Zonneveld

Hybomitra montana (Meigen, 1820)

NL: Veldknobbeldaas

GB: Slender-horned Horsefly

Lengte. 12,5-16 mm.**Herkenning.** Doorgaans kleine, maar variabele soort.**Kop:** Antenne opvallend slank, grotendeels en soms geheel zwart. **Borststuk:** Notopleurale lob geel.**Achterlijf:** Rode zijvlek middelgroot tot geheel afwezig, op het achterlijf zijn zowel grijs als zwart behaard. Bij sommige exemplaren is de zwarte beharing sterk gereduceerd. Buik vaak rood met een donkere vlek op de eerste buikplaatjes, maar soms met een goed ontwikkelde donkere lengtestreep.

V R O U W T J E : Voorhoofd 3,5-4x zo hoog als breed.

Donkere middenstreep op achterlijf iets breder dan een derde van breedte rugplaatje 3. Donkere exemplaren zonder rood op het achterlijf komen voor. Deze zijn in het verleden ten onrechte benoemd als var. *flaviceps*, een vorm die beperkt is tot Lapland.

M A N N E T J E : Breedte van de donkere middenstreep ongeveer één-vijfde van de segmentbreedte.

Gelijkende soorten. Roodsprietknobbeldaas *Hybomitra lundbecki* en Grote veldknobbeldaas *Hybomitra tropica*, Zilte knobbeldaas *H. expollicata*.**Habitat.** Komt in allerlei open landschapstypen voor, van veengebieden tot kwelders.**Gedrag.** Zweefgedrag van het mannetje is uitzonderlijk.**Voorkomen.** Zeldzaam in binnenland en zeer zeldzaam aan de kust.**Vliegtijd.** Van begin juni tot en met midden augustus.

♀

© Steven Falk

♂

© Steven Falk

NL BE LU DK DU GB N-FR

Hybomitra morgani (Surcouf, 1912)Synoniem: *Hybomitra montana* ssp. *morgani* (Surcouf, 1912)

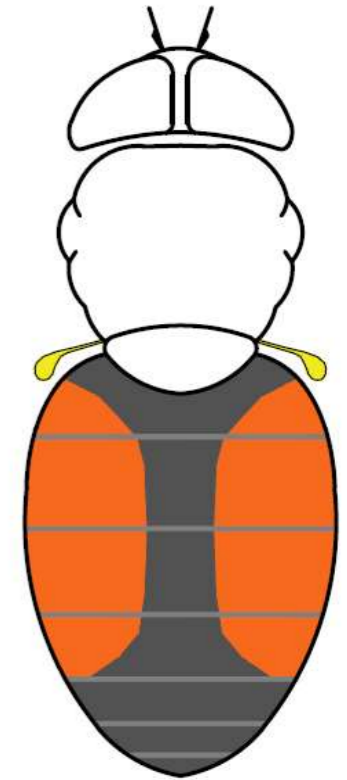
NL: Aziatische knobbeldaas

Lengte. 14-18 mm.**Herkenning.** Daas met grote gele zijvlekken. **Kop:**

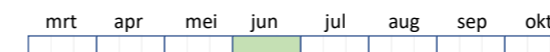
Antenne grotendeels geel. Ogen bijzonder felgroen.

Ocellenbult duidelijk aanwezig. **Borststuk:** Haltertjesgeel. **Achterlijf:** Buik zonder donkere middenstreep, alleen een donkere vlek op buikplaatje 2.

V R O U W T J E : Voorhoofd vrij breed, ongeveer 4x zo hoog als breed, randen parallel of iets vernauwend.

(H. morgani wordt door sommige auteurs als een ondersoort van *H. montana* beschouwd).**Gelijkende soorten.** Zilte knobbeldaas, *H. expollicata*, Veldknobbeldaas *H. montana*.**Habitat.** Kwelders.**Gedrag.****Voorkomen.** Soort van de steppen van Centraal Azië en het Midden Oosten; de vondst in een bos bij Kopenhagen (Lundbeck, 1908) is moeilijk te plaatsen.**Vliegtijd.** Mei – augustus.

NL BE LU DK/? DU GB N-FR

Hybomitra expollicata (Pandellé, 1883)

NL: Zilte knobbeldaas

DU: Strandbremse

Lengte. 12-18 mm.

Herkennenng. Bruinrosse daas met felgroene ogen. **Kop:**

Antenne geheel donker, zelden iets rood aan de uiterste basis. Oog bijzonder fel groen, waardoor de rode banden soms nauwelijks meer te zien zijn. Taster slank. **Borststuk:** Notopleurale lob geel. Haltertje geheel geel. **Achterlijf:** Achterlijf met in de lengte een opvallende brede, donkere band met midden daarop een smallere band van gele beharing. Buik met een brede, donkere middenstreep over de gehele lengte. → *Let op!* De ocellenbult is meestal gereduceerd en de oogbeeharing is opvallend kort, waardoor de soort voor een Runderdaas, *Tabanus* aangezien kan worden.

V R O U W T J E : Onderste callus groot, glanzend, soms iets gerimpeld. Voorhoofd ongeveer 4,5x zo hoog als breed aan de basis.

M A N N E T J E : -

Gelijkende soorten. *H. montana*, die soms ook op kwelders voorkomt.

Habitat. Kwelders, ook landinwaarts bij zoute kwel.

Voorkomen. Zeldzaam aan de kust, landinwaarts uitgestorven.

Vliegtijd. Mei - augustus.

© Walter Gritsch

© Walter Gritsch

© Walter Gritsch

NL BE LU DK DU GB N-FR

Hybomitra pilosa (Loew, 1858)

NL: Snorknobbeldaas

Lengte. 13-16 mm.

Herkennenng. Opvallend harige knobbeldaas. **Kop:** Ook haren op oog opvallend lang. Subcallus bestoven, de zijden zijn bezet met met lange haren (uniek voor deze groep). **Borststuk:** Drie opvallende, grijze lengtestrepen. **Achterlijf:** Rugplaatjes met een patroon van grijze vlekken. Buikplaatjes geheel zilvergrijs, **V R O U W T J E :** Voorhoofd opvallend breed, 2,5x zo hoog als breed. Onderste callus breed en glanzend. Kruin met opvallend grote, zwarte kruincallus. Tasters smal.

M A N N E T J E : Bovenste oogfacetten iets vergroot, niet scherp van elkaar gescheiden. De ogen raken elkaar slechts over een afstand die maximaal 1,5x zo lang is als de hoogte van de subcallus. Hoek tussen de onderrand van ogen groot, ongeveer 120 graden. Kruin met lange zwarte haren. Eerste antennelid met opvallend lange haren bezet. Zijkant van tweede en derde rugplaatje met bruinrode grondkleur.

Gelijkende soorten. *H. bimaculata bisignata* (vrouw); *H. lurida* (man).

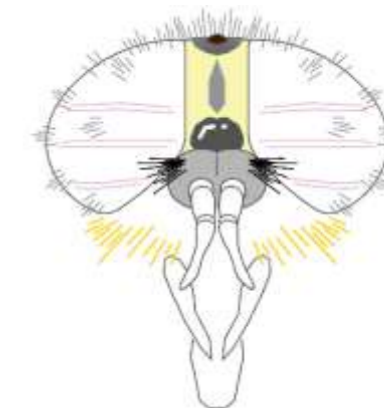
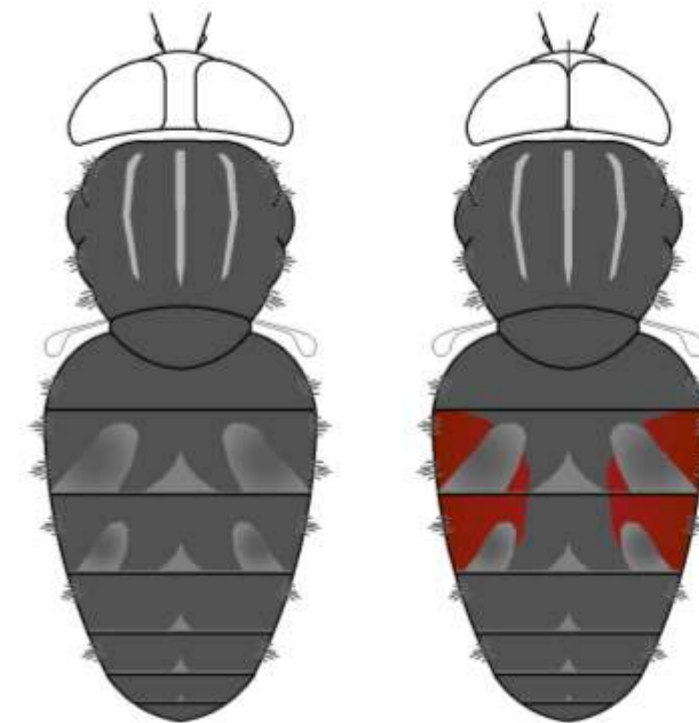
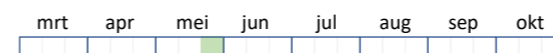
Habitat. Voor zover bekend een bossoort.

Gedrag. -

Voorkomen. Hoofdverspreiding ligt op de Balkan, van waaruit naar het westen midden Europa bereikt wordt tot zuidoost Frankrijk. Tweemaal gevonden in Luxemburg, tamelijk ver buiten de bekende verspreiding.

Vliegtijd. Mei tot en met Juli.

NL BE LU DK DU GB N-FR/?

Tabanus Linnaeus, 1758

Runderdazen

Middelgrote tot zeer grote dazen. Oog meestal kaal, soms behaard en al dan niet gebandeerd. Voor een goede determinatie is het aantal oogbanden van het levende exemplaar (geen, 1, 2 of 3) belangrijk. Meestal is bij collectiemateriaal het aantal banden nog te zien. Het onderscheid tussen vrouwtjes Kleine runderdaas *T. bromius* en Grauwe runderdaas *T. maculicornis* en vooral tussen Grote runderdaas *T. bovinus* en Paardendaas *T. sudeticus* kan moeite kosten.

Mannetjes hebben vaak sterk vergrote bovenste oogfacetten. Zij hebben soms een opvallend grote kop.

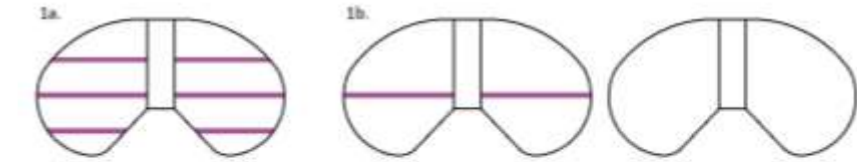
n.b. Op pragmatische gronden onderscheiden we twee groepen: de grote dazen (vanaf 18 mm) met ongebandeerde, kale ogen en de kleinere dazen (tot 18 mm) met kale of behaarde ogen die al dan niet gebandeerd zijn.

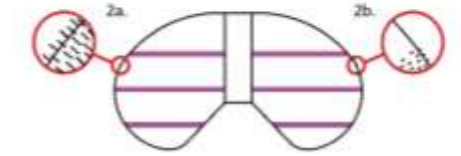
Vrouwteje Kleine runderdaas *Tabanus bromius* © Jeanette Hoek

Tabanus, tabel vrouwtjes

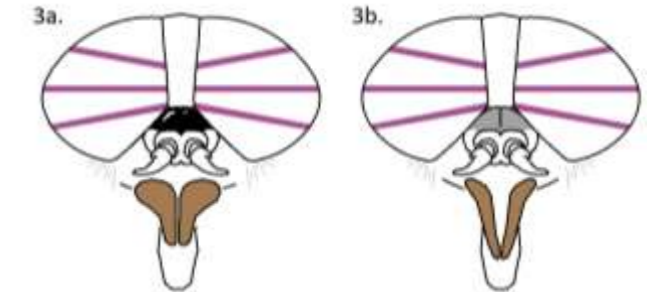
- 1a. Oog met 3 banden. .... 2.
1b. Oog met 1 band of zonder banden. .... 5.

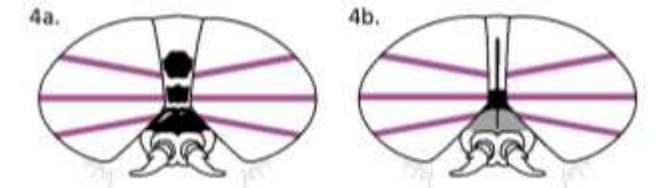
- 2a. Oog duidelijk behaard, makkelijk te zien met 10x vergroting. .... 3.
2b. Oog kaal, eventuele beharing hooguit te zien met grote vergroting (25x). .... 4.

- 3a. Subcallus onbestoven, zwartglanzend.
..... Vroege runderdaas **Tabanus quatuornotatus** (p.48)
3b. Subcallus bestoven.
..... Wimperrunderdaas **Tabanus nemoralis** (p.48)

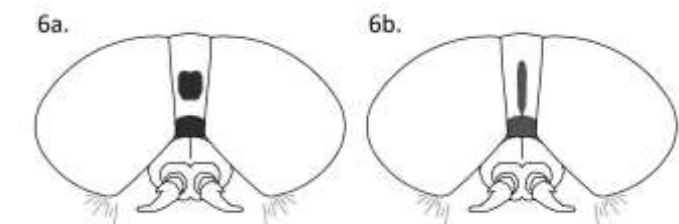
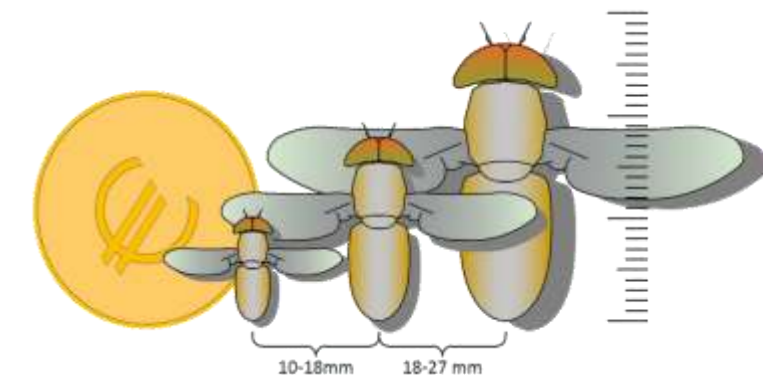

- 4a. Subcallus zwartglanzend. Bovenste callus breed gescheiden van de onderste. Onderste callus gescheiden van subcallus.
..... Zwartneusrunderdaas **Tabanus glaucopsis** (p.49)
4b. Subcallus grijs bestoven. Bovenste callus lijnvormig en verbonden met de onderste callus. Onderste callus raakt de subcallus.
..... Rode runderdaas **Tabanus tergestinus** (p.49)

- 5a. Kleine tot middelgrote soorten, tot 18 mm. Oog vaak met banden. .... 6.
5b. Grote soorten, zelden kleiner dan 19 mm. Oog altijd zonder banden. .... 9.

- 6a. Bovenste callus even breed als onderste, beide calli altijd duidelijk gescheiden.
..... Hartvlekrunderdaas **Tabanus cordiger** (p.46)
6b. Bovenste callus duidelijk smaller dan onderste, calli meestal met elkaar verbonden. .... 7.

7a. Oog zonder banden.

..... **Bosrunderdaas *Tabanus miki*** (p.45)

7b. Oog met 1 band.

..... **8.**

8a. Achterlijf grijsblauwig, borststuk loodgrijs.

Bijvleugeltje smal, min of meer rechthoekig. Naast de antennebasis staat een plukje zwarte haren.

..... **Grauwe runderdaas *Tabanus maculicornis*** (p.46)

8b. Achterlijf en borststuk groengrijs tot olijfgroen, achterlijf soms met rode zijvlekken. Bijvleugeltje breed, driehoekig. Naast de antennebasis staan enkel lichte haren.

..... **Kleine runderdaas *Tabanus bromius*** (p.45)

9a. Midden- en achterscheen geheel donker, hooguit aan de basis iets bruinig. Achterlijf zwart met kleine, lichte middendriehoekjes.

..... **Avondrunderdaas *Tabanus paradoxus*** (p.53)

9b. Midden- en achterscheen tenminste voor de helft licht (rood) gekleurd. Achterlijf anders gekleurd.

..... **10.**

10a. Zwartgrijze of zwart-witte soort, zelden met rood op het achterlijf. Achterlijf met 3 rijen lichte vlekken.

..... **11.**

10b. Bruinrode tot geelrode soort. Achterlijf met slechts 1 rij lichte vlekken middenop.

..... **12.**

11a. Vlekken op achterlijf grijs. Buitenste vlekken bereiken de zijnaad niet. Notopleurale lob meestal bruin.

..... **Grijze runderdaas *Tabanus autumnalis*** (p.50)

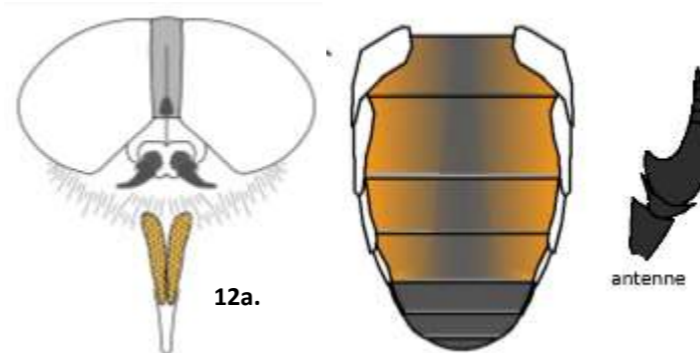
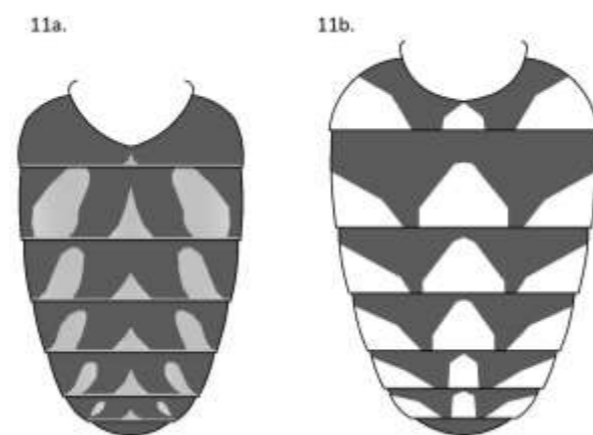
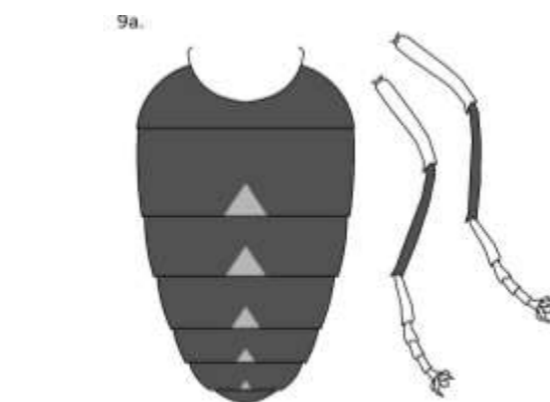
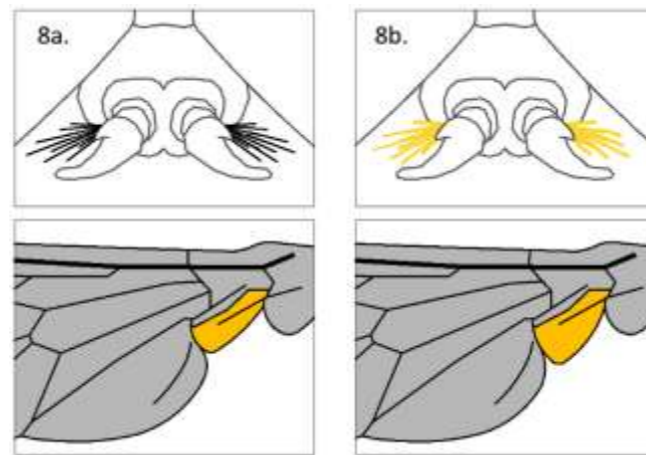
11b. Vlekken op achterlijf wit. Buitenste vlekken bereiken de zijnaad wel. Notopleurale lob zwart.

..... **Bonte runderdaas *Tabanus rectus*** (p.54)

12a. Antenne gitzwart. Taster geheel zwart behaard.

..... **Zwartsprietrunderdaas *Tabanus spodopterus*** (p.54)

12b. Tenminste het eerste en/of tweede antennelid rood of bruin. Taster deels of geheel licht behaard. .... **13.**

13a. Buik met een orangerode middenstreep. Eerste achterrandsel sterk vernauwend naar de vleugelrand, vaak zelfs gesloten en gesteeld. Onderste callus is het midden het breedst

..... **Roodbuikrunderdaas *Tabanus eggeri*** (p.53)

13b. Buik met de donkere middenstreep of met op elk buikplaatje een donkere dwarsband. Eerste achterrandsel weinig vernauwend naar de vleugelrand. Onderste callus onderaan het breedst. .... **14.**

14a. Derde antennelid met zeer duidelijke tand, daarna sterk versmallend naar de top, over het algemeen met veel rood. Middendriehoekjes op het achterlijf hebben rechte zijranden, zijn meestal klein en bereiken de voorranden van de segmenten niet. Buikplaatjes donker met lichte achterrandsel. In ieder geval de voorste segmenten zonder lichte zijrand.

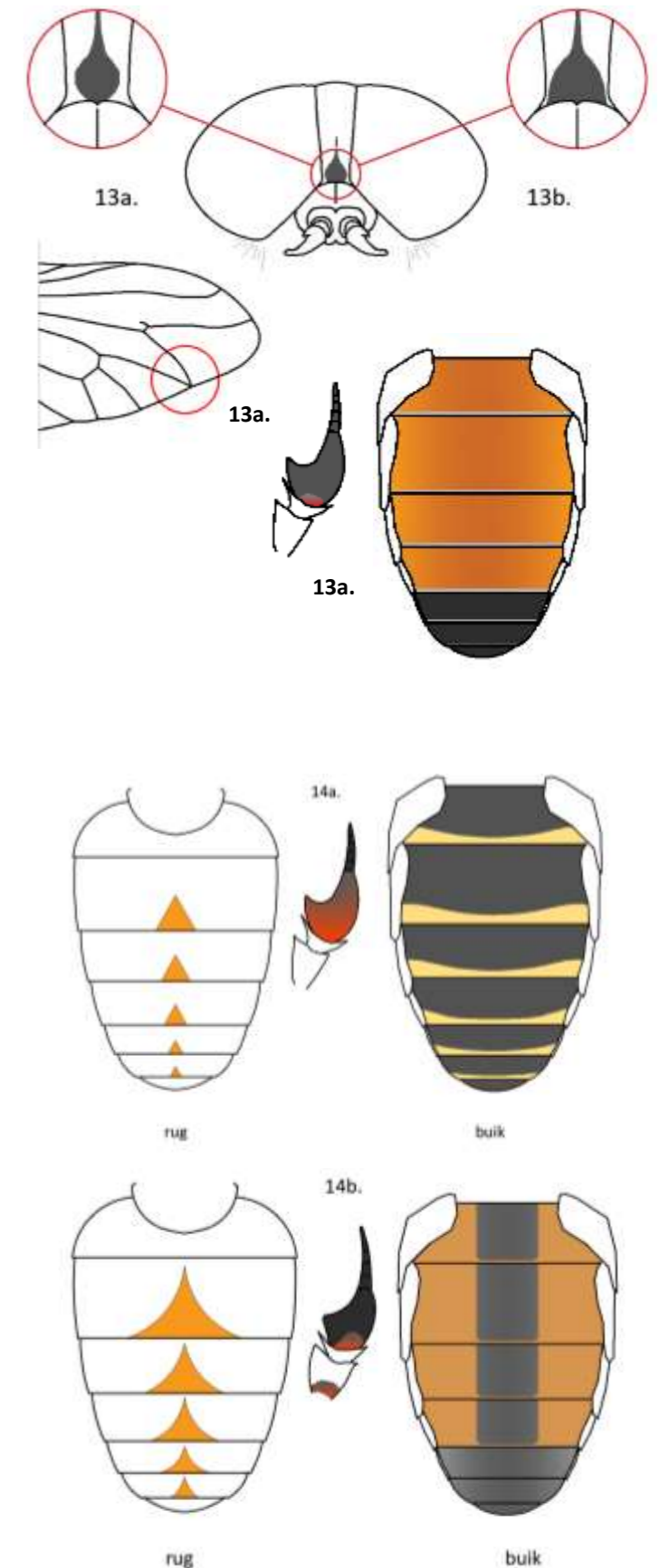
..... **Paardendaas *Tabanus sudeticus*** (p.51)

14b. Derde antennelid met minder uitgesproken tand, geleidelijk versmallend naar de top, over het algemeen donker en slechts aan de basis rood. Middendriehoekjes op het achterlijf hebben holle zijranden en reiken tot (bijna) aan de voorrand van de segmenten. Buikplaatjes in het midden donker en aan de zijkanten licht, waardoor een donkere middenstreep ontstaat.

..... **Grote runderdaas *Tabanus bovinus*** (p.50)

14c. De vorm van *T. sudeticus*, die qua uiterlijk intermediair is tussen *T. sudeticus* en *T. bovinus*. Zie soorttekst.

..... ***Tabanus sudeticus forma perplexus*** (p.51)

Tabanus, tabel mannetjes

1a. Oog duidelijk behaard, goed zichtbaar met 10x vergroting. .... **2.**

1b. Oog kaal, eventuele beharing hooguit te zien met grote vergroting (25x). .... **3.**

2a. Subcallus onbestoven, zwartglanzend. Oogfacetten allemaal ongeveer even groot. Taster dik, ongeveer 1,5x zo lang als breed

..... **Vroege runderdaas *Tabanus quatuornotatus*** (p.48)

2b. Subcallus bestoven. Bovenste oogfacetten duidelijk vergroot, tweemaal zo groot als de onderste. Taster slank, ongeveer 3x zo lang als breed.

..... **Wimperrunderdaas *Tabanus nemoralis*** (p.48)

3a. Kleine tot middelgrote soorten van hooguit 17 mm. Bij twijfel: oog gebandeerd. .... **4.**

3b. Grote soorten van minimaal 18 mm. Oog altijd zonder banden. .... **9.**

4a. Kop opvallend groot, breder dan het borststuk.. .... **5.**

4b. Kop niet vergroot, niet breder dan het borststuk. .... **7.**

5a. Subcallus zwartglanzend. Oog met 2 banden.

..... **Zwartneusrunderdaas *Tabanus glaucopis*** (p.49)

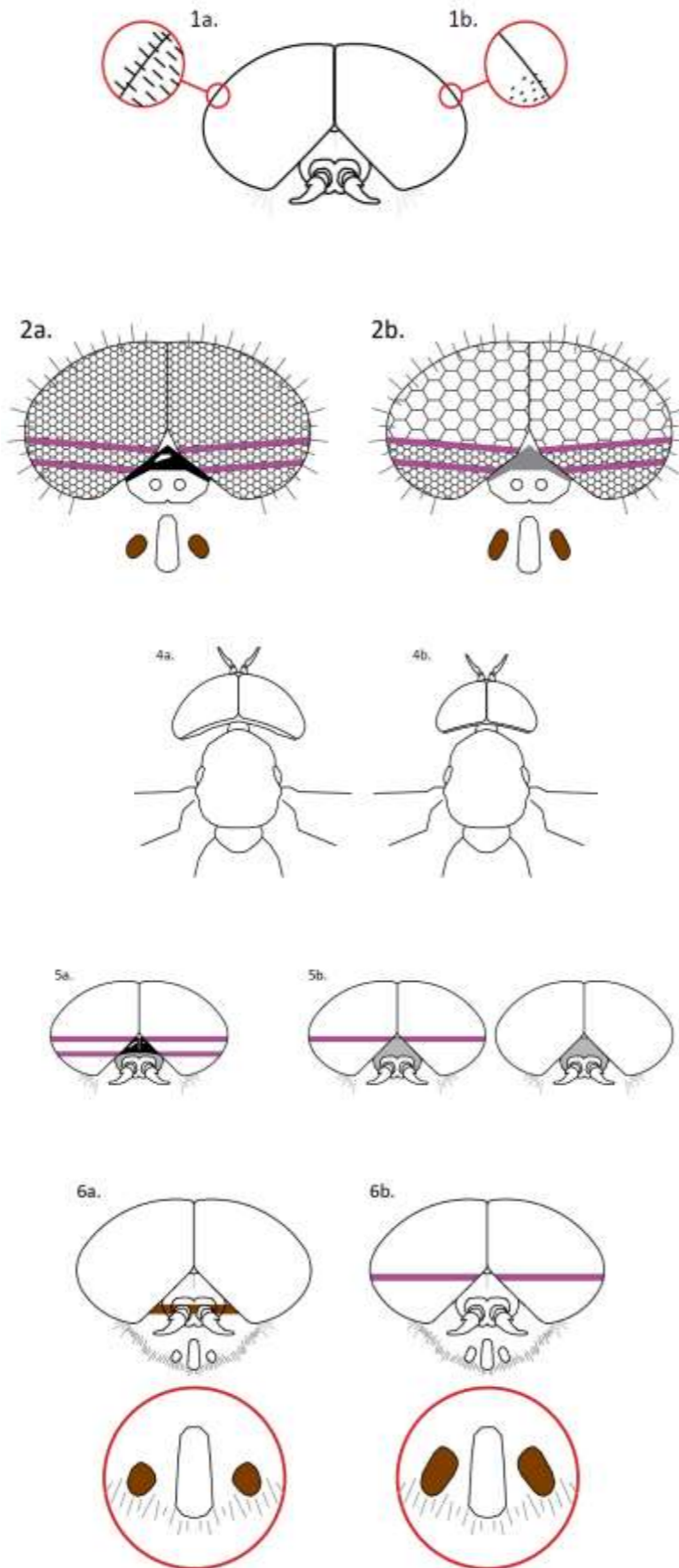
5b. Subcallus bestoven, dof. Oog met 1 band of ongebandeerd. .... **6.**

6a. Oog zonder banden. Taster zeer kort en dik, minder dan 1,5x zo lang als breed. Antenne geheel zwart.

..... **Hartvlekrunderdaas *Tabanus cordiger*** (p.46)

6b. Oog met één band, taster meer dan 1,5x zo lang als breed. Antenne met veel rood.

..... **Grauwe runderdaas *Tabanus maculicornis*** (p.46)

7a. Oog met twee banden. Bovenste oogfacetten niet vergroot.

..... **Rode runderdaas *Tabanus tergestinus*** (p.49)

7b. Oog met één band. Bovenste oogfacetten sterk vergroot. .... **8.**

8a. Achteroostrand bezet met een rij korte haren.

..... **Kleine runderdaas *Tabanus bromius*** (p.45)

8b. Achteroostrand bezet met een rij lange haren.

..... **Bosrunderdaas *Tabanus miki*** (p.45)

9a. Midden- en achterscheen donker, hooguit aan de basis bruinig. Achterlijf zwart, met kleine, lichte middendriehoekjes.

..... **Avondrunderdaas *Tabanus paradoxus*** (p.53)

9b. Midden- en achterscheen tenminste voor de helft licht (gelig) gekleurd. Achterlijf niet overwegend zwart. .... **10.**

10a. Achterlijf donker, zonder rood of bruin, met drie rijen vrijwel witte vlekken, waarvan de buitenste de zijnaad raken. Notopleurale lob zwart.

..... **Bonte runderdaas *Tabanus rectus*** (p.54)

10b. Achterlijf met tenminste aan de zijkant met rood of bruin. Notopleurale lob bruin (zelden geheel donker bij *T. autumnalis*). .... **11.**

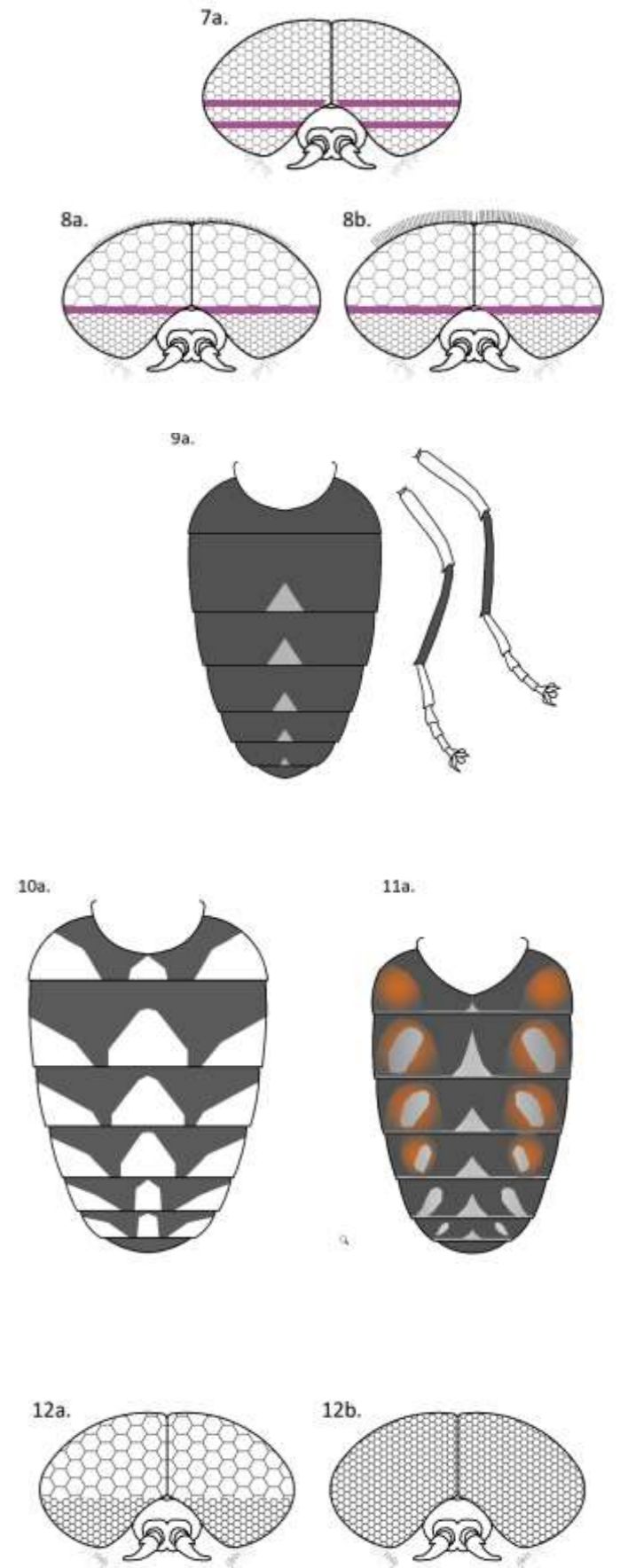
11a. Achterlijf met drie rijen grijzige vlekken, waarvan de buitenste de zijnaad niet raken, op een bruinrode ondergrond liggen.

..... **Grijze runderdaas *Tabanus autumnalis*** (p.50)

11b. Achterlijf met alleen middenop een rij lichte driehoekige vlekken. Zeer grote dazen. **12**

12a. Bovenste oogfacetten duidelijk groter dan de onderste (3-4 x). .... **13.**

12b. Bovenste oogfacetten niet of nauwelijks vergroot. .... **14.**

13a. Derde antennelid uitgebreid rood gekleurd. Buik geheel donker, buikplaatjes met lichte achterranden., soms buik met een donkere middenstreep.

..... Paardendaas *Tabanus sudeticus* (p.51)

13b. Derde antennelid (vrijwel) geheel zwart. Buik met een rode middenstreep.

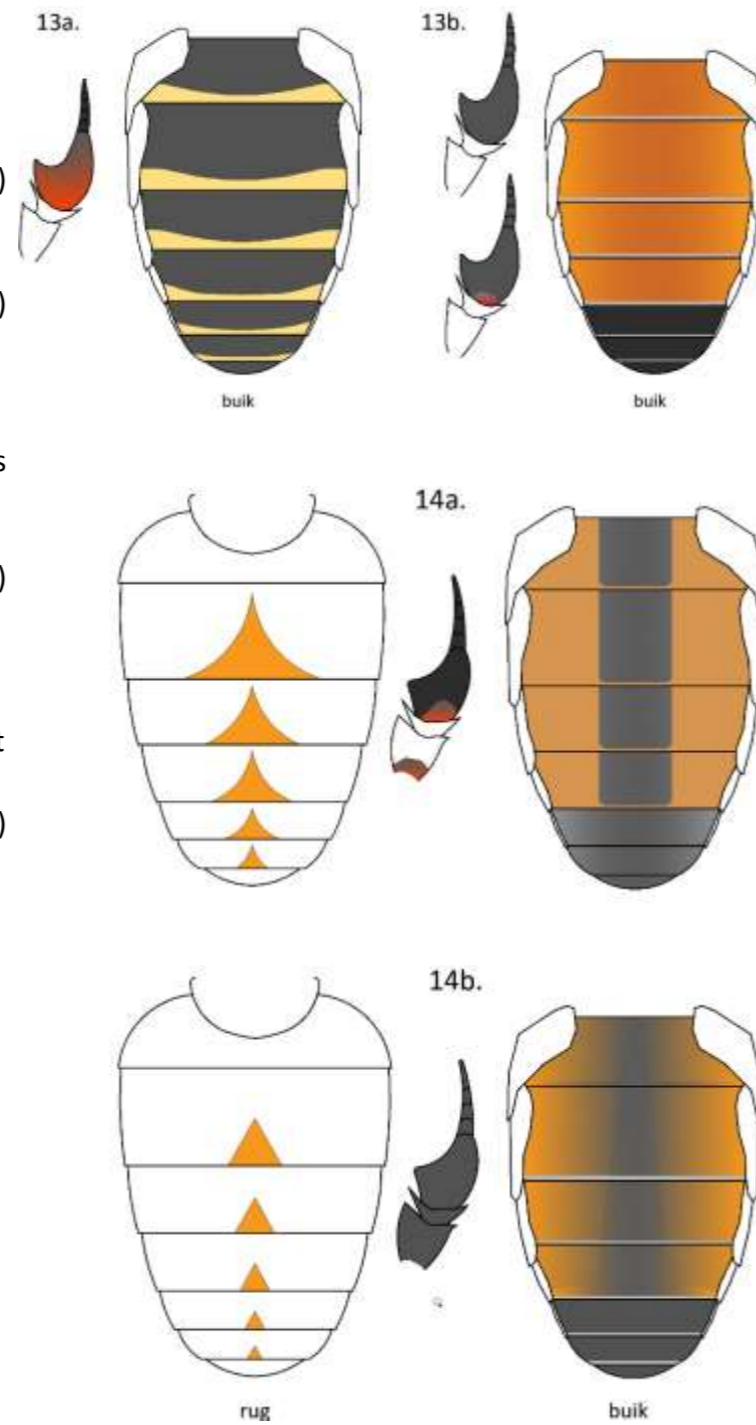
..... Roodbuikrunderdaas *Tabanus eggeri* (p.53)

14a. Buik met zwarte middenstreep. Lichte driehoekjes op rugplaatjes langgerekt, reiken naar voren tot (dichtbij) de voorrand van het rugplaatje. Zijkant van de driehoekjes hol. Antenne vaak met rood op eerste en basis van derde lid.

..... Grote runderdaas *Tabanus bovinus* (p.50)

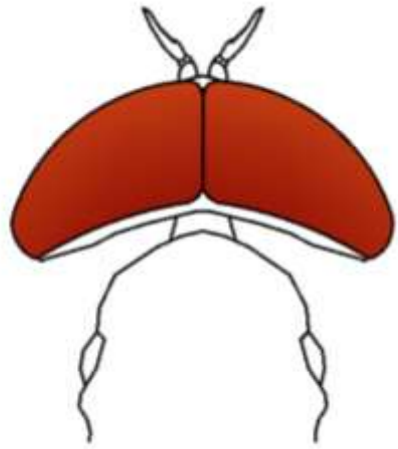
14b. Buik op voorste buikplaatjes met bruinrode middenband, die naar achteren toe donkerder wordt. Lichte middendriehoekjes op rugplaatjes kort, reiken tot (weinig verder dan) het midden van het rugplaatje. Zijkant van de driehoekjes recht. Antenne geheel gitzwart.

..... Zwartsprietrunderdaas *Tabanus spodopterus* (p.54)

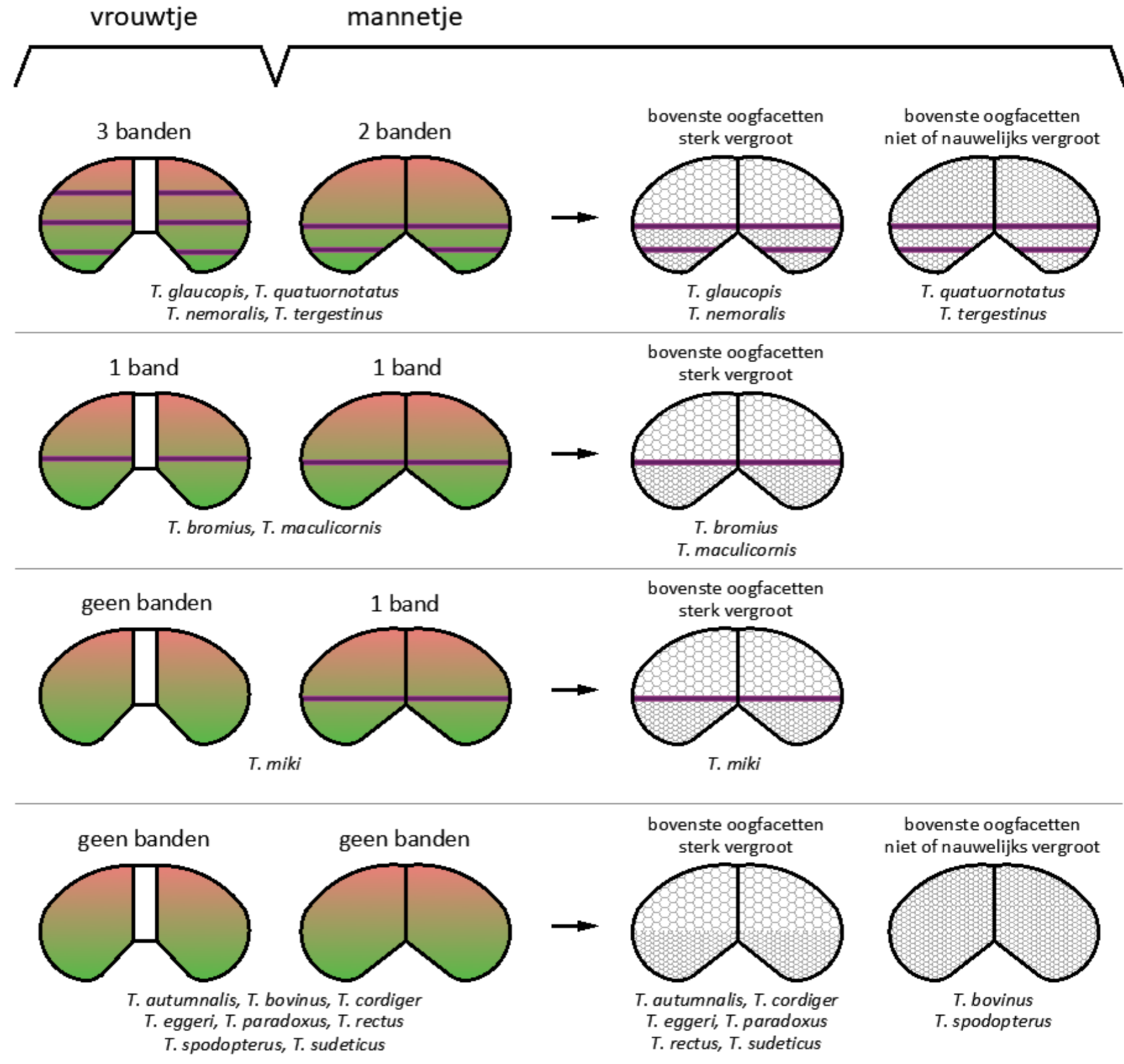
Paardendaas *Tabanus sudeticus* bloedzuigend met een stelletje profiteurs © Jeanette Hoek

Mannetje met opvallend grote kop

- T. maculicornis*
- T. cordiger*
- T. glaucopis*
- T. paradoxus*

Tabanus bromius Linnaeus, 1758

NL: Kleine runderdaas
GB: Band-eyed Brown horsefly

Lengte. 11-16 mm.
Herkenning. Groengrijze tot olijfgroene, soms meer rodiges daas. Tekening variabel. **Kop:** Oog met één band. Derde antennelid rood met meestal een donkere top. **Borststuk:** Bijvleugeltje vrij groot, driehoekig. **Achterlijf:** Drie rijen meer of minder duidelijke vlekken, die gelig van kleur zijn. Achterlijf soms met bruinrode zijvlek, vooral bij het mannetje.

VROUWTJE: Bovenste callus smal; naast antennebasis alleen lichte haren.
MANNETJE: Achteroo grand met korte haren; kop niet breder dan borststuk. Bovenste oogfacetten sterk vergroot.

Gelijkende soorten. Grauwe runderdaas *Tabanus maculicornis*, Hartvlekrunderdaas *Tabanus cordiger* en Bosrunderdaas *Tabanus miki*.

Habitat. Weilanden.
Gedrag.

Voorkomen. Verspreid tot algemeen in binnenland en riviereengebied, zeldzamer aan de kust.

Vliegtijd. Van eind juni tot en met eind augustus.

♀

© Cor Zonneveld

♀

© Steven Falk

♂

© Cor Zonneveld

NL BE LU DK DU GB N-FR

Tabanus miki Brauer, 1880

NL: Bosrunderdaas
GB: Plain-eyed Brown horsefly

Lengte. 13-17 mm.
Herkenning. Grijs daas, in onze streken vaak met met rood op achterlijf. De kleur van deze soort is zeer variabel. **Kop:** Achteroo grand met langere, lichte haren, maar dit kenmerk is lastig te zien. **Borststuk:** Bijvleugeltje (alula) is iets smaller en langwerpiger dan bij Kleine runderdaas *T. bromius*.

VROUWTJE: Oog zonder banden. Bovenste callus smal.
MANNETJE: Oog met één band. Kop niet breder dan borststuk. Ocellen in de bovenste ooghelft vergroot, maar aan de achterrand van het oog rond de kruin een vrij brede zone van kleine facetten.

Gelijkende soorten. Kleine runderdaas *T. bromius*, Hartvlek-runderdaas *T. cordiger* en Grauwe runderdaas *T. maculicornis*.

Habitat. Bossen.

Gedrag. -

Voorkomen. Zeer zeldzaam. Imago nooit in Nederland gevonden. Alleen bekend van vondst van een larve in een beekje nabij Vasse, Overijssel.

Vliegtijd. Van juni tot in augustus.

NL/1 BE LU DK DU GB N-FR

♀

© Steven Falk

♀

© Steven Falk

♂

© Steven Falk

Tabanus maculicornis Zetterstedt, 1842

NL: Grauwe runderdaas
GB: Narrow-winged Horsefly

Lengte. 10-15 mm.
Herkenning. Blauwgrijze daas. **Kop:** Oog met 1 band.
Borststuk: Bijvleugeltje opvallend smal, langgerekt loodgrijs. **Achterlijf:** Grijsblauwig.
VROUWTJE: Bovenste callus smal. Naast de antennebasis staat een plukje zwarte haren. Achteroorgrand opvallend breed.
MANNETJE: Kop opvallend groot, breder dan borststuk. Bovenste oogfacetten groter dan de onderste met een scherpe grens tussen beide. Taster lang en slank. Achteroorgrand met een rij lange haren. Buik niet uitgebreid rood gekleurd.
Gelijkende soorten. Kleine runderdaas *T. bromius*, en Bosrunderdaas *T. miki*.
Habitat. Weilanden, vaak bij poelen.
Voorkomen. Verspreid in binnenland en rivierengebied.
Vliegtijd. Van einde mei tot en met einde juli, maar vooral in het begin van de vliegtijd talrijker

♀

© Bert Oving

♀

© Bert Oving

♂

© Kurt Holmqvist

♂

© Kurt Holmqvist

NL BE LU DK DU GB N-FR

Tabanus cordiger Meigen, 1820

NL: Hartvlekrunderdaas
GB: Plain-eyed Grey Horsefly

Lengte. 12-17 mm.
Herkenning. Groengrijze daas die van een afstand op Kleine runderdaas lijkt. **Kop:** Oog zonder banden. Taster kort, dik en geheel wit behaard. Antenne geheel zwart. Subcallus grijs bestoven. Teugel chocoladebruin.
VROUWTJE: Voorhoofd breed (ongeveer 3,5 maal zo hoog als breed). Bovenste callus breed, hartvormig (naam!). Onderste callus raakt de subcallus.
MANNETJE: Kop opvallend groot. Achteroorgrand met relatief lange haren. Bovenste facetten sterk vergroot en messcherp gescheiden van kleine, onderste facetten.
Gelijkende soorten. Van boven lijkt de soort sterk op de Kleine runderdaas *T. bromius*.
Habitat. Bronbossen en beken. Larven zijn gevonden in stromende beken.
Voorkomen. Zeldzaam ten zuiden van de grote rivieren.
Vliegtijd. Van einde mei tot en met begin augustus.

♀

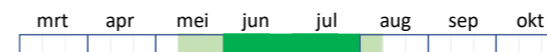
♂

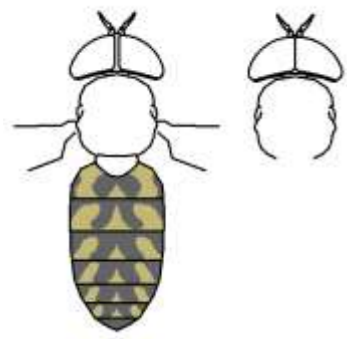
♀

© Steven Falk

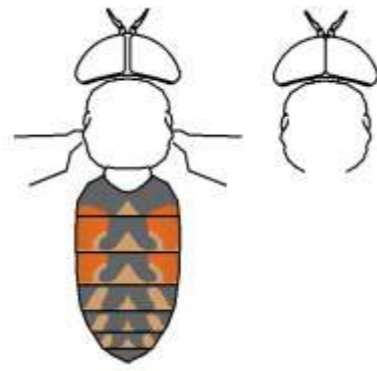
NL BE LU DK DU GB N-FR

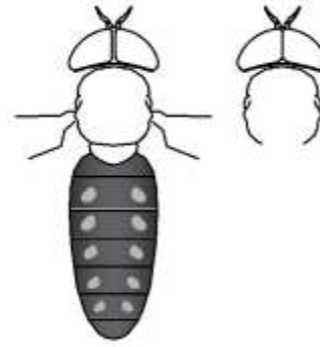

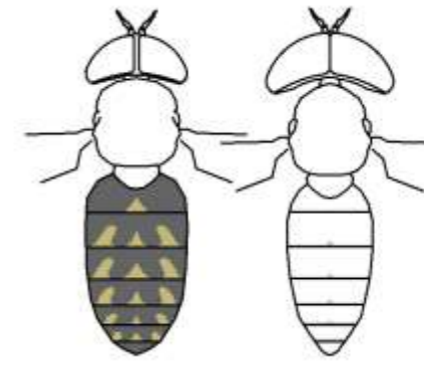
Tabanus bromius
Kleine runderdaas

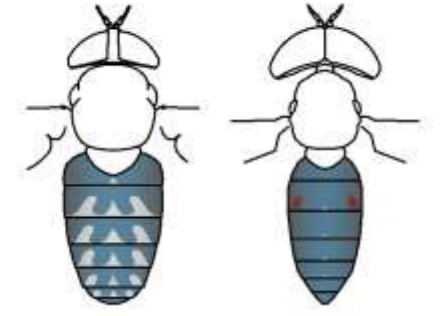
Tabanus miki
Bosrunderdaas, rode vorm

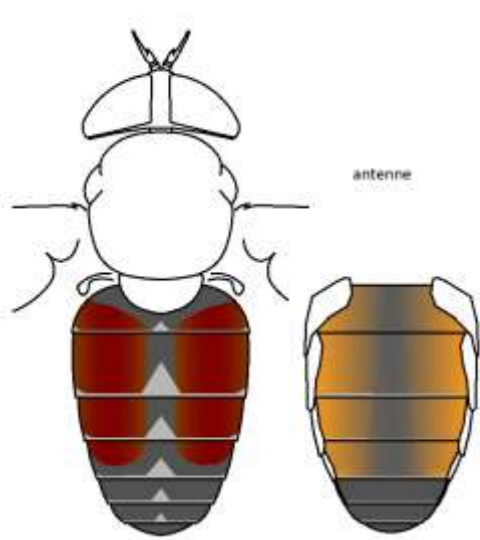
Tabanus quatuornotatus
Vroege runderdaas, vrouwtje-mannetje

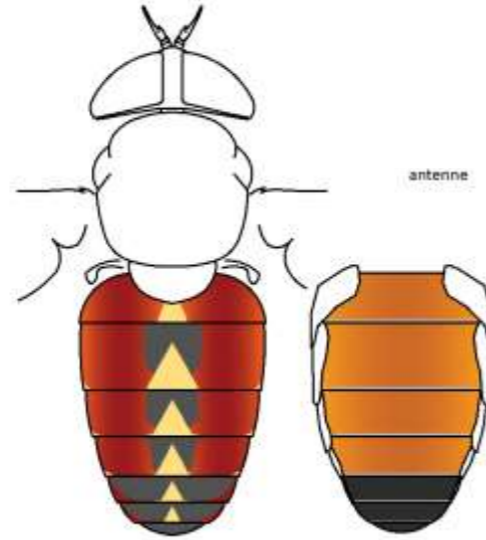
Tabanus cordiger
Hartvlekrunderdaas

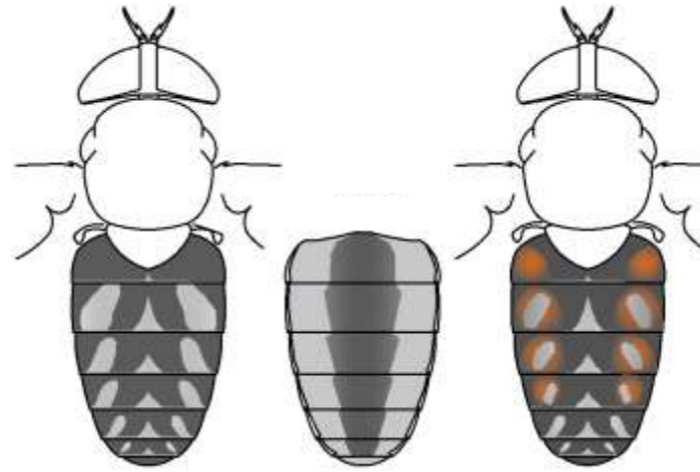
Tabanus maculicornis
Grauwe runderdaas, vrouwtje-mannetje

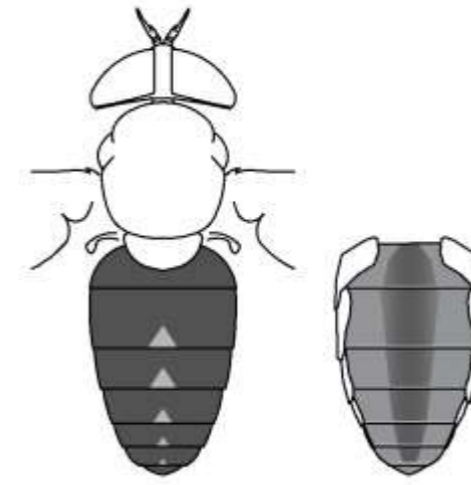
Tabanus spodopterus
Zwartspruetrunderdaas

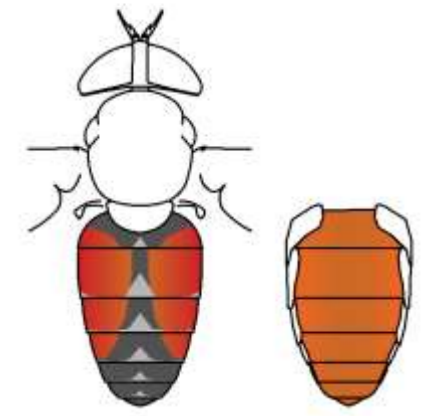
Tabanus eggeri
Roodbuikrunderdaas

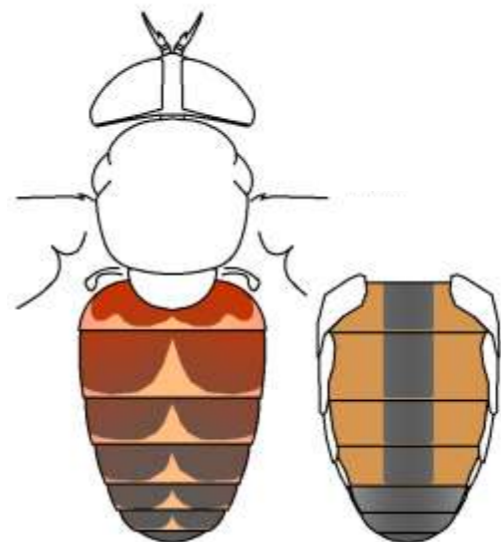
Tabanus autumnalis
Grijze runderdaas

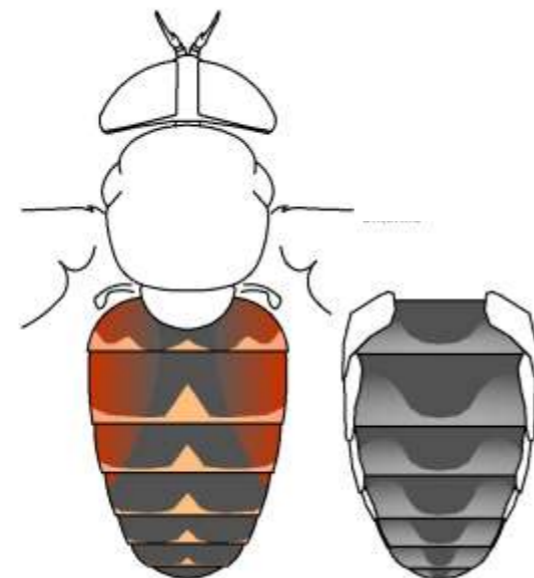
Tabanus paradoxus
Avondrunderdaas

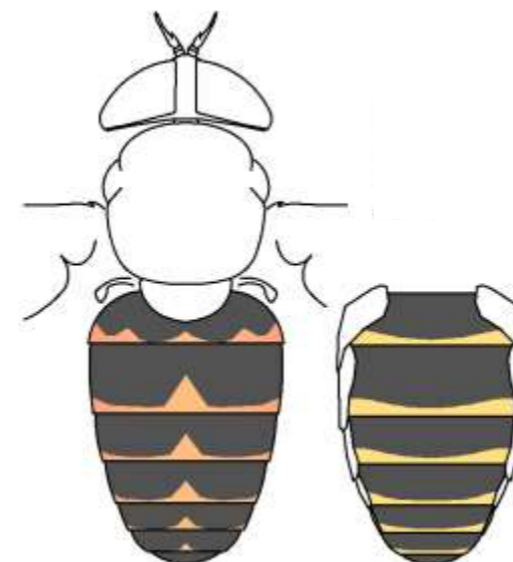
Tabanus tergestinus
Rode runderdaas

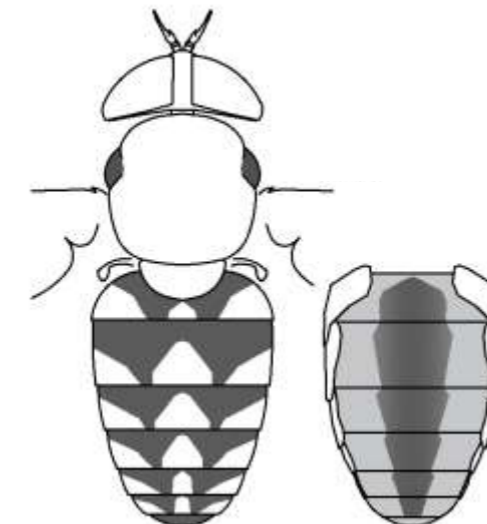
Tabanus bovinus
Grote runderdaas

Tabanus sudeticus ssp. perplexus
tussenvorm

Tabanus sudeticus
Paardendaas

Tabanus rectus
Bonte runderdaas

Tabanus quatuornotatus Meigen, 1820

NL: Vroege runderdaas

Lengte. 12,5-16 mm.

Herkenning. Donkere runderdaas met twee rijen opvallend lichtgrijze zijvlekken. **Kop:** Oog behaard, met meerdere banden. Ocellenbult afwezig. Subcallus glanzend zwart glanzend. Donkere teugel aanwezig.

Achterlijf: Zwart met twee rijen opvallende, zilvergrijze vlekken.

VROUWTJE: Oog met drie banden. Bovenste callus breed, even breed als de onderste en onderling niet verbonden. Onderste callus ligt los van de subcallus. Kruinallus zwart, duidelijk ontwikkeld.

MANNETJE: Oog met twee banden. Achteroo grand met lange zwarte haren. Kop niet vergroot, bovenste oogfacetten weinig vergroot. Taster kort, anderhalf maal zo lang als breed.

Gelijkende soorten. Wimperrunderdaas *Tabanus nemoralis*; soorten *Hybomitra* zonder oranje zijvlekken.

Habitat. Bossen.

Voorkomen. Zeer zeldzaam. Eén exemplaar bekend uit Nederland. Vijlenerbos.

Vliegtijd. Vroege soort. Van april tot in juli, vooral mei en juni.

♀

© Cor Zonneveld

♀

© Cor Zonneveld

NL/1 BE LU DK DU GB N-FR

Tabanus nemoralis Meigen, 1820

NL: Wimperrunderdaas

Lengte. 10-14 mm.

Herkenning. Runderdaas met sterk behaard oog. **Kop:** Oog behaard, met meerdere banden. Ocellenbult afwezig. Subcallus bestoven, dof. Teugel donker, zeer duidelijk. **Achterlijf:** Donker met drie rijen olijfgroene vlekken, herinnert aan Kleine runderdaad *T. bromius*. **VROUWTJE:** Oog met drie banden. Bovenste callus breed, even breed als de onderste en onderling niet verbonden. Onderste callus ligt los van de subcallus. Kruinallus zwart, duidelijk ontwikkeld. Onder de subcallus een chocoladebruine dwarsband over de wangen ter hoogte van de antenne-inplanting.

MANNETJE: Oog met twee banden. Achteroo grand met lange zwarte haren. Kop niet vergroot, bovenste oogfacetten ongeveer tweemaal groter dan de onderste. Subcallus kan van boven gezien soms glanzend lijken op foto's, maar van boven altijd duidelijk bestoven. Taster slank, ongeveer driemaal zo lang als breed.

Gelijkende soorten. Vroege runderdaas *Tabanus quatuornotatus* en Knobbeldaas-soorten *Hybomitra* zonder oranje zijvlekken.

Habitat. -

Voorkomen. In één jaar meerdere exemplaren gevangen in Luxemburg, wat ver buiten het bekende verspreidingsgebied ligt. Vooral talrijk in zuidwest Europa (Iberisch schiereiland).

Vliegtijd. Vroege soort. Van april tot in juli, vooral mei en juni.

♀

© Piluca Alvarez

♀

© Piluca Alvarez

♂

© Christophe Lauriaut

NL BE LU/? DK DU GB N-FR/?

Tabanus glaucopsis Meigen, 1820

NL: Zwartneusrunderdaas

GB: Downland Horsefly

Lengte. 15-18 mm.

Herkenning. Runderdaas met opvallend levendig groen gekleurde ogen. **Kop:** Oog kaal, met meerdere banden. Subcallus zwart glanzend. **Achterlijf:** Groenbruine zijvlekken op segmenten 1-3 of 1-4, en doorgaans vagere, grijze middendriehoeken.

VROUWTJE: Oog met 3 banden. Bovenste callus net zo breed als de onderste en daar duidelijk van gescheiden. Onderste callus ligt los van de subcallus.

MANNETJE: Oog met 2 banden, bovenste oogfacetten veel groter dan de onderste met een scherpe grens tussen beide. Kop opvallend groot.

Gelijkende soorten. -

Habitat. Open terreinen, mogelijk met een voorkeur voor kalkgronden.

Gedrag.

Voorkomen. Palearctisch, talrijk in Zuid-Europa, maar komt noordelijk voor tot in Lapland.

Vliegtijd. Juni tot september.

♂

© Morten A Mjelde

NL BE LU DK DU GB N-FR

mrt apr mei jun jul aug sep okt

kleine en middelgrote runderdazen

♀

© Morten A Mjelde

♀

© Cor Zonneveld

♂

© Morten A Mjelde

Tabanus tergstinus Egger, 1859

NL: Rode runderdaas

Lengte. 15-18 mm.

Herkenning. Vrij grote, langwerpige daas met veel rood op het achterlijf. **Kop:** Oog kaal, met meerdere banden.

VROUWTJE: Oog met 3 banden. Voorhoofd smal, minstens 5x zo hoog als breed. Bovenste callus smal. **MANNETJE:** Oog met 2 banden. Kop niet vergroot, bovenste oogfacetten even groot als de onderste.

Gelijkende soorten. Te verwarren met grote *Hybomitra*-soorten vanwege de kleur van het achterlijf en de banden op het oog.

Habitat. Weilanden.

Gedrag. Mannetjes zijn gevonden aan de rand van modderpoelen.

Voorkomen. Zuidelijke helft van Europa, noordelijk tot in de omgeving van Parijs en Zuid-Duitsland. Niet in Nederland en België.

Vliegtijd. Juni tot en met augustus.

♀

© David Kohl

NL BE LU DK DU GB N-FR

mrt apr mei jun jul aug sep okt

kleine en middelgrote runderdazen

♀

© David Kohl

♂

© Christophe Lauriaut

♂

© Christophe Lauriaut

Tabanus autumnalis Linnaeus, 1758

NL: Grijze runderdaas
GB: Large Marsh Horsefly

Lengte. 17-21 mm.

Herkenning. Tamelijk grote grijze daas. **Kop:** Oog zonder banden. Antenne geheel zwart. **Borststuk:** Notopleurale lob meestal bruin. **Achterlijf:** Drie rijen grijze vlekken waarvan de buitenste rijen de zijnaad niet bereiken.

VROUWTJE: Soms staan de buitenste achterlijfs-vlekken op een kastanjebruine ondergrond = *T. autumnalis* f. *brunnescens* Szilády, 1914.

MANNETJE: Bovenste oogfacetten sterk vergroot, 3-5x groter dan de onderste. **Achterlijf:** Buitenste rijen vlekken staan op een kastanjebruine ondergrond. De buik heeft een scherp gemarkeerde zwarte middenstreep.

Gelijkende soorten. Bonte runderdaas *Tabanus rectus*, mannetjes kunnen ook verward worden met Grote runderdaas *Tabanus bovinus*.

Habitat. Een cultuurvolger. Vooral in weiden en uiterwaarden, maar ook ver daarbuiten.

Gedrag. Veel op koeien. Mannetje zweeft niet.

Voorkomen. Verspreid voorkomend, algemener aan de kust.

Vliegtijd. Van einde mei tot en met einde augustus.

♂

© Bert Oving

NL BE LU DK DU GB N-FR

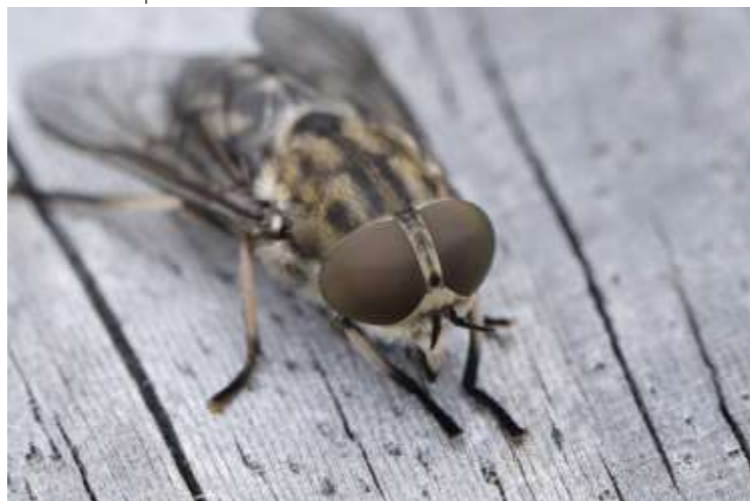

grote runderdazen

♀

© Bert Oving

♀

© Bert Oving

♂

© Bert Oving

Tabanus bovinus Linnaeus, 1758

NL: Grote runderdaas
GB: Pale giant Horsefly

Lengte. 19-24 mm.

Herkenning. Grote oranje-rode daas. **Kop:** Oog bij levend dier met een groene zweem. Derde antennelid met weinig uitgesproken tand, geleidelijk versmallend naar de top, is over het algemeen zwart en alleen aan de basis iets rood. Eerste antennelid rodig. Taster wit.

Achterlijf: Vrij uitgebreid rood van kleur. Middendriehoekjes op het achterlijf hebben holle zijranden en reiken tot (bijna) aan de voorrand van de segmenten. Buikplaatjes in het midden donker en aan de zijkanten licht, waardoor een donkere middenstreep ontstaat.

VROUWTJE: Onderste callus onderaan het breedst.

MANNETJE: Alle oogfacetten zijn ongeveer even groot, er is geen scherpe begrenzing tussen de bovenste en onderste ooghelft.

→ *Let op:* de soort is variabel en voor correcte identificatie moet men het exemplaar vangen.

Gelijkende soorten. Paardendaas *T. sudeticus*, Zwartsprietrunderdaas *T. spodopterus*, Roodbuikrunderdaas *T. eggeri*. Mannetjes ook *T. autumnalis*.

Habitat. Weilanden. Meer kalk- en warmteminnend dan de Paardendaas *T. sudeticus*.

Gedrag. Mannetjes vertonen zweefgedrag.

Voorkomen. Uitgestorven in Nederland. Laatste vangst in 1970.

Vliegtijd. Van midden juni tot en met begin augustus.

NL BE LU DK DU GB N-FR

grote runderdazen

♂

© Diane Appels

Tabanus sudeticus Zeller, 1842

NL: Paardendaas

GB: Dark Giant Horsefly

Lengte. 20-27 mm.

Herkenning. Grootste Nederlandse daas. Bruin tot geelbruin gekleurd. **Kop:** Oog zonder banden, bij levend dier bruinrood zonder groene zweem. Derde antennelid met zeer duidelijke tand, daarna sterk versmallend naar de top, over het algemeen met veel rood, maar tenminste rood aan de basis. **Achterlijf:** Middendriehoekjes op het achterlijf hebben rechte zijranden, zijn meestal klein en bereiken de voorranden van de segmenten niet. Buiksegmenten donker met lichte achterrand. In ieder geval de voorste buiksegmenten zonder lichte zijrand.

VROUWTJE:-

MANNETJE: Facetten in de bovenste ooghelft sterk vergroot, 3x groter dan de onderste facetten, en duidelijk van deze gescheiden met een scherpe overgang.

De variëteit *T. sudeticus* var. *perplexus* is zeer lastig van *T. bovinus* te onderscheiden. Deze variëteit heeft meestal een uitgebreidere rode tekening op het achterlijf dan de typische vorm. Bovendien kan de

donkere kleur op de buikzijde meer uitgesproken zijn, zeker op de laatste segmenten, zodat er een soort zwarte middenband is ontstaan. De vorm en kleur van het derde antennelid geven dan de doorslag. Deze variëteit, een schijnbare intermediair tussen *T. sudeticus* en *T. bovinus*, komt in Nederland niet of nauwelijks voor.

!!! Deze soort is dus erg variabel en voor correcte identificatie moet men het exemplaar vangen.

Gelijkende soorten. Grote runderdaas *T. bovinus*.

Habitat. Venen en verwaarloosde weilanden. Vaak in zuurdere omstandigheden dan de Grote runderdaas *Tabanus bovinus*.

Gedrag. Steekt koeien en paarden. Profiteert mogelijk van de groeiende paardenpopulatie in ons land.

Vrouwtjes eileggend gevonden op vegetatie langs poelen, maar ook in vochtige bermen met nauwelijks water aanwezig. Mannetjes vertonen zweefgedrag.

Voorkomen. Zeldzaam. Populaties nog aanwezig op de Veluwe en in Midden-Limburg. Elders in het land enkel zwervers.

Vliegtijd. Van midden juni tot en met begin augustus.

♂

© Christine Devillers

Mannetje, bovenste oogfacetten duidelijk vergroot. © Christine Devillers

♀

© Bert Oving

♂

© Steven Falk

♀

© Jeanette Hoek

♂

© Jeanette Hoek

NL BE LU DK DU GB N-FR

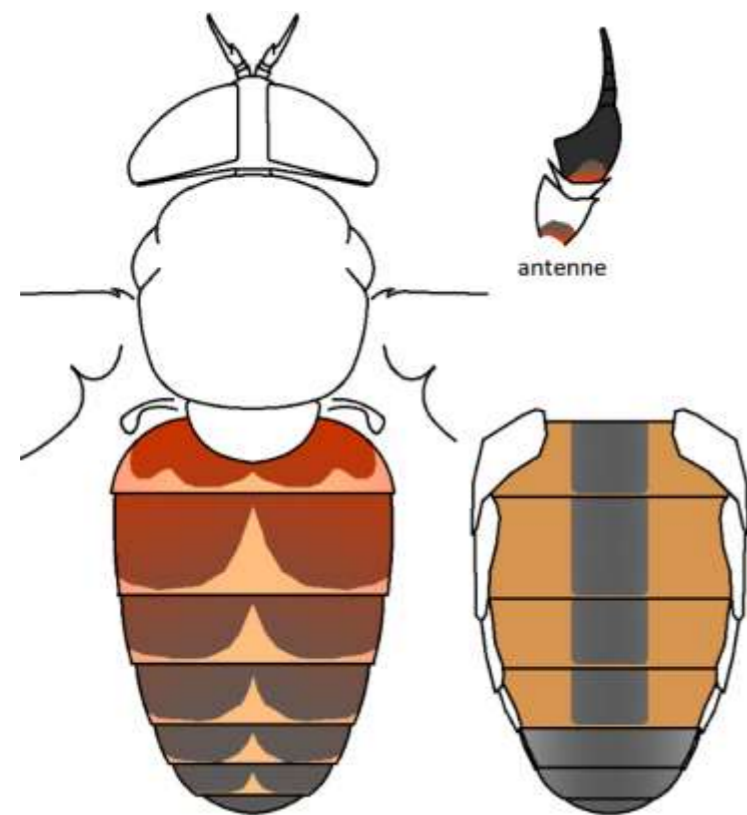
mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt

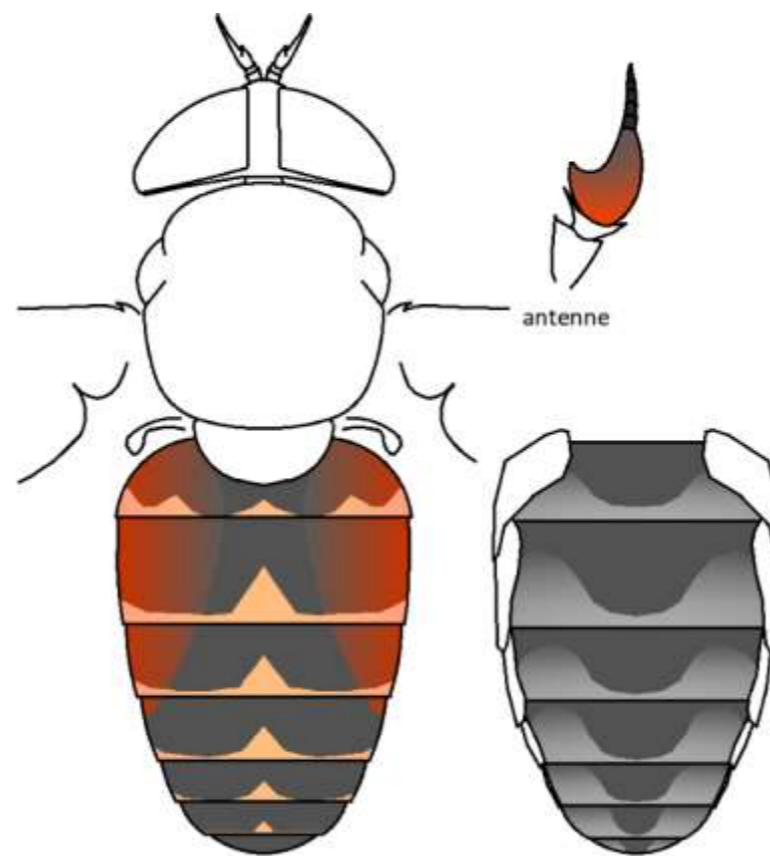
Vrouwtje, eileggend. © Christine Devillers

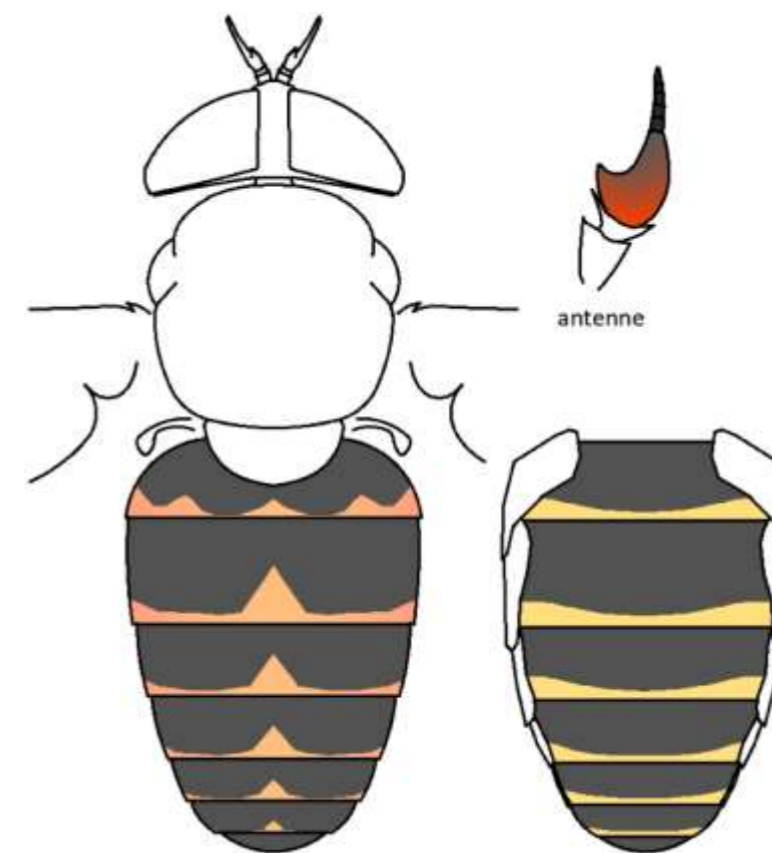
Tabanus bovinus
Grote runderdaas

Tabanus sudeticus ssp. perplexus
Paardendaas, 'tussenvorm'

Tabanus sudeticus
Paardendaas

Het onderscheid tussen Grote runderdaas en Paardendaas is vaak erg lastig. De foto's laten een "extreme" ssp perplexus zien. Deze lijkt qua tekening sprekend Grote runderdaas (grote middendriehoekjes op de rug en donkere middenstreep op de buik), maar de antennen verraden haar. Foto's © Christine Devillers

Tabanus eggeri

NE: Roodbuikrunderdaas

Eerste antennelid geel, tweede rood, derde zwart met meestal iets rood aan de basis.

Lengte. 18-23 mm.

Herkenning. Grote daas met veel oranje op achterlijf.

Kop: Oog bij levend dier met een groene zweem.

Derde antennelid zwart, soms met iets bruin aan de basis.

Eerste antennelid rodig. Taster wit. **Borststuk:**

Eerste achterrandsel sterk vernauwend naar de

vleugeltop, soms zelfs gesloten. **Achterlijf:** Vrij

uitgebreid oranje van kleur, lichter dan de andere grote

Runderdazen. Buikplaatjes in het midden rood en aan

de zijkanten oranje, waardoor een vage middenstreep

ontstaat.

VROUWTJE: Onderste callus in het midden het

breedst, onder weer smaller.

MANNETJE: Bovenste oogfacetten beduidend groter

dan de onderste.

Gelijkende soorten. Paardendaas *T. sudeticus*, Grote

runderdaas *T. bovinus*.

Habitat. -

Gedrag. -

Voorkomen. Mediterrane soort die met name

algemeen is in het westelijk deel. Rukt naar het

noorden op en is al in noord Frankrijk gevonden.

Vliegtijd. Van juli tot en met augustus.

NL BE LU DK DU GB **N-FR**

grote runderdazen

♀

© Cor Zonneveld

♀

© Cor Zonneveld

Tabanus paradoxus Jaennicke, 1866

NL: Avondrunderdaas

Lengte. 18-21 mm.

Herkenning. Grote en opvallend donkere daas.

Kop: Oog zonder banden. Antenne zwart. Taster erg

donker, geheel zwart behaard. Derde antennelid met

duidelijke tand. **Borststuk:** Poten grotendeels donker,

schenen meestal aan de basis iets bruin. **Achterlijf:**

Donker met in het midden een rij van kleine lichte

driehoekjes.

VROUWTJE: -

MANNETJE: Bovenste oogfacetten groter dan de

onderste met een scherpe grens.

Gelijkende soorten. -

Habitat. Vrij droge weilanden, met een voorkeur voor

heuvelland.

Gedrag. Schemer- en nachtactief. De dazen vliegen op

vee en worden ook door licht aangetrokken.

Voorkomen. Midditerraan, noordelijk tot Midden-

Frankrijk en Zuid-Duitsland.

Vliegtijd. Opvallend laat: Augustus – september.

grote runderdazen

♀

© Ramon M Batlle

♀

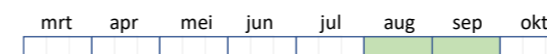
© Christophe Lauriaut

♂

© Christophe Lauriaut

NL BE LU DK **DU** GB N-FR

Tabanus rectus Loew, 1858

NL: Bonte runderdaas

Lengte. 20-25 mm.

Herkenning. Zeer grote, bonte, zwart-witte daas. **Kop:** Oog zonder banden. Antenne zwart. Taster licht met lichte en zwarte beharing. **Borststuk:** Notopleurale lob donker. **Achterlijf:** Drie rijen witte vlekken die waarvan de buitenste rijen de zijnaad bereiken. Buik licht met donkere middenstreep.

Gelijkende soorten. Grijsz runderdaas *T. autumnalis*.

Habitat. Niet bekend.

Gedrag. -

Voorkomen. Eenmalig (op 12 augustus 1975) als zwerver in Nederland, normale verspreiding mediterraan tot in midden Frankrijk.

Vliegtijd. Van juni tot in augustus.

NL/1 BE LU DK DU GB N-FR

grote runderdazen

♀

© Dimitri Geystor

♀

© Ramon M Batlle

♀

© Dimitri Geystor

Tabanus spodopterus Meigen, 1820

NE: Zwartsprietrunderdaas

GB: Black-horned Giant Horsefly

Lengte. 18-23 mm.

Herkenning. Kastanjebruine runderdaas. Grote met geheel zwarte antenne en kastanjebruine zijvlek op het achterlijf. **Kop:** Oog kaal. Taster grijs in grondkleur, geheel zwart behaard. **Achterlijf:** De middendriehoekjes op de rugplaatjes zijn vrij klein en hebben een rechte zijkant. Achterranden rugsegmenten grijs. De buikplaatjes hebben een roodbruine middenstreep.

VROUWTJE: -

MANNETJE: Facetten in de bovenste oogheft nauwelijks groter dan de onderste, met een geleidelijke overgang.

Gelijkende soorten. Grote runderdaas *T. bovinus* en Roodbuikrunderdaas *T. eggeri*

Habitat. Weilanden.

Gedrag. -

Voorkomen. Midditerraan, noordgrens ligt ter hoogte van Parijs en Zuid-Duitsland. Niet in Nederland. Een foto uit België van Vresse-sur-Semois op waarnemingen.be betreft zeer waarschijnlijk deze soort.

Vliegtijd. Juni-augustus.

NL BE/1 LU DK DU GB N-FR

grote runderdazen

♀

© Christophe Lauriaut

♀

© Christophe Lauriaut

© Christophe Lauriaut

Theriopectes Zeller, 1842

Hommeldazen

Een genus van grote en erg brede dazen die onderling sterk gelijkend zijn. De meeste soorten komen in het Oostmediterrane gebied voor.

Theriopectes gigas (Herbst, 1787)

NL: Hommeldaas

Lengte. 19-23 mm.

Herkennenng. Grote brede, dichtbehaarde daas. **Kop:** Oog behaard. **Borststuk:** Geelbruin behaard. Schenen wit met opvallende afstaande witte beharing. Vleugel in het midden enigszins verdonkerd. **Achterlijf:** Eerste segmenten geelbruin behaard, de middelste segmenten zwart behaard en de achterlijfspunt is rood behaard.

Gelijkende soorten. Door grootte en kleuren met geen enkele andere daas te verwarren.

Habitat. Kleinschalig cultuurlandschap.

Gedrag. Bloembezoek. Vrouwtjes zuigen bloed bij koeien. Mannetjes van andere soorten uit dit genus vertonen persistent zweefgedrag.

Voorkomen. Uitgestorven in Nederland, laatste vangst dateert uit 1948. Bekend van een handjevol waarnemingen uit Zuid-Limburg.

Vliegtijd. Begin tot einde juni, elders in Europa ook al in mei.

♀

© Margarita Auer

♀

© Margarita Auer

NL BE LU DK DU GB N-FR

mrt apr mei jun jul aug sep okt

Wetenschappelijke naam		Nederlandse naam		Voorkomen				Lengte	Vliegtijden						
ATYLOTUS - GIFOOGDAZEN		NL	BE	LU	DK	DU	GB	N-FR	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt
<i>Atylotus fulvus</i>	Gele Gifooogdaas	1	1	x	1	1	1	1							
<i>Atylotus latistriatus</i>	Kweldergifooogdaas	1	1	x	x	1	1	1							
<i>Atylotus loewianus</i>	Gouden Gifooogdaas	x	1	x	x	1	x	x							
<i>Atylotus plebeius</i>	Veengifooogdaas	1	1	x	1	1	1	1							
<i>Atylotus rusticus</i>	Riviergifooogdaas	1	1	1	1	1	1	1							
<i>Atylotus sublunaticornis</i>	Kuifgifooogdaas	x	1	x	1	1	x	?							
CHRYSOPS - GOUDOOGDAZEN															
<i>Chrysops caecutiens</i>	Beekgoudoogdaas	1	1	1	1	1	1	1							
<i>Chrysops divaricatus</i>	Noordse goudoogdaas	x	x	x	1	1	x	x							
<i>Chrysops relictus</i>	Gewone goudoogdaas	1	1	1	1	1	1	1							
<i>Chrysops rufipes</i>	Roodpootgoudoogdaas	1	1	x	1	1	x	x							
<i>Chrysops sepulcralis</i>	Donkere Goudoogdaas	1	1	x	1	1	1	1							
<i>Chrysops viduatus</i>	Stipgoudoogdaas	1	1	x	1	1	1	1							
DASYRHAMPIS - ROETDAZEN															
<i>Dasyrhampis ater</i>	Grote roetdaas	x	x	x	x	x	x	1							
HAEMATOPODA - REGENDAZEN															
<i>Haematopota bigoti</i>	Zilte regendaas	1	1	x	1	1	1	1							
<i>Haematopota crassicornis</i>	Diksprietregendaas	1	1	1	1	1	1	1							
<i>Haematopota grandis</i>	Grote regendaas	x	x	x	1	1	1	1							
<i>Haematopota italica</i>	Langsprietregendaas	1	1	1	1	1	x	1							
<i>Haematopota pluvialis</i>	Gewone regendaas	1	1	1	1	1	1	1							
<i>Haematopota scutellata</i>	Vlekregendaas	x	E	x	x	1	x	x							
<i>Haematopota subcylindrica</i>	Grijze regendaas	1	1	x	1	1	1	1							
HEPTATOMA - LANGSPRIETDAZEN															
<i>Heptatoma pellucens</i>	Langsprietdaas	1	1	x	1	1	x	1							
HYBOMITRA - KNOBBELDAZEN															
<i>Hybomitra arpadi</i>	Taigaknobbeldaas	E	1	x	x	1	x	x							
<i>Hybomitra auripila</i>	Goudhaarknobbeldaas	x	?	x	x	1	x	x							
<i>Hybomitra bimaculata</i>	Bosknobbeldaas	1	1	x	1	1	1	1							
<i>Hybomitra confiformis</i>	Bolle knobbeldaas	x	1	x	x	1	x	x							
<i>Hybomitra distinguenda</i>	Gouden knobbeldaas	1	1	x	1	1	1	1							
<i>Hybomitra expollicata</i>	Zilte knobbeldaas	1	1	x	1	1	1	x							
<i>Hybomitra kaurii</i>	Toendraknobbeldaas	x	1	x	1	1	x	?							
<i>Hybomitra lundbecki</i>	Roodsprietknobbeldaas	1	1	x	1	1	x	1							

Voorkomen

- 1 = aanwezig
- E = eenmalige waarneming
- ? = voorkomen onzeker / twijfelachtig
- U = uitgestorven. Alleen bekend voor NL, B en GB.
- x = niet waargenomen

** De verspreiding in Luxemburg is zeer slecht onderzocht.

** N-Fr: de lijn Bretagne – Basel, ten noorden van de Loire, boven de 48^e breedtegraad.

Wetenschappelijke naam		Nederlandse naam		Voorkomen				Lengte	Vliegtijden						
HYBOMITRA - KNOBBELDAZEN		NL	BE	LU	DK	DU	GB	N-FR	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt
<i>Hybomitra lurida</i>	Vroege knobbeldaas	1	1	x	1	1	1	1							
<i>Hybomitra micans</i>	Glanzende knobbeldaas	1	1	1	1	1	1	1							
<i>Hybomitra montana</i>	Veldknobbeldaas	1	1	x	1	1	1	1							
<i>Hybomitra morgani</i>	Aziatische knobbeldaas	x	x	x	?	x	x	x							
<i>Hybomitra muehlfeldi</i>	Veenknobbeldaas	1	1	x	1	1	1	1							
<i>Hybomitra pilosa</i>	Snorknobbeldaas	x	x	1	x	1	x	?							
<i>Hybomitra solstitialis</i>	Rosse knobbeldaas	1	1	x	1	1	1	1							
<i>Hybomitra tarandina</i>	Hoornaarknobbeldaas	x	x	x	x	1	x	x							
<i>Hybomitra tropica</i>	Grote veldknobbeldaas	1	1	x	1	1	x	1							
PANGONIUS SNUITDAZEN															
<i>Pangonius micans</i>	Glanzende snuitdaas	x	x	x	x	1	x	1							
PHILIPOMYIA - BLOEMDAZEN															
<i>Philipomyia aprica</i>	Gewone bloemdaas	E	U	x	x	1	x	1							
SILVIUS SPOORDAZEN															
<i>Silvius alpinus</i>	Gewone spoordaas	x	x	x	x	1	x	1							
TABANUS - RUNDERDAZEN															
<i>Tabanus autumnalis</i>	Grijze runderdaas	1	1	1	1	1	1	1							
<i>Tabanus bovinus</i>	Grote runderdaas	U	1	x	1	1	1	1							
<i>Tabanus bromius</i>	Kleine runderdaas	1	1	1	1	1	1	1							
<i>Tabanus cordiger</i>	Hartvlekrunderdaas	1	1	x	x	1	1	1							
<i>Tabanus eggeri</i>	Roodbuikrunderdaas	x	x	x	x	x	x	1							
<i>Tabanus glaucopsis</i>	Zwartneusrunderdaas	x	1	1	x	1	1	1							
<i>Tabanus maculicornis</i>	Grauwe runderdaas	1	1	1	1	1	1	1							
<i>Tabanus miki</i>	Bosrunderdaas	E	1	x	1	1	1	1							
<i>Tabanus nemoralis</i>	Wimperrunderdaas	x	x	?	x	x	x	?							
<i>Tabanus paradoxus</i>	Avondrunderdaas	x	x	x	x	1	x	x							
<i>Tabanus quatuornotatus</i>	Vroege runderdaas	1	1	x	x	1	x	1							
<i>Tabanus rectus</i>	Bonte runderdaas	E	x	x	x	x	x	1							
<i>Tabanus spodopterus</i>	Zwartsprietrunderdaas	x	E	x	x	1	x	1							
<i>Tabanus sudeticus</i>	Paardendaas	1	1	1	1	1	1	1							
<i>Tabanus tergestinus</i>	Rode runderdaas	x	x	x	x	1	x	1							
THERIOPECTUS - HOMMELDAZEN															
<i>Theriopectes gigas</i>	Hommeladaas	U	U	U	x	1	x	1							
TOTAAL		31	39	13	34	52	29	42							

Vliegtijden

Vliegtijden hebben betrekking op Nederland, voor soorten die in NL voorkomen of voorkwamen.

- = totale vliegtijd, muv. extreme buitenliggers (< 0,5 %)
- = hoofdvliegtijd, omvat twee-derde van het totaal aantal records
- = piekvliegtijd (ie. hoogste aantallen per decade).

Voor soorten die niet in NL voorkomen is de vliegtijd indicatief in lichtgroen aangegeven voor populaties die het dichtst bij NL liggen.

Uiteraard veel dank aan alle fotografen, die hun materiaal ter beschikking stelden en aan de meelezers voor hun inhoudelijke commentaar.

Waarnemingen doorgeven

We hopen dat deze gids zal inspireren en dat velen er gebruik van zullen maken en bovendien hun waarnemingen doorgeven. Dergelijke informatie is waardevol en draagt niet alleen bij aan de kennis over het voorkomen en de verspreiding van dazen, maar ook over de biodiversiteit van onze landen. Waarnemingen gedaan in Nederland kunnen worden doorgegeven via www.waarneming.nl en www.telme.nl. Belgische waarnemingen via www.waarnemingen.be. Waarnemingen uit andere landen kunnen ingevoerd worden op www.observation.org.

Bronnen

NL: database EIS

BE: Zeegers & van Haaren, coll. KBIN (dec. 2018), Gembloux (maart 2019).

LU: Leclercq (1960, 1966), coll. Gembloux (maart 2019).

DU: CLM (1972)

DK: CLM (1972)

GB: DRAKE, C.M. 2017. *A review of the status of Larger Brachycera flies of Great Britain - Species Status No.29*. Natural England Commissioned Reports, Number192.

N-FR: Leclercq (1960, 1966), Reumaux (2018).

Fotografen

Ab H. Baas

Albert de Wilde

<https://www.ahw.me>

Bert en Karin Oving

Christine Devillers

Christophe Lauriaut

Cor Zonneveld

<https://www.corzonneveld.nl/diptera/Tabanoidea/Tabanidae.php>

Cosmin O Mancu

David Kohl

Diane Appels

Dick Belgers

Dimitri Geystor

Eric Walravens

Frank Köhler

Frank Vassen

<https://www.flickr.com/photos/42244964@N03/sets/72157702233868714>

Gerwin van de Maat

Jan Slaats

Jan van Duinen

Jeanette Hoek

<https://natuur-hoek.smugmug.com/Jeanette>

Johan van 't Bosch

Karin Oving

Kurt Holmqvist

Margarita Auer

Marion Friedrich

<https://arthropodafotos.de>

Morten A Mjælde

Penti Ketola

Peter Krogh

Piluca Alvarez

Ramon M Batlle

Robert Ketelaar

Steven Falk

<https://www.flickr.com/photos/63075200@N07/collections/7215762922215242/>

Walter Gritsch

Websites

Nederlands soortenregister – Nederlandse dazen

https://www.nederlandsesoorten.nl/linnaeus_ng/app/views/species/nsr_taxon.php?id=147299

EIS kenniscentrum insecten en andere ongewervelden

www.eis-nederland.nl

Waarneming.nl – lijst dazen Nederland

<https://waarneming.nl/taxa/29/>

Waarneming.nl – forum 'vliegen en muggen'

<https://forum.waarneming.nl/smf/index.php?board=55.0>

Waarnemingen.be – lijst dazen België

<https://waarnemingen.be/taxa/29/>

Observation.org – dazen wereldwijd

<https://observation.org/familie/view/29>

Diptera.info – foto overzicht dazen

https://diptera.info/photogallery.php?album_id=50

Diptera.info – forum

<https://diptera.info/forum/index.php>

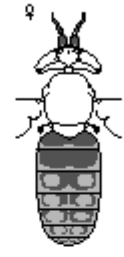
Website Steven Falk - dazen

<https://www.flickr.com/photos/63075200@N07/collections/7215762922215242/>

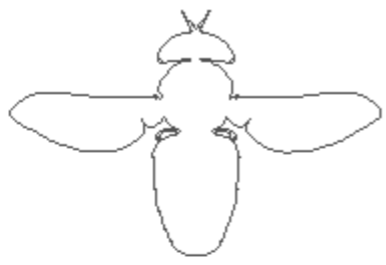
Frans website Le monde des insectes – foto overzicht dazen

https://www.galerie-insecte.org/galerie/Fam_Tabanidae_01.html

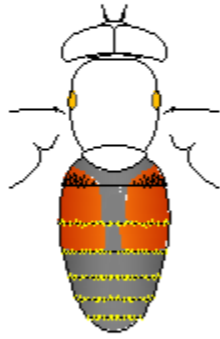

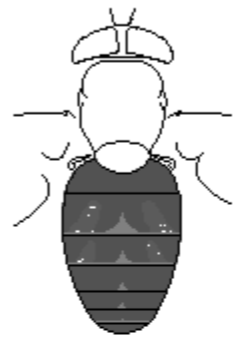
Haematopota crassicornis
Diksprietregendaas

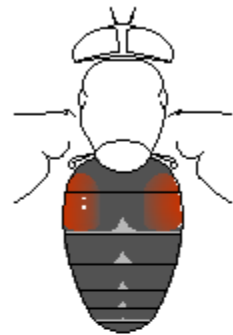
Hybomitra arpadi
Talgaknobbeldaas

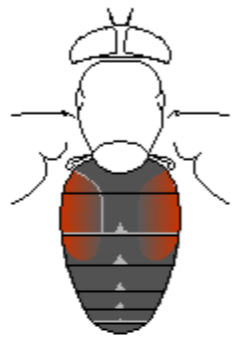
Hybomitra muehlfeldi
Veerknobbeldaas

Hybomitra bimaculata
var. *bisignata*
Bosknobbeldaas, donkere variantie

Hybomitra bimaculata
var. *bimaculata*
Bosknobbeldaas, typische variantie

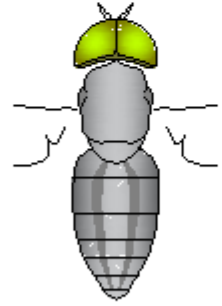
Hybomitra bimaculata
var. *collini*
Bosknobbeldaas, oranje variantie

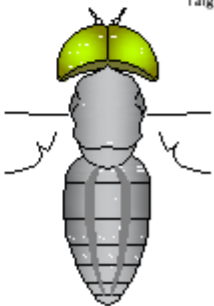
Heptatoma pelucens
Langsprietdaas

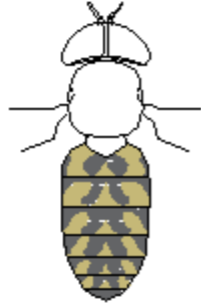
Haematopota italica
Langsprietregendaas

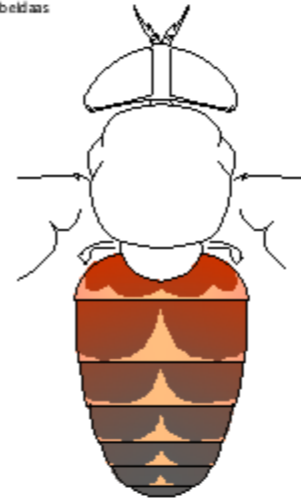
Atylotus rusticus
Riviergiftogdaas

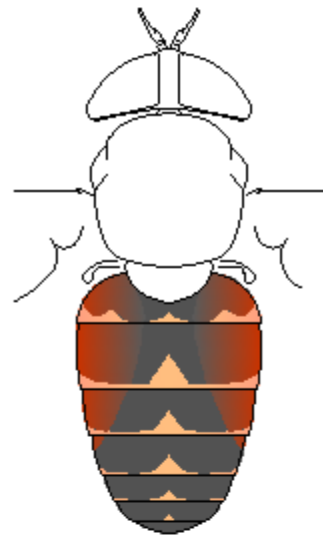
Atylotus latistriatus
Kweldergiftogdaas

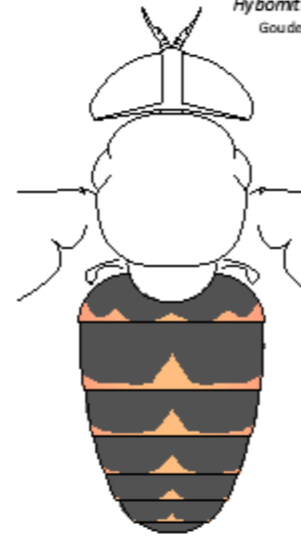
Tabanus bromius
Kleine runderdaas

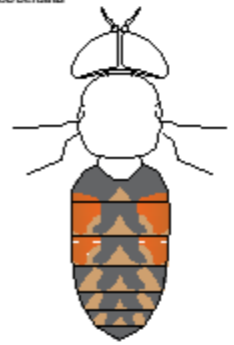
Tabanus bovinus
Grote runderdaas

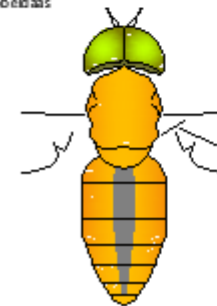
Tabanus sudeticus ssp. *perplexus*
Paardendaas, tussenvorm

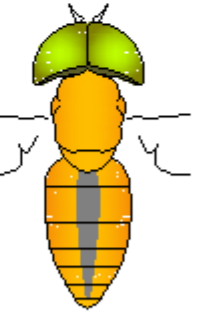
Tabanus sudeticus
Paardendaas

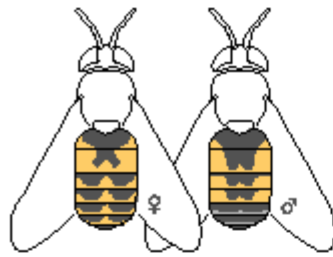
Tabanus miki
Bosrunderdaas

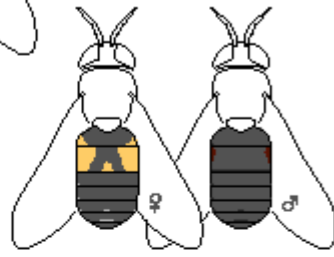
Atylotus loewianus
Gouden giftogdaas

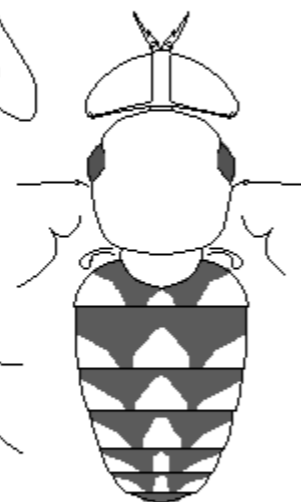
Atylotus fulvus
Gele giftogdaas

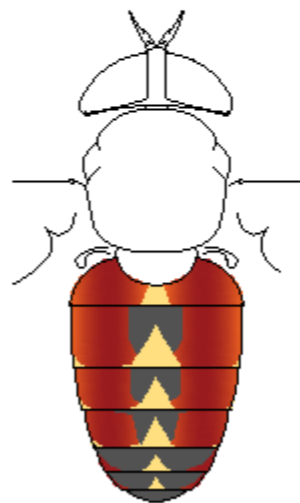
Chrysops relictus
Gewone goudogdaas

Chrysops caecutiens
Beekgoudogdaas

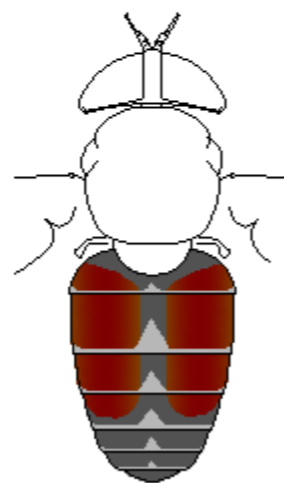
Tabanus rectus
Bonte runderdaas

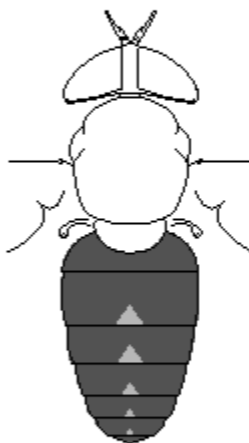
Tabanus eggeri
Roodbukrunderdaas

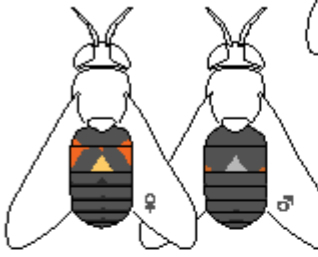
Tabanus tergestinus
Rode runderdaas

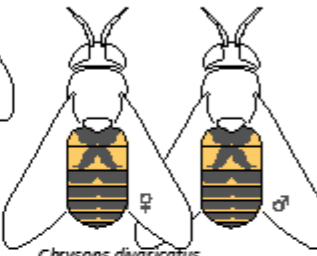
Tabanus spodopterus
Zwartsprietrunderdaas

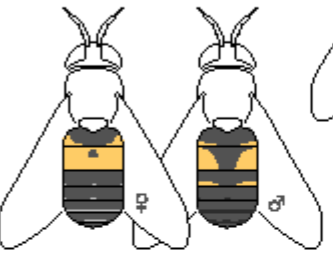
Tabanus paradoxus
Avondrunderdaas

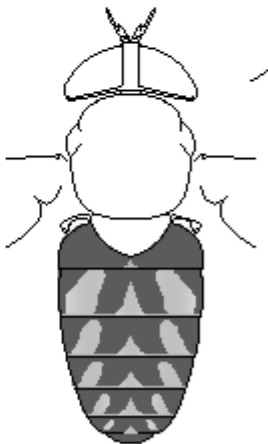
Chrysops rufipes
Roodpootgoudogdaas

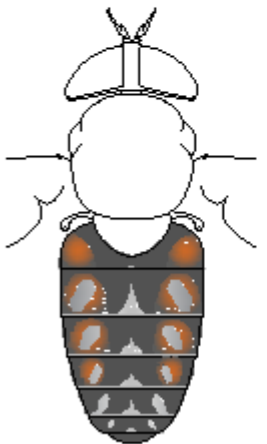
Chrysops divaricatus
Noordse goudogdaas

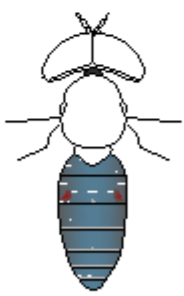
Chrysops viduatus
Stipgoudogdaas

Tabanus autumnalis
Grijze runderdaas, vrouw

Tabanus autumnalis
Grijze runderdaas, man

Tabanus maculicornis
Grauwe runderdaas, man

TABANIDAE DAZEN

